اسلام ۽ جديد سائنس

ليکڪ اکرم حيدري

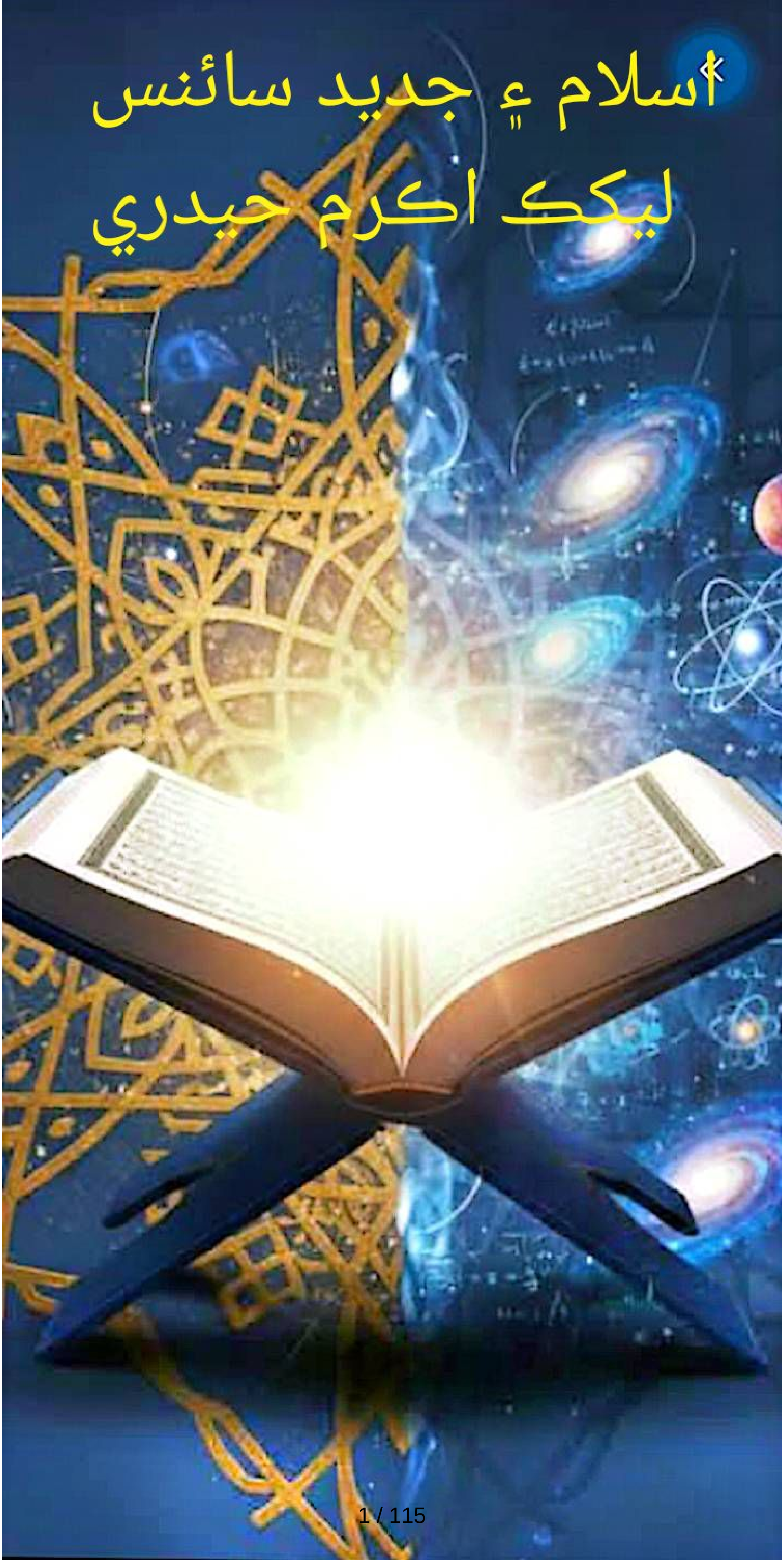

كتاب جو تعارف

نالو: اسلام ۽ سائنس

ليکڪ: اڪرم حيدري

ناشر: حيدري پرنٽنگ پريس

قيمت:1000 هزار روپيا

سال:جنوري 2026

انتساب

هيءَ ڪاوش اُن پاڪ پيغمبر ﷺ جي قدمُن ۾ پيش آهي،

جيڪي علم جا امين، حڪمت جا حسين،

۽ هدايت جا هادي آهن.

سندن پهريون پيغام ئي “اِقرأ” هو—

يعني پڙهڻ، پرکڻ، سوچڻ ۽ سمجهڻ.

درود شريف لکي موڪليو

درود شريف

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ،

كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلٰى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ،

إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ.

اللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ،

كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلٰى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ،

إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ.

ﷺ

مصنف جو تعارف

نالو..... محمد اڪرم
ولديت....شمس الدين
ذات....پنهور
ڳوٺ.... ٽنڊوحيدر
پيشو.... پرائمري استاد
ادبي پورهيو.... لطيفيات جي تو بيت پانيان حصو
پهريون ۽ ٻيو،لطيفيات سر ڪلياڻ جي مڪمل روحاني
صوفيانہ تشريح ،ڪليات فيض حيدري ۽ فرياد عورت
ڪهاڻيون ترتيب ڏنا،ڪتاب ٽنڊو حيدر شخصيتون ماڳ
۽ مڪان،حيدرآباد تعلقو پهراڙي علمي ۽ ادبي شخصيتون

فهرستِ مضامين

1.مهاڳ ....
2.ڪائنات جي وسيع ڪرسي ۽ جديد سائنس ....
3.خاڪ کان افلاڪ تائين ....
4.ايٽم: ڪائنات جي ننيڙي اينٽ ....
5.عدت ۽ حمل ٽيسٽ: جديد سائنس جي روشني ۾ ....
6.پٽ يا ڌيءَ: جديد سائنس ....
7.ڇا قرآن مجيد جي سائنس يوناني علم آهي؟ ....
8.ماءُ جو پيٽ ۽ ٽي انڌيرا ....
9.آيتِ نور ۽ جديد سائنس ....
10.عنڪبوت: ننيڙي مثال ۾ وڏوسبق ....
11.ماڪي جي مک: فطري انجنيئرنگ ....
12.ماءُ جو کير ۽ ٻن سالن جي رضاعت ....
13.زمين جي مقناطيسي ڍال ۽ سقفًامحفوظًا ....
14.مڪي مڪرمہ جي مرڪزيت ....
15.سورت طارق آيت 7: انساني تخليق جو راز ....
16.قانونِ فطرت (سر سيد جو نظريہ نيچريت) ....
17.سائنس جي تڪراري دعوائون (نظريہ ارتقاء) ....
18.ڪانؤ: قدرت جو ذهين ترين استاد ....
19.ڪائنات جو عظيم ترين معمو (بليڪ هول) ....
20.معراجِ مصطفیٰ ﷺ ۽ جديد سائنس ....
21.سورت نمل آيت 38 (تختِ ملڪہ سبا جي منتقلي) ....

22.ڇا چونٽيون واقعي ڳالهيون ڪن ٿيون؟ جديد سائنس ....
23.فرشتن جو سفر ۽ انساني حساب ....
24.ڇا انسان جي ڪائنات اڪيلي آهي؟ (ملٽي ورس جو نظريو) ......
25.قرآن مجيد ۾ مڇر جو مثال ....
26.فرعون جو لاش: 3000 سال پراڻو معجزو ....
27.پيشاني جهوٽي ڪيئن ٿي سگهي ٿي؟ ....

مهاڳ

الحمدلله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيد الأنبياء والمرسلين، محمدٍ وآله وصحبه أجمعين.

انساني تاريخ جي ڊگهي سفر ۾ ٻه وڏا سرچشما هميشه فڪر جي فيض جا مرڪز رهيا آهن: هڪ وحي، ٻيو عقل؛ هڪ آسمان جي آواز، ٻيو زمين جي جستجو. جڏهن اهي ٻئي سرچشما گڏجي وهندا آهن ته تهذيبون جنم وٺنديون آهن، علم جون لهرون اُڀرنديون آهن ۽ انسان پنهنجي حقيقي منزل ڏانهن وڌندو آهي. اسلام انهن ٻنهي سرچشمن کي ٽڪرائڻ نه تو ڏئي، پر انهن کي هڪ ئي حقيقت جا ٻه رُخ قرار ڏئي ٿو.

هي ڪتاب "اسلام ۽ سائنس" انهيءَ بنيادي فڪر تي مبني آهي ته قرآن مجيد ۽ حديث مبارڪ جي روشنيءَ ۾ جديد سائنس جو جائزو وٺجي، ۽ اهو ڏيکارجي ته اسلام علم جو مخالف نه، پر علم جو محرڪ، عقل جو دشمن نه، پر عقل جو مُربي آهي.

قرآن مجيد — علم جو ازلي اعلان

اسلام جو پهريون حڪم ئي "اقرأ" سان شروع ٿئي ٿو:

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (العلق: 1)

"پڙهه پنهنجي رب جي نالي سان جنهن پيدا ڪيو."

هي لفظ رڳو پڙهڻ جو حڪم نه، پر تحقيق، تجسس ۽ تدبر جو اعلان آهي. قرآن مجيد ڪيترين ئي آيتن ۾ انسان کي غور و فڪر جي دعوت ڏئي ٿو:

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ (النساء: 82)

"ڇا اهي قرآن ۾ غور نٿا ڪن؟"

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ... لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ (آل عمران: 190)

"بيشڪ آسمانن ۽ زمين جي تخليق ۾ عقل وارن لاءِ نشانيون آهن."

اهي آيتون واضح ڪن ٿيون ته اسلام سائنسي مشاهدي، ڪائناتي تحقيق ۽ فطرت جي مطالعي کي عبادت جو درجو ڏئي ٿو. قرآن جي نظر ۾ ڪائنات "آيت" آهي ـ يعني نشاني، جنهن کي پڙهڻ ۽ سمجهڻ لازمي آهي.

سنڌي ٻوليءَ ۾ ڪوٺ ۽ هن ڪتاب جي اهميت

افسوس جو هن عظيم موضوع تي سنڌي ٻوليءَ ۾ انتهائي گهٽ لکيو ويو آهي. جڏهن ته سنڌي سماج ۾ علمي جاڳرتا ۽ فڪري شعور جي سخت ضرورت آهي، تڏهن اسلام ۽ سائنس جي هم آهنگيءَ تي جامع، مدلل ۽ جديد انداز ۾ لکڻ وقت جي تقاضا آهي.

هي ڪتاب انهيءَ ڪوٺ کي پورو ڪرڻ جي هڪ ادنيٰ ڪوشش آهي. هن ۾ جديد سائنسي تحقيقن، فلڪيات، حياتيات، ڪوانٽم فزڪس، ڪاسمولاجي ۽ حياتياتي ارتقا جي بحثن کي قرآن مجيد ۽ حديث مبارڪ جي روشنيءَ ۾ پرکيو ويو آهي. مقصد اهو نه آهي ته سائنس کي قرآن تي زبردستي لاڳو ڪيو وڃي، پر اهو ڏيکارڻ آهي ته سچي سائنس ۽ سچي وحي هڪ ٻئي جا مخالف نه، بلڪه هم سفر آهن.

مذهب ۽ سائنس — آئن اسٽائن جي قول جي روشني ۾

مشهور سائنسدان البرٽ آئن اسٽائن چيو هو:

“Religion without science is blind, and science without religion is lame.”

يعني “مذهب سائنس کانسواءِ انڌو آهي، ۽ سائنس مذهب کانسواءِ لنگڙي آهي.”
حقيقت ۾ جڏهن سائنس کي اخلاقي رهنمائي نه ملي، ته اها ايٽم بم بڻجي ٿي؛ جڏهن مذهب عقل کان خالي ٿي وڃي، ته اها جمود ۽ تنگ نظريءَ جو شڪار ٿي وڃي ٿي. اسلام ان توازن جو نالو آهي جتي عقل ۽ وحي گڏجي هلن ٿا، جتي تحقيق ۽ تقويٰ گڏجي رهن ٿا.

سائنسي تحقيق ۽ اسلامي تعليمات — ڪو ٽڪراءُ ناهي

اڄ تائين جيڪي به معتبر سائنسي تحقيقون ٿيون آهن، انهن مان هڪ به اهڙي ناهي جيڪا يقيني طور اسلامي تعليمات جي ٽڪر ۾ هجي. بلڪه ڪيترائي مثال اهڙا آهن جتي جديد سائنس قرآن جي بيان ڪيل حقيقتن جي تصديق ڪئي آهي.

1. ڪائنات جي ابتدا

قرآن فرمائي ٿو:

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا (الأنبياء: 30)

“ڇا انهن نه ڏٺو ته آسمان ۽ زمين گڏ هئا، پوءِ اسان انهن کي الڳ ڪيو؟”
هي آيت بگ بينگ نظريي سان حيرت انگيز مشابهت رکي ٿي، جيڪو چوي ٿو ته ڪائنات هڪ واحد نقطي مان ڦاٽي وجود ۾ آئي.

2. ڪائنات جي توسيع

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ (الذاريات: 47)
“۽ آسمان کي اسان طاقت سان ٺاهيو، ۽ بيشڪ اسان ان کي وسيع ڪري رهيا آهيون.”
جديد فلڪيات ٻڌائي ٿي ته ڪائنات مسلسل ڦهلجي رهي آهي — جيڪو قرآن صديون اڳ بيان ڪيو.

3. جنين جي مرحلن جو بيان

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً... (المؤمنون: 14)
قرآن انساني جنين جي ترقيءَ جا مرحلا اهڙي وضاحت سان بيان ڪري ٿو، جيڪا جديد ايمبريالاجيءَ سان حيرت انگيز مطابقت رکي ٿي.

حديث مبارڪ ۾ علم

نبي ڪريم ﷺ فرمايو:
“طلب العلم فريضة على كل مسلم.”
“علم حاصل ڪرڻ هر مسلمان تي فرض آهي.”
هي حديث واضح ڪري ٿي ته اسلام ۾ علم رڳو ديني نه، پر هر مفيد علم شامل آهي. اسلامي تاريخ شاهد آهي ته مسلمان سائنسدانن ـ ابن الهيثم، ابن سينا، البيروني، الخوارزمي ـ جديد سائنس جي بنيادن ۾ اهم ڪردار ادا ڪيو.

سائنس جي حدون ۽ وحي جي وسعت

سائنس مشاهدي ۽ تجربي تائين محدود آهي. اها “ڪيئن” جو جواب ڏئي ٿي، پر “ڇو” جو نه. اسلام “ڇو” جو جواب ڏئي ٿو: انسان ڇو پيدا ٿيو؟ ڪائنات جو مقصد ڇا آهي؟ اخلاق جو بنياد ڇا آهي؟
جڏهن سائنس پنهنجي حدن کي سڃاڻي ٿي، ته اها وحي جي دروازي تي اچي بيهي ٿي. قرآن فرمائي ٿو:
وَمَا أُوتِيتُم مِّنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا (الإسراء: 85)

”۽ اوهان کي علم مان تمام ٿورو ڏنو ويو آهي.“

اهي حقيقتون جيڪي سائنس اڄا نتي ڇاڻي

اسلام ڪجهه اهڙيون حقيقتون به بيان ڪيون آهن، جن تائين سائنس جي نگاهه اڄا نه پهتي آهي. مثال طور قرآن فرمائي ٿو:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ (الطلاق: 12)

ڪيترن مفسرن موجب ”ومن الأرض مثلهن“ مان مراد اهو ٿي سگهي ٿو ته ڌرتيءَ جهڙيون ٻيون به زمينون آهن. جديد فلڪيات هاڻي Exoplanets جي دريافت ڪري رهي آهي، ۽ ممڪن حياتيءَ جي تلاش جاري آهي. اسلام ان امڪان کي صديون اڳ اشارن ۾ بيان ڪيو.

ساڳي طرح قرآن جنات جي وجود جو به ذڪر ڪري ٿو:

وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ (الرحمن: 15)

جيڪو ڏيکاري ٿو ته ڪائنات ۾ انساني نگاهه کان ٻاهر به مخلوق موجود آهي.

اخلاقي سائنس — اسلامي فڪر جو ڪمال

اڄ جي دنيا ۾ سائنس ترقي ڪئي آهي، پر انسانيت پريشان آهي. ٽيڪنالاجي وڌي آهي، پر اخلاقي بحران به وڌيا آهن. اسلام سائنس کي اخلاقي ضابطو ڏئي ٿو. قرآن فرمائي ٿو:

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا (الأعراف: 56)

زمين ۾ فساد نه ڪريو — هي ماحولياتي اخلاقيات جو بنيادي اصول آهي، جيڪو جديد ماحولياتي سائنس سان هم آهنگ آهي.

نتيجو — وحي ۽ عقل جو سنگم

”اسلام ۽ سائنس“ رڳو هڪ ڪتاب نه، پر هڪ دعوت آهي —

سوچڻ جي دعوت،

سمجهڻ جي دعوت،

وحي ۽ عقل کي گڏ ڪرڻ جي دعوت.

هي ڪتاب جديد علمي نقطن سان آراسته آهي، جديد تحقيقن جي روشنيءَ ۾ قرآن جي آيتن کي سمجهڻ جي ڪوشش آهي، ۽ سنڌي پڙهندڙن لاءِ هڪ نئون علمي افق کولڻ جي ادنيٰ سعي آهي.

اسان جو يقين آهي ته سچي سائنس ڪڏهن به سچي وحي جي مخالف نٿي ٿي سگهي. جيڪڏهن ڪنهن جاءِ تي ٽڪراءُ نظر اچي، ته يا ته سائنس اڃا مڪمل ناهي، يا اسان جي فهم ۾ ڪوتاهي آهي.

الله تعاليٰ کان دعا آهي ته هي ڪتاب علم جو وسيلو، ايمان جو اضافو، ۽ فڪر جي واڌ جو سبب بڻجي.

۽ اسان کي انهن ماڻهن ۾ شامل ڪري جيڪي قرآن جي آيتن تي غور ڪن ٿا، ڪائنات جي نشانين مان سبق وٺن ٿا، ۽ علم کي عبادت بڻائين ٿا.

رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا (طه: 114)

"اي منهنجا رب! مون کي علم ۾ واڌ ڏي."

والله ولي التوفيق.

جديد سائنس ۽ خالقِ ڪائنات جي ”ڪرسي“
هڪ تحقيقي ۽ تقابلي جائزو

تمهيد: انسان ۽ ازلي حيرت

جڏهن انسان رات جي اونداهيءَ ۾ ستارن سان سينگاريل آسمان ڏانهن نگاهه کڻي ٿو، تڏهن سندس دل ۾ هڪ عجيب بيچيني جاڳي ٿي. هي وسعت ڪيتري آهي؟ هي خلا ڪٿي ختم ٿئي ٿو؟ ۽ هن بي پناهه ڪائنات ۾ منهنجو وجود آخر ڪهڙي حيثيت رکي ٿو؟

انساني تاريخ جي شروعات کان وٺي اهو سوال فڪر جو مرڪز رهيو آهي. جديد دور ۾ فلڪيات (Astronomy) ۽ ڪوني سائنس (Cosmology) هن جستجو کي نئين اوج تي پهچايو آهي. هبل ۽ جيمز ويب جهڙين طاقتور دوربينن خلا جي اهڙين ڪوتائن ۾ جهاتي پاتي آهي، جتي انساني تخيل به نه پهچي سگهيو هو. سائنس ٻڌائي ٿي ته ڪائنات نه رڳو وسيع آهي، پر حيرت انگيز حد تائين پيچيده ۽ هيبت ناڪ به آهي.

پر هڪ مؤمن لاءِ اها سموري وسعت به الله رب العزت جي تخليق جو فقط هڪ جز آهي. اسلام اسان کي هڪ اهڙي حقيقت سان روشناس ڪرائي ٿو، جيڪا مادي پيمائن کان ماورا آهي—الله جي ”ڪرسي“ ۽ سندس ”عرش“ جي عظمت.

اسلامي تناظر ۾ ”ڪرسي“ جي حقيقت

قرآن مجيد جي سڀ کان عظيم آيت، آيت الڪرسي (البقره: 255) ۾ ارشاد آهي:

”وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ“

يعني: ”سندس ڪرسي آسمانن ۽ زمين کي پنهنجي احاطي ۾ وٺي رکيو آهي.“

هتي سوال پيدا ٿئي ٿو ته ”ڪرسي“ مان ڇا مراد آهي؟

1. لغوي ۽ تفسيري پهلو

عربي ٻوليءَ ۾ ”ڪرسي“ جو مطلب آهي ويهڻ جي جاءِ يا پير رکڻ جي جاءِ. ڪجهه مفسرن ان کي الله جي علم يا اقتدار جي علامت قرار ڏنو آهي. پر جمهور اهل سنت جو عقيدو اهو آهي ته ڪرسي هڪ حقيقي مخلوق آهي، جنهن جي ڪيفيت اسان کي معلوم ناهي، پر ان تي ايمان آڻڻ فرض آهي.

2. حضرت ابن عباسؓ جي تشريح

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايو:

"الكرسي موضع القدمين، والعرش لا يقدر قدره إلا الله."

يعني: "ڪرسي (الله جي) قدم رکڻ جي جاءِ آهي، ۽ عرش جي عظمت جو اندازو الله کانسواءِ ڪو نٿو لڳائي سگهي."

هي قول واضح ڪري ٿو ته ڪرسي عرش کان هيٺ هڪ عظيم مخلوق آهي، جنهن ۾ آسمان ۽ زمين سمايل آهن.

حديث جي روشنيءَ ۾ ڪائناتي پيمانو

حضرت ابوذر غفاريؓ کان روايت آهي ته نبي ڪريم ﷺ فرمايو:

"ست آسمان ڪرسي جي مقابلي ۾ اهڙا آهن جيئن هڪ وڏي ميدان ۾ پيل ننڍڙو ڇلو، ۽ عرش جي فضيلت ڪرسي تي اهڙي آهي جيئن ميدان جي فضيلت ان ڇلي تي."

سوچيو! جيڪڏهن سڄي ڪائنات هڪ ننڍڙي انگوٺيءَ جي برابر آهي، ته اها ڪرسي ڪيتري وسيع هوندي، جنهن ۾ اها انگوٺي پيل آهي؟

جديد سائنس جي نگاهه ۾ ڪائنات

هاڻي سائنس ڏانهن نظر ڦيرايون.

1. قابلِ مشاهدو ڪائنات

سائنسدانن مطابق قابلِ مشاهدو ڪائنات جو قطر تقريباً 93 ارب نوري سال آهي. هڪ نوري سال اهو فاصلو آهي جيڪو روشني هڪ سال ۾ طئي ڪري ٿي (تقريباً 9.46 کرب ڪلوميٽر). يعني جيڪڏهن ڪو روشني جي رفتار سان سفر ڪري، ته به ڪائنات پار ڪرڻ لاءِ اربين سال لڳندا.

2. ڪهڪشائن جو سمنڊ

هن ڪائنات ۾ اندازاً 2 کرب کان وڌيڪ ڪهڪشائون موجود آهن. هر ڪهڪش ۾ اربين ستارا آهن. اسان جي پنهنجي ڪهڪش "ملڪي وي" ۾ تقريباً 100 کان 400 ارب ستارا آهن، ۽ اسان جو سج انهن مان هڪ عام ستارو آهي.

3. زمين جي حيثيت

1990ع ۾ وائجر 1 خلائي جهاز 6 ارب ڪلوميٽر پري کان زمين جي تصوير

ورتي، جيڪا هڪ مدهم نيري نقطي (Pale Blue Dot) جيان نظر آئي. اها آهي اسان جي ڌرتيءَ جي حيثيت—ڪائنات جي اونداهي سمنڊ ۾ هڪ معمولي ذرو.

سائنس ۽ حديث: هڪ تقابلي منظر

هاڻي ٻنهي کي گڏ ڏسون.

سائنس جيڪا 93 ارب نوري سال جي وسعت بيان ڪري ٿي، جيڪا ڪهڪشائن ۽ سپر ڪلسٽرن جو ذڪر ڪري ٿي—اسلام جي نظر ۾ اهو سڀ ڪجهه صرف "پهرين آسمان" جو حصو آهي.

قرآن فرمائي ٿو:

"وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ" (الملڪ: 5)

"بيشڪ اسان ويجهي آسمان کي چراغن (ستارن) سان سينگاريو."

يعني ستارا ۽ ڪهڪشائون رڳو پهريون آسمان آهن. ان کان مٿي ڇهه ٻيا آسمان آهن، جن جي حقيقت الله کي ئي معلوم آهي.

هاڻي حديث کي ذهن ۾ آڻيو: جيڪڏهن هي سموري ڪائنات رڳو هڪ "ڇلو" آهي، ته ڪرسي ڪيتري وسيع هوندي؟ ۽ جڏهن ڪرسي به عرش جي مقابلي ۾ هڪ ننڍڙي انگوٺي آهي، ته پوءِ عرش جي عظمت ڪهڙي درجي جي هوندي؟

عرشِ الٰهي ۽ ملائڪن جي عظمت

نبي ڪريم ﷺ فرمايو:

"مون کي اجازت ڏني وئي آهي ته مان عرش کڻندڙ ملائڪن مان هڪ فرشتي بابت ٻڌايان. سندس ڪن جي لوءَ کان ڪلهي تائين جو فاصلو ست سؤ سالن جي مسافت جي برابر آهي."

جيڪڏهن هڪ فرشتي جي جسامت اهڙي آهي، ته پوءِ ان عرش جي عظمت ڇا هوندي جنهن کي اهڙا ملائڪ کڻي رهيا آهن؟

روحاني پيغام: انسان جي اوقات

جڏهن انسان پنهنجي ڌرتيءَ کي هڪ معمولي ذرو ڏسي ٿو، ۽ پوءِ اهو ڄاڻي ٿو ته اها سڄي ڪائنات الله جي ڪرسيءَ جي مقابلي ۾ هڪ ڇلو آهي، ته پوءِ سندس اندر غرور جي جاءِ نه رهندي آهي.

دنيا جا تخت، حڪومتون، ڪرسيون—اهي سڀ ڪيترا معمولي آهن، جڏهن ته

حقيقي بادشاهي رب العرش العظيم جي آهي.
هي تقابلي مطالعو اسان کي سيکاري ٿو ته سائنس ايمان جي دشمن ناهي. بلڪه سائنس جڏهن پنهنجي انتها تي پهچي ٿي، ته هوءَ عجز سان سر جهڪائي ٿي.
هر نئين دريافت مؤمن لاءِ نئين تسبيح بڻجي ٿي.

نتيجو

ڪائنات جي محيرالعقول وسعت جديد سائنس جو موضوع آهي، پر ان وسعت جو اصل مالڪ الله آهي. قرآن ۽ حديث اسان کي اهو پيمانو ڏين ٿا، جنهن سان اسان سائنس جي دريافتن کي صحيح تناظر ۾ ڏسي سگهون ٿا.
جڏهن سائنس ٻڌائي ٿي ته ڪائنات ناقابلِ تصور حد تائين وڏي آهي، ته ايمان چوي ٿو: اها ته رڳو هڪ انگوٺي آهي.
جڏهن سائنس ڪهڪشائن جي ڳڻپ ۾ حيران ٿئي ٿي، ته ايمان چوي ٿو: اهي سڀ رب جي قدرت جون نشانيون آهن.
آخرڪار، انسان جو ڪمال ان ۾ ناهي ته هو ڪائنات کي فتح ڪري، بلڪه ان ۾ آهي ته هو پنهنجي رب کي سڃاڻي.
“رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ”
يعني عظيم عرش جو مالڪ—
ساڳيو ئي اسان جو رب، ساڳيو ئي اسان جو پالڻهار.
الله اسان کي پنهنجي عظمت جي صحيح سڃاڻپ عطا فرمائي، ۽ سائنس جي هر نئين دريافت کي ايمان جي واڌ جو ذريعو بڻائي.

خاڪ کان افلاڪ تائين
انساني تخليق جو حيرت انگيز ڪيميائي سفر

جديد بائيو ڪيمسٽري جي روشنيءَ ۾ قرآني لفظ "سُلالَةٍ" جو تحقيقي جائزو
تمهيد: هڪ قديم سچ ۽ جديد سائنسي تصديق
انسان جي اصل ڇا آهي؟
هي سوال صدين کان فڪر جي دروازن تي دستڪ ڏيندو رهيو آهي. فلسفين سوچيو، سائنسدان کوجنا ڪئي، ۽ مذهبن پنهنجي پنهنجي انداز ۾ جواب ڏنا. پر چوڏهين سؤ سال اڳ قرآن مجيد هن سوال جو هڪ جامع ۽ قطعي جواب ڏنو:
"وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ"
(بيشڪ اسان انسان کي مٽيءَ جي نچوڙ مان پيدا ڪيو.)
هڪ ڊگهي عرصي تائين هن آيت کي محض مذهبي بيان سمجهيو ويندو رهيو. پر جڏهن جديد بائيو ڪيمسٽري ۽ جيو ڪيمسٽري انساني جسم جي جوڙجڪ کي سائنسي اوزارن سان پرکيو، تڏهن حيرت انگيز طور تي قرآن جو لفظ "سُلالَةٍ" هڪ علمي حقيقت جي صورت ۾ اُڀري سامهون آيو.
هي تحقيقي مضمون ان ڳالهه جو جائزو وٺي ٿو ته انسان واقعي ڪهڙي طرح مٽيءَ جو هڪ "ڪيميائي نچوڙ" آهي.
پهريون حصو: قرآني اصطلاحن جي سائنسي ترتيب
قرآن مجيد انساني تخليق لاءِ صرف "مٽي" جو عام لفظ استعمال نٿو ڪري، پر مختلف مرحلن کي جدا جدا اصطلاحن سان بيان ڪري ٿو، جيڪي هڪ تدريجي ڪيميائي عمل ڏي اشارو ڪن ٿا.
1. تُراب — بنيادي غير نامياتي عنصر
قرآن چوي ٿو:
"خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ"
(هن اوهان کي مٽيءَ مان پيدا ڪيو.)
سائنسي لحاظ سان "تراب" اُن خشڪ غير نامياتي مواد ڏانهن اشارو آهي، جنهن

۾ زمين جا بنيادي عنصر شامل آهن—آڪسيجن، سليڪون، ايلومينيم، آئرن، ڪيلشيم وغيره.

جديد بائيو ڪيمسٽري ٻڌائي ٿي ته زندگي جي تعمير لاءِ گهربل ڪيميائي عنصر اهي ئي آهن، جيڪي زمين جي مٽيءَ ۾ موجود آهن. يعني انساني جسم جو بنيادي خام مال ذرتيءَ مان ئي ورتو ويو آهي.

2. طِين — پاڻيءَ جو ملاپ

سڪي مٽي زندگي پيدا نٿي ڪري سگهي. قرآن ٻيو مرحلو بيان ڪري ٿو:

“طِين” — يعني گارو، مٽي ۽ پاڻيءَ جو ميلاپ.

سائنس جو مسلمه اصول آهي ته پاڻي زندگي لاءِ لازمي آهي. انساني جسم لڳ ڀڳ 60 کان 70 سيڪڙو پاڻيءَ تي مشتمل آهي. حياتياتي ڪيميائي ردعمل (Biochemical reactions) هميشه آبي ماحول ۾ ٿين ٿا.

اهڙيءَ طرح “طين” حياتيات جي بنيادي شرط—هائيڊريشن—جي نشاندهي ڪري ٿو.

3. طِينِ لازِب — چِپڪندڙ گارو ۽ سالماتي بندش

قرآن هڪ ٻيو اصطلاح به استعمال ڪري ٿو:

“طِينٍ لَّازِبٍ”

(چِپڪندڙ گارو)

جديد تحقيق ڏيکاري ٿي ته مٽيءَ جا ڪجهه معدني ذرڙا (Clay Minerals) نامياتي مالڪيولز کي پاڻ ڏانهن ڇڪين ٿا، ۽ انهن کي ويجهو آڻي سندن وچ ۾ بندش پيدا ڪرڻ ۾ مدد ڪن ٿا. اهو عمل پوليمرائزيشن (Polymerization) سڏجي ٿو، جنهن ذريعي پيچيده حياتياتي مالڪيولز—جهڙوڪ پروٽين ۽ نيوڪليڪ ايسڊ—وجود ۾ اچن ٿا.

لفظ “لازب” جي معنوي لطافت حيرت انگيز آهي—اهو چِپڪڻ، گڏ ٿيڻ ۽ جوڙجڪ جي ڪيميائي خاصيت ڏي اشارو ڪري ٿو.

اسان جو ايمان آهي ته حضرت آدم عليه السلام جي تخليق سڌيءَ ريت الله جي حڪم سان ٿي، ۽ سائنس رڳو انهن اصولن کي سمجهڻ جي ڪوشش ڪري ٿي، جيڪي خالق پنهنجي حڪمت سان اختيار ڪيا.

ٻيون حصو: ”سُلالَةٍ“ — چونڊيل نچوڙ جو معجزو

هاڻي اصل نڪتي تي اچون—”سُلالَةٍ“.

جيڪڏهن قرآن رڳو ايترو چوي ها ته انسان ”مٽي“ مان پيدا ٿيو، ته اهو سائنسي طور تي عام بيان هجي ها، ڇو ته زمين جي مٽيءَ ۾ ڪيترائي اهڙا عنصر به آهن، جيڪي انساني جسم ۾ نه هجڻ جي برابر آهن.

مثال طور:

سليڪون زمين جي پرت جو تقريباً 28٪ آهي

ايلومينيم لڳ ڀڳ 8٪ آهي

پر انساني جسم ۾ اهي ٻئي عنصر انتهائي گهٽ مقدار ۾ ملن ٿا.

هتي ”سُلالَةٍ“ لفظ سائنسي معنيٰ ۾ اهم ٿي وڃي ٿو—ان جو مطلب آهي ”نچوڙ“، ”چونڊيل خلاصو“، يا ”منتخب حصو“.

سائنس ٻڌائي ٿي ته انساني جسم زمين جي سڀني عنصرن مان نه، پر خاص چونڊيل عنصرن مان ٺهيل آهي:

آڪسيجن — جسم جو لڳ ڀڳ 65٪

ڪاربان — تقريباً 18٪

هائيڊروجن — 10٪

نائٽروجن — 3٪

ڪيلشيم ۽ فاسفورس — هڏن جي تعمير لاءِ ضروري

اهي سڀ عنصر زمين ۾ موجود آهن، پر هڪ خاص ترتيب ۽ تناسب سان انساني جسم ۾ شامل ڪيا ويا آهن.

يعني انسان واقعي مٽيءَ جو ”منتخب ڪيميائي نچوڙ“ آهي—نه ته مٽيءَ جو مڪمل مجموعو.

ٽيون حصو: غذائي زنجير — سُلالَةٍ جو جاري سفر

حضرت آدم عليه السلام جي تخليق هڪ دفعو ٿي، پر قرآن جو اصول هر انسان جي وجود ۾ اڄ به جاري آهي.

1. ٻوٽا — مٽيءَ مان غذائي جزا

ٻوٽا مٽيءَ مان معدنيات جذب ڪن ٿا—نائٽروجن، فاسفورس، پوٽاشيم وغيره.

ضيائي تاليـف (Photosynthesis) ذريعي اهي انهن کي نامياتي مرڪبن ۾ بدلائين ٿا.

2. انسان ۽ جانور — مٽيءَ جو منتقل ٿيل نچوڙ

جڏهن انسان سبزيون، ميوا يا اناج کائي ٿو، يا انهن جانورن جو گوشت کائي ٿو جيڪي پوٽا کائين ٿا، تڏهن اصل ۾ هو مٽيءَ جو نچوڙ پنهنجي جسم ۾ منتقل ڪري ٿو.

3. جسماني تعمير

انساني نظامِ هاضمو غذا کي ٽوڙي بنيادي مالڪيولز ۾ بدلائي ٿو، جيڪي رت ۾ شامل ٿي نوان خليا، عضوا ۽ نسلا پيدا ڪن ٿا.

اهڙيءَ طرح هر انسان جو هر ايٽم آخرڪار زمين جي مٽيءَ مان ئي اچي ٿو.

نتيجو: قرآن ۽ سائنس جو حسين امتزاج

جديد بائيو ڪيمسٽري ۽ جيو ڪيمسٽري جي روشنيءَ ۾ ڏٺو وڃي ته قرآن جو لفظ "سُلالَةٍ" انتهائي دقيق ۽ سائنسي طور تي درست بيان آهي.

قرآن صرف مٽيءَ جو ذڪر نٿو ڪري، بلڪه چونڊيل، صاف ڪيل، ترتيب ڏنل نچوڙ جو ذڪر ڪري ٿو—جيڪو جديد سائنس جي تحقيق سان مڪمل هم آهنگ آهي.

هي مطالعو انسان کي سندس عاجز اصل ياد ڏياري ٿو—هو مٽيءَ مان آهي.

۽ ساڳي وقت کيس سندس عظمت جو احساس به ڏياري ٿو—هو شعور رکندڙ مخلوق آهي.

خاڪ مان ٺهيل، پر افلاڪ ڏانهن نگاهه رکندڙ؛

مٽيءَ جو ذرو، پر عقل ۽ روح جو شاهڪار.

اهو ئي قرآن جو پيغام آهي—

۽ اهو ئي سائنس جي تحقيق جو اعتراف.

الله اسان کي پنهنجي تخليق جي حڪمت کي سمجهڻ جي توفيق عطا فرمائي.

آمين.

ايٽم: ڪائنات جي ننڍڙي اينٽ ۽ الله جي عظيم قدرت

آغازِ ڪلام: خالق جي بارڪ بيني

الله رب العزت قرآن مجيد ۾ ڪيترن ئي هنڌن تي پنهنجي قدرت جون اهي نشانيون بيان ڪيون آهن، جيڪي ظاهر ۾ ته نهايت ننڍڙيون نظر اچن ٿيون، پر حقيقت ۾ سڄي ڪائنات جو نظام انهن تي بيٺل آهي. ارشادِ باري تعاليٰ آهي:

"اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ..." (النساء: 40)

بيشڪ الله ذرّي برابر به ظلم نٿو ڪري.

۽ ٻي هنڌ فرمايو:

"وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَّبِّكَ مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ..." (يونس: 61)

۽ تنهنجي رب کان زمين ۽ آسمان ۾ ذرّي برابر به ڪا شيءِ لڪل ناهي.

قرآن ۾ جنهن "ذري" جو ذڪر ٿيو آهي، جديد سائنس ان کي "ايٽم" (Atom) سڏي ٿي. اهو ايٽم ئي آهي جنهن مان جبل، سمنڊ، تارا، وڻ، جانور ۽ خود انسان جو جسم ٺهيل آهي. جيڪو اک سان نظر نٿو اچي، اهوئي ذرو پنهنجي اندر ڪائنات جي وڏي ۾ وڏي توانائي ۽ خالق جي حڪمت سموئي ويٺو آهي.

ايٽم ڪيترو ننڍو آهي؟ حيرت انگيز مثالون

ايٽم جي جسامت جو اندازو لڳائڻ لاءِ سائنسدانن دلچسپ مثالون ڏنيون آهن، جيڪي عقل کي حيران ڪري ڇڏين ٿيون.

1. وار جي ويڪر ۽ ايٽم

اسان جي مٿي جو هڪ وار بظاهر نهايت سنهو هوندو آهي، پر جيڪڏهن ان جي ويڪر ۾ ايٽمن کي قطار ۾ بيهاريو وڃي ته لڳ ڀڳ پنج لک ايٽم سمائي سگهن ٿا. مطلب ته جيڪو وار اسان کي بارڪ لڳي ٿو، اهو به ايٽمن جي دنيا ۾ هڪ وڏو ٿنيو آهي.

2. صوف ۽ ذرتيءَ جو مثال

جيڪڏهن هڪ صوف کي ايترو وڏو ڪيو وڃي جو اهو پوري زمين جي برابر ٿي وڃي، ته ان صوف جو هڪ ايٽم صرف هڪ صوف جيترو ٿيندو. هن مثال مان

اندازو ٿئي ٿو ته ايٽم ڪيترو حيرت انگيز حد تائين ننڍو آهي.

3. پاڻيءَ جو هڪ ڦڙو

پاڻيءَ جي هڪ ننڍڙي ڦڙي ۾ ايٽمن جو انگ ايترو آهي، جو جيڪڏهن دنيا جو هر انسان هر سيڪنڊ ۾ هڪ ايٽم ڳڻڻ شروع ڪري، ته انهن سڀني کي ڳڻڻ ۾ لکين سال لڳي وڃن.

هي سڀ مثال انسان کي سوچڻ تي مجبور ڪن ٿا ته جنهن رب ذرو پيدا ڪيو، تنهن جي قدرت ڪيتري عظيم هوندي!

ايٽم جو اندريون جهان: هڪ منظم نظام

ايٽم ڪا ٺوس گولي ناهي، بلڪه ان جي اندر هڪ مڪمل نظام هلندڙ آهي، جيڪو نظامِ شمسي جهڙو آهي.

نيوڪليئس: ايٽم جو دل

ايٽم جي وچ ۾ هڪ مرڪز هوندو آهي، جنهن کي "نيوڪليئس" چيو وڃي ٿو. اهو ايٽم جو سڀ کان ڳرو حصو آهي. جيڪڏهن پورو ايٽم هڪ وڏي فٽبال اسٽيڊيم جيترو هجي، ته نيوڪليئس ان جي وچ ۾ رکيل هڪ ننڍڙي ڪنڪر جي برابر هوندو. باقي سڄو اسٽيڊيم خالي جاءِ هوندي.

پروٽان ۽ نيوٽران: طاقتور ذرڙا

نيوڪليئس اندر پروٽان (مثبت چارج وارو) ۽ نيوٽران (بي چارج) هوندا آهن. اهي نهايت ننڍڙا آهن، پر انهن کي گڏ رکڻ واري قوت انتهائي زبردست آهي. جيڪڏهن انهن کي جدا ڪيو وڃي ته ايٽمي ڌماڪي جهڙي توانائي آزاد ٿئي ٿي. هي قوت الله جي مقرر ڪيل "مضبوط نيوڪليئر قوت" آهي، جيڪا هن ننڍڙي دنيا کي جوڙي بيهاري ٿي.

اليڪٽران: گردش ڪندڙ مسافر

نيوڪليئس جي چوڌاري اليڪٽران انتهائي تيزيءَ سان گردش ڪندا آهن. انهن جي رفتار ايتري آهي جو هڪ سيڪنڊ ۾ زمين جي ڪيترن ئي چڪرن جي برابر فاصلو طئي ڪري سگهن ٿا. سندن منظم گردش قرآن جي ان آيت جي ياد ڏياري ٿي، جنهن ۾ فرمايو ويو ته هر شيءِ پنهنجي مدار ۾ تري رهي آهي.

وڌيڪ ڪوتائي: ڪوارڪس ۽ گلوآنز

جڏهن سائنسدانن پروٽان ۽ نيوٽران کي وڌيڪ ٽوڙيو ته معلوم ٿيو ته اهي به بنيادي نه آهن، بلڪه انهن جي اندر "ڪوارڪس" نالي وڌيڪ ننڍڙا ذرڙا موجود آهن.

ڪوارڪس:

اهي پروٽان کان به هزارين ڀيرا ننڍڙا آهن. اڄ تائين ڪا به خوردبين ڪين سڌو ڏسي ناهي سگهي. انهن جو وجود رياضيائي حسابن ۽ وڏن تجربن (جهڙوڪ CERN) ذريعي ثابت ٿيو آهي.

گلوآن:

هي اها قوت آهي جيڪا ڪوارڪس کي پاڻ ۾ جوڙي رکندي آهي. "گلوآن" لفظ انگريزي "Glue" مان ورتل آهي، جنهن جي معنيٰ آهي گوند. جيئن گوند شيون چنبڙي رکي ٿي، تيئن گلوآن ڪوارڪس کي گڏ رکي ٿو.

الله جي قدرت ڏسو! اهڙا ننڍڙا ذرڙا، جن جو حجم به محسوس نٿو ٿئي، سي ئي سڄي ڪائنات جي مادي بنياد آهن.

خالي جاءِ جو راز

سڀ کان وڌيڪ حيرت انگيز حقيقت اها آهي ته ايٽم جو لڳ ڀڳ 99.99999٪ حصو خالي آهي. جيڪڏهن انسانن جي جسم مان ايٽمن جي اندر موجود هي "خالي جاءِ" ختم ڪئي وڃي ته سڄي دنيا جا اٺ ارب انسان هڪ کنڊ جي دائي جيتري جاءِ ۾ سمائي سگهن ٿا.

هي ڳالهه ظاهر ڪري ٿي ته جيڪو مادو اسان کي مضبوط ۽ ٺوس لڳي ٿو، اهو اصل ۾ توانائيءَ جي قانونن جو نتيجو آهي. اها خالي جاءِ به حقيقت ۾ خالي ناهي، بلڪه الله جي مقرر ڪيل قوتن سان ڀريل آهي، جيڪي هر شيءِ کي هڪ صورت ۽ شڪل ڏين ٿيون.

ايمان ۽ سائنس جو سنگم

جڏهن قرآن "ذرّي" جو ذڪر ڪيو، تڏهن سائنس وٽ ايٽم جو ڪو واضح تصور نه هو. اڄ جڏهن سائنس ايٽم جي ساخت، ڪوارڪس، گلوآنز ۽ نيوڪليئر قوتن کي بيان ڪري ٿي، ته مؤمن جو ايمان وڌيڪ تازو ٿي وڃي ٿو.

سائنس ٻڌائي ٿي ته ايٽم نهايت ننڍو آهي، پر الله جي قدرت ان کان به وڌيڪ

وڏي آهي. ايتم جو هر اليڪٽران پنهنجي مدار ۾ گردش ڪندي گويا پنهنجي خالق جي تسبيح پڙهي رهيو آهي.

قرآن مجيد ۾ اهلِ عقل لاءِ ارشاد آهي:

"رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا..." (آل عمران: 191)

اي اسان جا رب! تو هي سڀ بي مقصد پيدا ناهي ڪيو.

حاصلِ ڪلام

ايتم ڪائنات جي ننڍڙي اينٽ آهي، پر ان جي اندر الله جي حڪمت جا وڏا راز لڪل آهن. نيوڪليئس جي مضبوطي، اليڪٽرانن جي رفتار، ڪوارڪس جي باريڪي ۽ گلوآنز جي پوشيده قوت — سڀ ڪجهه ان ڳالهه جي شاهدي ڏين ٿا ته هي جهان بي ترتيب حادثو ناهي، بلڪه هڪ عليم ۽ حڪيم خالق جي تخليق آهي.

جڏهن انسان ايتم جي دنيا ۾ جهاتي پائي ٿو، تڏهن هو پنهنجي رب جي عظمت کي وڌيڪ سڃاڻي ٿو. هي ننڍڙو ذرو انسان کي عاجزي سيکاري ٿو ۽ ياد ڏياري ٿو ته جيڪو رب ذرّي کي سنڀالي ٿو، سو انسان کي به وساري نٿو سگهي.

بيشڪ، ذرّي کان ڪائنات تائين هر شيءِ الله جي قدرت جو آئينو آهي — ۽ هر ايتم پنهنجي زبانِ حال سان چئي رهيو آهي:

“سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.”

عدت ۽ حمل ٽيسٽ: ڇا جديد سائنس جي موجودگيءَ ۾ عدت جو حڪم اڃا به باقي آهي؟

هڪ اهم سوال ۽ فڪري اعتراض

اڄڪلهه انٽرنيٽ ۽ سوشل ميڊيا جي دنيا ۾ هڪ سوال گهڻو گردش ڪري رهيو آهي: جڏهن جديد ميڊيڪل سائنس حمل (Pregnancy) کي چند منٽن ۾ ٽيسٽ يا الٽراسائونڊ ذريعي ظاهر ڪري سگهي ٿي، ته پوءِ اسلام ۾ طلاق يا مڙس جي وفات کان پوءِ عورت لاءِ عدت جو حڪم ڇو برقرار آهي؟ ڇا عدت صرف ان لاءِ هئي ته حمل جي تصديق ٿي سگهي؟ جيڪڏهن ها، ته پوءِ جديد ٽيڪنالاجيءَ جي موجودگيءَ ۾ ڇا هي حڪم (معاذ الله) غير ضروري ٿي ويو آهي؟

هي سوال بظاهر سادو، پر پنهنجي اندر گهري ديني، سماجي ۽ نفسياتي پهلو رکي ٿو. تنهنڪري ان جو جواب به سطحي نه، پر علمي ۽ متوازن هجڻ گهرجي.

وائرل دعوائون ۽ "مائڪرو ڪائيميرزم" جو مسئلو

ڪجهه مضمونن ۽ سوشل ميڊيا پوسٽن ۾ "مائڪرو ڪائيميرزم" (Microchimerism) جو حوالو ڏئي دعويٰ ڪيو وڃي ٿو ته عدت اصل ۾ عورت جي جسم مان اڳوڻي مڙس جي ڊي اين اي (DNA) کي صاف ڪرڻ جو عمل آهي، جنهن لاءِ لڳ ڀڳ چار مهينا گهربل هوندا آهن. هن دعويٰ کي سائنسي رنگ ڏئي چيو وڃي ٿو ته عدت جي مقرر مدت دراصل "جينيٽڪ صفائي" جو عرصو آهي.

پر جڏهن مستند سائنسي تحقيق ڏانهن رجوع ڪيو وڃي ٿو، ته هي دعويٰ ڪمزور ثابت ٿئي ٿو:

خليات جي بقا: جديد تحقيق موجب جيڪڏهن عورت جي جسم ۾ مرد جا ڪي خليات داخل ٿين ٿا، ته اهي صرف چار مهينن ۾ ختم ناهن ٿيندا، بلڪه سالن ۽ ڏهاڪن تائين جسم يا دماغ ۾ موجود رهي سگهن ٿا.

اصل ذريعو: سائنس ٻڌائي ٿي ته عورت جي جسم ۾ مردانه خليات جو وڏو ذريعو

حمل (خاص طور تي پٽ جي پيدائش) هوندو آهي، نه ته محض ازدواجي تعلق.
غلط تشريح: تنهنڪري اهو چوڻ ته عدت جي مخصوص عرصي ۾ ڪا خاص "ڊي اين اي صفائي" ٿئي ٿي، سائنسي لحاظ کان درست ناهي.
اسان لاءِ ضروري آهي ته دين کي ثابت ڪرڻ لاءِ غير مستند يا وڌايل سائنسي دعوائن جو سهارو نه وٺون. اسلام پنهنجي دليلن ۾ پاڻ مڪمل آهي.

عدت جي اصل حڪمت: قرآن ۽ مفسرين جي روشنيءَ ۾

قرآن مجيد ۾ عدت جو حڪم واضح طور بيان ٿيو آهي:

"وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ"

(سورة البقرة: 228)

طلاق يافته عورتون پاڻ کي ٽي حيض روڪي رکن.

۽ بيوه لاءِ ارشاد آهي:

"وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ... يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا"

(سورة البقرة: 234)

جيڪي اوهان مان وفات ڪري وڃن، سندن زالون چار مهينا ۽ ڏهه ڏينهن انتظار ڪن.

هاڻي سوال اهو آهي ته جڏهن حمل ٽيسٽ موجود آهي، ته پوءِ عدت ڇو؟

1. نسب جو قطعي تحفظ (استبراءِ رحم)

مفسرين، خاص طور امام ابن ڪثير رحمہ الله، بيان ڪن ٿا ته عدت جو هڪ وڏو مقصد نسب (نسلي سڃاڻپ) کي مڪمل تحفظ ڏيڻ آهي. حمل ٽيسٽ جي باوجود، ٽي حيض جو گذرڻ هڪ فطري ۽ قطعي شاهدي آهي، جيڪا ڪنهن به انساني مشين کان وڌيڪ يقيني آهي.
سائنس جي ٽيسٽن ۾ به ڪڏهن ڪڏهن غلطي جو امڪان هوندو آهي، پر فطرت جي مقرر ڪيل مدت هڪ حتمي ثبوت بڻجي ٿي. ان سان نسل جي اختلاط جو هر شڪ ختم ٿي وڃي ٿو.

2. رجوع جو موقعو (طلاق جي صورت ۾)

اسلام خاندان کي ٽوڙڻ نه، بلڪه بچائڻ چاهي ٿو. طلاق جي صورت ۾ ٽي مهينا صرف "انتظار" نه، بلڪه سوچ، سڌار ۽ صلح جو موقعو آهن.

گهڻيون طلاقون جذباتي لمحن ۾ ٿين ٿيون. عدت جو عرصو مڙس ۽ زال ٻنهي کي موقعو ڏئي ٿو ته هو غصي کان هٽي، عقل سان فيصلا ڪن. ڪيترائي گهر صرف عدت جي مهلت سبب ٻيهر آباد ٿيا آهن.

3. سوڳ ۽ نفسياتي توازن (وفات جي صورت ۾)

مڙس جي وفات عورت لاءِ وڏو صدمو آهي. چار مهينا ۽ ڏهه ڏينهن جو عرصو رڳو رسمي سوڳ نه، بلڪه نفسياتي بحاليءَ جو وقت آهي.

جديد نفسيات به مڃي ٿي ته ڪنهن ويجهي ماڻهوءَ جي وڃاڻ کان پوءِ انسان کي جذباتي توازن بحال ڪرڻ لاءِ وقت گهرجي. اسلام هي مهلت بيواهه عورت کي عزت سان ڏئي ٿو، ته جيئن هوءَ سماجي ۽ نفسياتي طور نئين مرحلي لاءِ تيار ٿي سگهي.

4. تعبدي حڪم

سڀ کان اهم ڳالهه اها آهي ته عدت الله جو حڪم آهي. مؤمن لاءِ الله جو حڪم عقل جي پوري سمجهه کان اڳ به واجب الاطاعت آهي.

اسلام ۾ ڪيترائي حڪم اهڙا آهن، جن جون سموريون حڪمتون شايد انسان تي مڪمل طور واضح نه ٿين، پر ايمان جو تقاضو آهي ته بندو پنهنجي رب جي حڪمت تي ڀروسو رکي.

ڇا سائنس عدت کي منسوخ ڪري سگهي ٿي؟

سائنس هڪ ترقي ڪندڙ علم آهي. جيڪو اڄ صحيح سمجهيو وڃي ٿو، اهو سڀاڻي تبديل به ٿي سگهي ٿو. پر الله جو حڪم ازلي ۽ ابدي آهي.

حمل ٽيسٽ صرف اهو ٻڌائي ٿي ته عورت ان وقت حامله آهي يا نه، پر عدت جو حڪم صرف حمل جي تصديق تائين محدود ناهي. اهو هڪ مڪمل سماجي، اخلاقي ۽ نفسياتي نظام جو حصو آهي.

جيڪڏهن سائنس اڄ عدت جي سڀني حڪمتن تائين نه پهتي آهي، ته اهو سائنس جي محدود علم جي نشاني آهي، نه ته شريعت جي کوٽ.

اسان جو موقف

اسان صاف چئون ٿا ته عدت جو حڪم هڪ مڪمل الهي نظام آهي. ان کي صرف "حمل ٽيسٽ" جي بنياد تي غير ضروري قرار ڏيڻ سطحي سوچ آهي.

اسلام کي ثابت ڪرڻ لاءِ غلط يا وڌايل سائنسي نظريا پيش ڪرڻ به درست ناهي. اسان جو ايمان آهي ته:

الله جو هر حڪم حق آهي.

قرآن جي ڳالهه به صحيح سائنسي تحقيق سان ٽڪراءُ ۾ ناهي آئي.

۽ نه ئي ايندي، ان شاء الله.

عدت صرف جسماني حقيقت جو مسئلو ناهي، بلڪه عزت، نسب، خاندان، نفسيات ۽ اطاعتِ الٰهي جو گڏيل نظام آهي.

حاصلِ ڪلام

جديد سائنس جي ترقي اسلام جي حڪمن کي منسوخ نٿي ڪري، بلڪه گهڻو ڪري انهن جي حڪمتن کي وڌيڪ روشن ڪري ٿي. عدت جو حڪم به اهڙو ئي هڪ جامع ۽ بامقصد حڪم آهي، جيڪو رڳو حمل جي تصديق تائين محدود ناهي.

اهو نسب جي حفاظت ڪري ٿو، خاندان کي پيهر جوڙڻ جو موقعو ڏئي ٿو، بيواهه کي نفسياتي سنڀال مهيا ڪري ٿو ۽ سڀ کان مٿانهون، الله جي حڪم جي اطاعت جو اظهار آهي.

مؤمن لاءِ اصل معيار هي آهي ته:

“سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا”

(اسان ٻڌو ۽ اطاعت ڪئي)

چو ته جنهن رب ذرو سنڀالي ٿو، اهو پنهنجي بندن جي عزت ۽ نظام کي به بهتر ڄاڻي ٿو.

پُٽ ڄڻيندو يا ڌيءُ؟ فيصلو ماءُ نه، پيءُ جو مادو ڪري ٿو!
(جديد سائنس ۽ قرآني اشاري جي هڪ حيرت انگيز مطابقت)

تمهيد: صديون پراڻي جهالت ۽ سماجي ناانصافي

اسان جي سماج ۾ صدين کان هڪ افسوسناڪ رويو ڏسڻ ۾ اچي ٿو: جيڪڏهن ڪنهن عورت جي گهر لڳاتار ڌيئرون ڄمن، ته الزام بيچاري ماءُ تي مڙهيو وڃي ٿو. ڪيس طعنا ڏنا وڃن ٿا، ڪڏهن منحوس سڏيو وڃي ٿو، ته ڪڏهن ٻي شاديءَ جون ڌمڪيون به ڏنيون وڃن ٿيون. هي رويو نه رڳو اخلاقي طور ظالماڻو آهي، پر سائنسي اعتبار سان به سراسر جهالت آهي.

اڄ جديد سائنس واضح طور ثابت ڪري ڇڏيو آهي ته ٻار جي جنس (Gender) جي تعين ۾ ماءُ جو ڪو به اختيار ناهي. فيصلي وارو عنصر پيءُ جي طرفان ايندو آهي. اچو ته هن حقيقت کي سائنسي ۽ قرآني روشنيءَ ۾ سمجهون.

پهريون حصو: جديد سائنس ۽ جينيٽڪس جي شاهدي

جديد حياتيات (Biology) ۽ جينيٽڪس (Genetics) اسان کي ٻڌائين ٿا ته انسان جي جنس جو فيصلو حمل ٺهڻ جي پهرين ئي لمحي ۾ ٿي وڃي ٿو. اهو فيصلو "ڪروموسومز" (Chromosomes) ذريعي ٿئي ٿو.

ماءُ جو ڪردار: غير جانبدار

عورت جي جسم ۾ جيڪو انڊو (Egg) ٺهي ٿو، ان ۾ هميشه هڪ ئي قسم جو جنسي ڪروموسوم هوندو آهي، جنهن کي "X" چيو وڃي ٿو. مطلب ته ماءُ پنهنجي ٻار کي هميشه "X" ڪروموسوم ئي ڏئي ٿي. هن ۾ ڪابه تبديلي يا اختيار موجود ناهي.

پيءُ جو ڪردار: فيصلو ڪندڙ

مرد جي جسم مان جيڪو مادو (Sperm) خارج ٿئي ٿو، اهو ٻن قسمن جو هوندو آهي:

ڪجهه اسپرم "X" ڪروموسوم کڻي هلن ٿا.

۾ ڪجهه اسپرم “Y” ڪروموسوم کڻي هلن ٿا.

نتيجو: جنس جو تعين ڪيئن ٿئي ٿو؟

هاڻي فيصلو ان ڳالهه تي منحصر آهي ته پيءُ جو ڪهڙو اسپرم ماءُ جي اندي سان ملي ٿو:

جيڪڏهن “X” وارو اسپرم ملي، ته نتيجي ۾ “XX” ٺهي ٿو — ۽ ڌيءُ ڄمي ٿي.

جيڪڏهن “Y” وارو اسپرم ملي، ته نتيجي ۾ “XY” ٺهي ٿو — ۽ پُٽ ڄمي ٿو.

سائنس صاف چوي ٿي ته “فيصلو ڪندڙ عنصر” مرد جي طرفان ايندو آهي.

تنهنڪري ڌيئرن جي پيدائش تي عورت کي قصوروار ٺهرائڻ فطرت، سائنس ۽ انصاف سڀني جي خلاف آهي.

سماجي پيغام: ظلم بند ڪيو

جڏهن حقيقت اها آهي ته ماءُ جو ڪوبه اختيار ناهي، ته پوءِ عورت کي ڇو ذهني اذيت ڏني وڃي؟ ڇو کيس گهٽ سمجهيو وڃي؟ ڇو سندس عزت نفس کي مجروح ڪيو وڃي؟

اسلام ته ڌيءُ کي رحمت قرار ڏنو آهي. رسول الله ﷺ فرمايو:

“جنهن وٽ ٽي ڌيئرون هجن ۽ هو انهن جي پرورش ڪري، انهن سان سٺو سلوڪ ڪري، ته ان لاءِ جنت آهي.”

ته پوءِ ڌيءُ تي شرمندگي ڇو؟ حقيقت ۾ ته ڌيءُ الله جي خاص عطا آهي.

ٻيو حصو: قرآن مجيد جو لطيف اشارو

هاڻي اچون ٿا ان پهلو ڏانهن، جيڪو ايمان وارن لاءِ دلين جي ٿڌڪ آهي. قرآن مجيد سائنس جي ڪتاب نه آهي، پر اهو ان خالق جو ڪلام آهي، جنهن هي سائنسي نظام جوڙيو آهي.

چوڏهن سو سال اڳ، جڏهن نه خوردبين هئي، نه ڪروموسومن جي ڄاڻ، قرآن هڪ لطيف اشاري سان هن حقيقت ڏانهن ڌيان ڏياريو.

الله تعاليٰ فرمائي ٿو:

﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۝ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ﴾

(سورة النجم: 45-46)

ترجمو:

“۽ اهو ئي (الله) آهي جنهن نر ۽ ماده (يعني پُٽ ۽ ڌيءُ) جوڙو پيدا ڪيو، هڪ بوند مان جڏهن اها ٽپڪائي وڃي ٿي.”

غور طلب نڪتو

آيت ۾ “نطفةٍ إذا تُمنىٰ” جا لفظ استعمال ٿيا آهن، جنهن جو مطلب آهي “اها بوند جيڪا ٽپڪائي وڃي ٿي”. عربي زبان ۾ هي لفظ مرد جي منيءَ جي اخراج لاءِ استعمال ٿيندو آهي، ڇاڪاڻ ته عورت جو انڊو ته رحم اندر ساڪن هوندو آهي، اهو ٽپڪائي نه ٿو وڃي.

قرآن نر ۽ ماده جي تخليق کي ان نطفه سان وابسته ڪيو آهي، جيڪو “تُمنىٰ” آهي — يعني جيڪو خارج ڪيو وڃي ٿو. اڄ سائنس ٻڌائي ٿي ته جنس جو فيصلو مرد جي اسپرم ۾ موجود “X” يا “Y” ڪروموسوم سان ٿيندو آهي.

اهم وضاحت

هي آيتون چوڏهن صديون اڳ نازل ٿيون، جڏهن دنيا کي ڪروموسومن جو ڪو تصور به نه هو. اڄ جديد جينيٽڪس جي دريافتن کان پوءِ اسان کي هن قرآني بيان جي سائنسي لطافت ۽ دقت جو اندازو ٿيو آهي.

قرآن سڌو سنئون سائنسي اصطلاحون استعمال نه ڪندو آهي، پر اهڙا جامع لفظ چوندينڊو آهي، جيڪي هر دور ۾ سمجهڻ لائق هجن — ۽ جڏهن سائنس ترقي ڪري، ته انهن ۾ وڌيڪ معنىٰ کلي پوي.

ايماني ۽ عقلي نتيجو

هي مطابقت ان ڳالهه جو ثبوت آهي ته قرآن جو ڪلام انهيءَ ذات جو آهي، جنهن انسان جي جينيٽڪ نظام کي تخليق ڪيو. جنهن رب “X” ۽ “Y” جو اهو بارڪ نظام جوڙيو، انهيءَ ئي رب انهن آيتن کي نازل ڪيو.

سائنس اڄ جنهن حقيقت تائين پهتي آهي، قرآن صديون اڳ ان ڏانهن لطيف اشاري سان رهنمائي ڪري چڪو هو.

حاصلِ ڪلام

ڌيءُ يا پُٽ ٿيڻ جو فيصلو ماءُ نه، پيءُ جي اسپرم ۾ موجود ڪروموسوم ڪري ٿو.

عورت کي ڌيئرن جي پيدائش تي الزام ڏيڻ سائنسي ۽ اخلاقي ٻنهي لحاظن کان

غلط آهي.

قرآن مجيد نر ۽ ماده جي تخليق کي “نطفةٍ إذا تُمنىٰ” سان جوڙي، هڪ اهڙو اشارو ڏنو جيڪو جديد جينيٽڪس سان مطابقت رکي ٿو.

ڌيءُ الله جي رحمت آهي، نه ته شرمندگيءَ جو سبب.

اچو ته جهالت جا پردا هٽايون، عورتن تي ٿيندڙ ظلم روڪيون، ۽ علم ۽ ايمان ٻنهي جي روشنيءَ ۾ پنهنجي سوچ کي درست ڪريون.

ڇو ته جنهن رب ڪروموسومن جو نظام ٺاهيو آهي، اهو ئي فرمائي ٿو:

“لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ... يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذُّكُورَ”

(الشورى: 49)

“آسمانن ۽ زمين جي بادشاهي الله جي آهي، هو جنهن کي چاهي ڌيئرون ڏئي، ۽ جنهن کي چاهي پُٽ عطا ڪري.”

پس، فيصلو نه ماءُ جو آهي، نه انسان جو — فيصلو ربِ ڪائنات جو آهي.

ڇا قرآن جو سائنسي علم يونانين کان ورتل آهي؟
هڪ تحقيقي ۽ تنقيدي جائزو

-

اڄ جي فڪري فضا ۾ جڏهن به "قرآن ۽ سائنس" جو موضوع بحث هيٺ اچي ٿو، تڏهن ڪجهه ناقدين طرفان هڪ پراڻو الزام ورجايو وڃي ٿو: اهو ته قرآن مجيد ۾ انساني تخليق ۽ جنيني ارتقا بابت جيڪي بيان ملن ٿا، سي وحي الٰهي نه پر قديم يوناني حڪمائن ـ جهڙوڪ ارسطو، هيپوڪريٽس ۽ جالينوس ـ کان ورتل آهن. انهن جو چوڻ آهي ته رسولِ ڪريم ﷺ پنهنجي دور جي ماڻهن کان اهي نظريا ٻڌي قرآن ۾ شامل ڪيا.

اهو الزام سنجيده آهي، ۽ سنجيده الزام جو جواب به سنجيده انداز سان ڏيڻ گهرجي. مسلمانن لاءِ جذباتي ردِعمل ڪافي ناهي؛ تاريخي ثبوت، عقلي استدلال ۽ سائنسي تنقيد سان هن دعويٰ جو جائزو وٺڻ ضروري آهي. اچو ته بي طرفي، ايمانداري ۽ تحقيق جي روشنيءَ ۾ هن مسئلي کي سمجهڻ جي ڪوشش ڪريون.

پهريون حصو: تاريخي حقيقتون — ڇا نقل ممڪن به هئي؟

1. يوناني علم عرب دنيا ۾ ڪڏهن پهتو؟

ستين صدي عيسويءَ جو مڪو نه ڪو علمي يونيورسٽي هو، نه فلسفي جو مرڪز، نه طبي تحقيق جو ادارو. اهو هڪ واپاري شهر هو، جتي قبيلائي روايتون ۽ سادي سماجي زندگي رائج هئي. يوناني فلسفي ۽ سائنس جون گهڻيون ڪتابون، جيڪي يوناني يا سرياني ٻولين ۾ هيون، اڃا عربيءَ ۾ ترجمو نه ٿيون هيون.
تاريخ شاهد آهي ته يوناني علم جو باقاعده ترجمو ۽ اشاعت عباسي دور (اٺين ۽ نائين صدي عيسوي) ۾ "بيت الحڪمه" بغداد ۾ شروع ٿي. اهو قرآن جي نزول کان لڳ ڀڳ ٻن صدين پوءِ ٿيو. ان کان اڳ عرب دنيا ۾ نه اهي ڪتاب موجود هئا، نه سندن علمي نظام.
جيڪڏهن ماخذ ئي موجود نه هو، ته نقل جو الزام ڪيئن صحيح ٿي سگهي ٿو؟

2. نبي ڪريم ﷺ جو علمي پس منظر

قرآن پاڻ اعلان ڪري ٿو:

"وَمَا كُنتَ تَتْلُوا مِن قَبْلِهِ مِن كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ..."
(العنكبوت: 48)

يعني: "تون ان کان اڳ ڪو ڪتاب نه پڙهندو هئين، نه پنهنجي هٿ سان لکي سگهندو هئين."

سيرت ۽ تاريخ جا مستند ماخذ به انهيءَ ڳالهه تي متفق آهن ته حضور ﷺ "أُمي" هئا. سندن زندگي مکي وارن اڳيان کليل ڪتاب هئي. ڪو تاريخي ثبوت موجود ناهي ته پاڻ ڪنهن يوناني طبيب يا فلسفي سان علمي ملاقات ڪئي هجي، يا ڪنهن ترجمي ٿيل ڪتاب مان ڪجهه سکيو هجي.

3. الحارث بن ڪلده وارو الزام

ڪجهه ناقدين "الحارث بن ڪلده" جو نالو پيش ڪن ٿا، جيڪو طائف جو هڪ طبيب هو. دعويٰ ڪئي وڃي ٿي ته هن فارس مان طب پڙهي هئي ۽ حضور ﷺ ڪانئس سکيو.

پر تاريخي حقيقتون ڪجهه هيون آهن:

الحارث لوڪ طب (folk medicine) جو ماهر هو، نه يوناني فلسفي جو عالم.
سندس حضور ﷺ سان ملاقات هجري اٺين سال ۾ ٿي، جڏهن ته جنيني ارتقا بابت آيتون ان کان گهڻو اڳ مکي ۾ نازل ٿي چڪيون هيون.
ڪيترن مؤرخن انهن روايتن کي ڪمزور ۽ بي بنياد قرار ڏنو آهي.
تنهن ڪري تاريخي لحاظ کان نقل جو الزام بي بنياد ٿو لڳي.

پيون حصو: فيصلي واري دليل — جيڪڏهن نقل ٿئي ها ته غلطيون به نقل ٿين ها!

هاڻي اچون ٿا سڀ کان اهم عقلي نڪتي ڏانهن.
جيڪڏهن ڪو شخص ڪنهن ٻئي کان علم نقل ڪري، ته هو صحيح ڳالهين سان گڏ غلطيون به نقل ڪري ٿو، خاص طور تي اهي غلطيون جيڪي ان دور ۾ "سائنسي حقيقتون" سمجهيون وينديون هيون.
قديم يوناني سائنس ۾ ڪيتريون بنيادي غلطيون هيون. جيڪڏهن قرآن انهن کان نقل هجي ها، ته اهي غلطيون به قرآن ۾ ضرور هجن ها. پر حيرت انگيز طور تي قرآن انهن کان پاڪ آهي.

1. جنس جو تعين — ارسطو جو نظريو ۽ قرآن

يوناني نظريو:

ارسطو جو خيال هو ته مرد جو مادو "فعال" آهي ۽ عورت رڳو "غير فعال" مادو فراهم ڪري ٿي. يعني ٻار جي تخليق ۾ بنيادي ڪردار صرف مرد جو آهي.

قرآني بيان:

قرآن چوي ٿو:

"إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ"

(الدهر: 2)

"اسان انسان کي ملندڙ جلندڙ نطفن مان پيدا ڪيو."

"امشاج" لفظ ٻنهي والدين جي حصي ڏانهن اشارو ڪري ٿو. جديد جينيٽڪس به ٻڌائي ٿي ته ٻار جي تخليق ۾ ماءُ ۽ پيءُ ٻنهي جو برابر حصو آهي.

جيڪڏهن قرآن ارسطو کان نقل هجي ها، ته مرد مرڪز نظريو ئي بيان ٿئي ها. پر قرآن توازن سان ٻنهي جو ڪردار مڃي ٿو.

2. حيض جي رت وارو نظريو

يوناني غلط فهمي:

قديم حڪمائن جو خيال هو ته ٻار عورت جي حيض جي رت مان ٺهي ٿو، ۽ مرد جو مادو ان رت کي ڄمائي ڇڏي ٿو، جيئن کير مان پنير ٺهندو آهي.

قرآني بيان:

قرآن "علقہ" جو لفظ استعمال ڪري ٿو:

"خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ"

(العلق: 2)

"علق" جو هڪ مطلب "چمٽندڙ شيءِ" يا "جونڪ جهڙي شيءِ" آهي. جديد ايمبريالاجي ٻڌائي ٿي ته ابتدائي جنين رحم جي ڀت سان چمٽي وڃي ٿو ۽ اتان غذا حاصل ڪري ٿو.

قرآن ڪٿي به اهو نٿو چوي ته ٻار حيض جي رت مان ٺهي ٿو. جيڪڏهن اهو نقل هجي ها ته اهو مشهور نظريو ضرور شامل ٿئي ها.

3. هڏين ۽ گوشت جي ترتيب

جالينوس جو بيان:

جالينوس جنيني مرحلن جو ذڪر ڪري ٿو، پر ترتيب واضح ناهي.

قرآن جو بيان:

"فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا..."

(المؤمنون: 14)

"پوءِ اسان مضغہ کي هڏيون بڻايو، پوءِ انهن هڏين تي گوشت چاڙهيو."

جديد سائنسي مشاهدو ڏيکاري ٿو ته پهريان ڪارٽليج جو ڍانچو ٺهي ٿو، پوءِ عضلا ان جي چوڌاري منظم ٿين ٿا. قرآن جو بيان ترتيب سان آهي.

نتيجو: تاريخ، عقل ۽ سائنس جو گڏيل فيصلو

تاريخ ٻڌائي ٿي ته يوناني علم قرآن جي نزول وقت عرب دنيا ۾ موجود نه هو.

عقل ٻڌائي ٿي ته جيڪڏهن نقل ٿئي ها ته غلطيون به شامل هجن ها.

سائنس ڏيکاري ٿي ته قرآن انهن مشهور قديم غلطين کان پاڪ آهي.

تنهن ڪري "يوناني علم جي نقل" وارو الزام تاريخي، عقلي ۽ سائنسي جنبچاڻ ۾ بي وزن ٿو لڳي.

قرآن سائنس جي ڪتاب نه آهي، پر اهو اهڙي رب جو ڪلام آهي، جنهن سائنس جا قانون پاڻ ٺاهيا آهن. جڏهن جديد تحقيق قرآن جي بيانن سان ٽڪرائڻ بدران موافقت ڏيکاري ٿي، ته اهو اهلِ ايمان لاءِ يقين جي واڌ جو سبب بڻجي ٿو.

آخرڪار سوال اهو ناهي ته قرآن يونان کان ورتو يا نه؛ سوال اهو آهي ته ڇا هڪ صحرائي ماحول ۾، هڪ اُمي نبي ﷺ جي زبان مان اهڙو متوازن، غلطين کان پاڪ ۽ دور رس بيان انساني وسيلن سان ممڪن هو؟

تحقيق ڪندڙ لاءِ اهو سوال پاڻ ۾ ئي جواب بڻجي وڃي ٿو.

ڇا ماءُ جي پيٽ جا "ٽي انڌيرا"؟
هڪ ايمان افروز تحقيقي جائزو

چوڏهه سؤ سال اڳ، جڏهن عرب جا ريگستان علمي ادارن، ميڊيڪل ڪاليجن ۽ سائنسي ليبارٽرين کان خالي هئا، تڏهن وحيءَ جي نور سان منور زبانِ رسالت ﷺ تان هڪ اهڙو راز بيان ٿيو، جنهن جي ڪوٽائيءَ تائين پهچڻ لاءِ انساني عقل کي صدين جي مسافت طئي ڪرڻي پئي.

قرآن مجيد، سورة الزمر ۾ ارشاد فرمائي ٿو:

"يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ..."
(الزمر: 6)

يعني: "هو توهان کي توهان جي مائرن جي پيٽن ۾، هڪ تخليق کان پوءِ ٻي تخليق جي مرحلن ۾، ٽن انڌيرن اندر پيدا ڪري ٿو."

قديم مفسرن، جهڙوڪ امام ابنِ ڪثيرؒ، انهن "ٽن انڌيرن" جي وضاحت ڪندي لکيو آهي ته اهي آهن: (1) ماءُ جو پيٽ، (2) رحم (ٻچيداني)، ۽ (3) ٻار جي جهلي.

اڄ جڏهن جديد اناٽومي ۽ ايمبريالاجي رحم جي دنيا ۾ نظر وجهي ٿي، ته اهو بيان حيرت سان مطابقت ڏيکاري ٿو.

جديد سائنس جي شاهدي: ٽن حفاظتي حصارن جو نظام

جديد طبي سائنس ٻڌائي ٿي ته ماءُ جي پيٽ ۾ وڌندڙ جنين (Embryo) ۽ ٻاهرين دنيا جي وچ ۾ واقعي ٽي وڏا حفاظتي ماحول موجود آهن، جيڪي ٻار لاءِ مڪمل انڌيري ۽ محفوظ فضا پيدا ڪن ٿا.

1. پهريون وڏو حصار: ماءُ جي پيٽ جي ٻاهرين ديوار

اهو صرف چمڙي نه آهي. ان جي هيٺان چربيءَ جي تهه، مضبوط عضلا (muscles) ۽ حفاظتي جهليون موجود آهن. اهي گڏجي هڪ مضبوط حفاظتي مورچو ٺاهن ٿا، جيڪو ٻار کي ٻاهرين صدمن کان بچائي ٿو.

2. ٻيو وڏو حصار: رحم (Uterus)

رحم عضلاتي پٽين سان ٺهيل هڪ انتهائي مضبوط ٿيلهو آهي، جيڪو جنين کي پنهنجي اندر سهيڙي رکندو آهي. اهو نه صرف جسماني تحفظ فراهم ڪري ٿو، پر رت جي ذريعي غذا ۽ آڪسيجن به پهچائي ٿو.

3. ٽيون وڏو حصار: پاڻيءَ واري جهلي (Amniotic Sac)

رحم جي اندر، ٻار هڪ خاص جهليءَ ۾ بند هوندو آهي، جنهن ۾ امينيوٽڪ پاڻي ڀريل هوندو آهي. هي پاڻي ٻار لاءِ ذاتي ڪمري جيان آهي—صدمن کان بچاءُ، حرارت جو توازن، ۽ حرڪت جي آزادي مهيا ڪري ٿو.

انهن ٽنهي حفاظتي نظامن جي موجودگي جديد سائنس سان ثابت ٿيل حقيقت آهي.

اهم اعتراض ۽ ان جو علمي جواب

هاڻي ڪجهه ناقد چون ٿا:

"جديد سائنس ٻڌائي ٿي ته پيٽ جي پٽ ۾ ڪيترائي تهه آهن—جلد، چربي، عضلا وغيره. رحم جون به ٽي تهه آهن، ۽ ٻار جي جهلي به ٻن تهن تي مشتمل آهي. پوءِ قرآن رڳو ٽي اندهيرا ڇو بيان ڪيا؟ ڇا اهو بيان اڌورو ناهي؟"

جواب: تفصيل ۽ بنيادي حصار ۾ فرق

تصور ڪريو ته توهان هڪ گهر ڏسو ۽ چئو: "هي گهر ٽن ديوارن سان محفوظ آهي: (1) ٻاهرين چارديواري، (2) گهر جي اندروني ديوار، (3) ڪمري جي ديوار."

هاڻي جيڪڏهن ڪو چوي: "نه! ٻاهرين ديوار ۾ ته سرون به آهن، سيمينٽ به آهي، پلستر به آهي، رنگ به آهي—تهه ته چار يا پنج ٿي ويا!" ته ڇا بنيادي حقيقت بدلجي ويندي؟

نه. اهي سڀ گڏجي هڪ "مرڪزي رڪاوٽ" ناهين ٿا.

بلڪل اهڙي طرح، ماءُ جي پيٽ ۾ جيتوڻيڪ بارڪ بيني‌ءَ سان ڏسجي ته ڪيترائي ننڍا تهه آهن، پر بنيادي طور تي وڏا ۽ جدا جدا حفاظتي ماحول آهن:

ٻار جو پنهنجو پاڻيءَ وارو ٿيلهو

رحم جي مضبوط پٽ

ماءُ جي پيٽ جي ٻاهرين حفاظتي بناوت

قرآن جو اسلوب سائنسي درسي ڪتاب جهڙو تفصيلي تشريح ڪرڻ وارو ناهي؛

اهو هدايت جي ڪتاب طور وڏين نشانين ڏانهن اشارو ڪري ٿو.

“ظلمات ثلاث” جو روحاني پهلو

لفظ “ظلمات” (انڌيرا) رڳو روشنيءَ جي کوٽ نه، پر هڪ گهري، ڳجهي ۽ پوشيده فضا ڏانهن اشارو ڪري ٿو.

جنين مڪمل انڌيري ۾ هوندو آهي. سج جي روشني، هوا جي هلچل، آواز جي تيزي—ڪجهه به سڌو سنئون اندر نٿو پهچي. اهو مڪمل خاموشيءَ ۽ حفاظت ۾ وڌندو رهي ٿو.

روحاني طور به اهو منظر انسان کي پنهنجي بي وسيءَ ۽ رب جي رحمت ياد ڏياري ٿو. جنهن وجود کي نه اک ڏسي ٿي، نه هٿ ڇهي سگهي ٿو، اهو به رب جي تدبير ۾ پرورش پائي ٿو.

ڇا قرآن ميڊيڪل ڪتاب آهي؟

قرآن جو مقصد انساني جسم جا سيل ۽ ٽشوز ڳڻڻ ناهي. اهو انسان کي پنهنجي خالق ڏانهن متوجه ڪرڻ لاءِ وڏيون ۽ واضح حقيقتون بيان ڪري ٿو.

جيڪڏهن قرآن بارڪ ترين تهن جي ڳڻپ ڪري ها، ته شايد هر دور جي سائنسدان سان بحث پيدا ٿئي ها. پر ٽي وڏا حفاظتي ماحول بيان ڪرڻ اهڙو جامع ۽ سادو اسلوب آهي، جيڪو هر زماني ۾ سمجهه ۾ اچي سگهي ٿو.

هي اسلوب سائنسي درستگي ۽ بياني سادگيءَ جو حسين امتزاج آهي.

جديد علم ۽ قرآني بيان جي هم آهنگي

جديد ايمبريالاجي ٻڌائي ٿي ته:

جنين مڪمل اونداهيءَ ۾ وڌندو آهي.

ٻاهرين دٻاءَ کان ٽي وڏا نظام بچائين ٿا.

رحم اندر حياتي مرحليوار ترقي ڪندي رهي ٿي.

اهي سڀ حقيقتون قرآن جي بيان سان ٽڪرائڻ بدران، ان جي وضاحت کي وڌيڪ روشن ڪن ٿيون.

نتيجو: وحي ۽ فطرت جي موافقت

“ٽن انڌيرن” جو ذڪر اهو ڏيکاري ٿو ته قرآن انساني تخليق جي باري ۾ هڪ جامع ۽ حقيقت پسند بيان پيش ڪري ٿو. اهو نه بارڪ سائنسي لغت ۾ ڦاسي

ٿو، نه عام فهم انداز ڪي ڇڏي ٿو.

جيڪڏهن ڪو چوي ته قرآن جو بيان اڌورو آهي، ته حقيقت ۾ هو بيان جي مقصد کي نٿو سمجهي. قرآن جو مقصد اهو ٻڌائڻ آهي ته انسان جي شروعات مڪمل حفاظت، ترتيب ۽ رباني تدبير سان ٿئي ٿي.

اها ڳالهه انسان کي پنهنجي وجود جي عاجزي ۽ خالق جي عظمت جو احساس ڏيارڻ لاءِ ڪافي آهي.

آخرڪار سوال اهو ناهي ته ٿهن جو تعداد ڪيترو آهي؛ سوال اهو آهي ته ڇا هڪ صحرائي ماحول ۾، سائنسي اوزارن کان سواءِ، اهڙو جامع ۽ درست بيان انساني قياس سان ممڪن هو؟

ايمان وارا چون ٿا:

هي اهو ڪلام آهي، جيڪو انهن اندهيرن جو خالق پاڻ نازل ڪيو.

۽ جڏهن جديد سائنس رحم جي دنيا ۾ ڪوتائي ڪري ٿي، ته ان کي به اهي ٽي وڏا حفاظتي ماحول نظر اچن ٿا—جن جو اشارو قرآن صدين اڳ ڏئي چڪو هو. اهو ئي هم آهنگ تعلق، ايمان لاءِ تازگي ۽ تحقيق لاءِ دعوت بڻجي وڃي ٿو.

آيتِ نور (اللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ): قرآني تمثيل ۽ جديد سائنسي مطالعو

قرآن مجيد جي سورة النور جي آيت نمبر 35، جيڪا "آيتِ نور" جي نالي سان سڃاتي وڃي ٿي، معرفتِ الٰهيءَ جي انهن آيتن مان آهي، جيڪي عقل کي حيران ۽ دل کي منور ڪن ٿيون. هن آيت ۾ الله تعاليٰ پنهنجي ذات کي "آسمانن ۽ زمين جو نور" قرار ڏئي، پوءِ هڪ بليغ ۽ گهري تمثيل وسيلي پنهنجي نور جي ڪيفيت بيان فرمائي آهي.

هن تحقيقي مضمون جو مقصد اهو آهي ته هن عظيم آيت جي مفاهيم کي ٻن پهلوئن سان سمجهيو وڃي:

پهريون، ڪلاسيڪي مفسرن جي روشنيءَ ۾ ان جو روحاني ۽ ايماني پيغام؛

۽ ٻيو، جديد سائنس—خاص طور فزڪس (طبيعيات) ۽ آپٽڪس (علم المناظر)—جي حوالي سان ان تمثيل جي مادي پهلوئن بابت مماثلتون.

ضروري وضاحت اها آهي ته هتي بيان ڪيل سائنسي نڪتا آيت جي حتمي تفسير نه آهن، ۽ نه ئي قرآن سائنس جي درسي ڪتاب طور نازل ٿيو آهي. اهي صرف انساني علم جي روشنيءَ ۾ ڪجهه بصيرت افروز مماثلتون آهن، جيڪي مثال جي گهرائيءَ کي سمجهڻ ۾ مدد ڏين ٿيون.

آيت جو متن، ترجمو ۽ بنيادي مفهوم

الله تعاليٰ فرمائي ٿو:

"اللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ ۖ الْمِصْبَاحُ فِيْ زُجَاجَةٍ ۖ الزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُّوْقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُّبٰرَكَةٍ زَيْتُوْنَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَّلَا غَرْبِيَّةٍ يَّكَادُ زَيْتُهَا يُضِيْءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُّوْرٌ عَلٰي نُوْرٍ ۗ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ"

ترجمو:

"الله آسمانن ۽ زمين جو نور آهي. سندس نور جي مثال اهڙي آهي جيئن هڪ طاق ۾ چراغ هجي، اهو چراغ شيشي ۾ هجي، ۽ اهو شيشو اهڙو هجي ڄڻ موتي جهڙو چمڪندڙ تارو. اهو چراغ هڪ برڪت واري زيتون جي وڻ جي تيل سان

ٻاريو وڃي ٿو، جيڪو نه اوڀر وارو آهي نه اولھ وارو. ان جو تيل پاڻمرادو چمڪڻ کي تيار آهي، جيتوڻيڪ باهه ان کي نه ڇُهي. اهو نور مٿان نور آهي. الله جنهن کي چاهي ٿو پنهنجي نور ڏانهن هدايت ڏئي ٿو، ۽ الله ماڻهن لاءِ مثالون بيان ڪري ٿو، ۽ الله هر شيءِ جو علم رکندڙ آهي.”

بنيادي تفسيري مفهوم

جمهور مفسرن—جهڙوڪ امام غزاليؒ پنهنجي ڪتاب مشڪاة الانوار ۾، ۽ حافظ ابنِ ڪثيرؒ—لکيو آهي ته هتي “نور” مان مراد مادي روشني نه پر هدايت، وجود ۽ حقيقت جو سرچشمو آهي.

هي مثال مومن جي دل ۾ ايمان، قرآن ۽ هدايت جي نور جي تصوير پيش ڪري ٿي.

سائنسي بصيرتون ۽ مادي مماثلتون

جيڪڏهن هن تمثيل کي مادي دنيا جي اصولن سان ڏٺو وڃي، ته اها روشنيءَ جي هڪ انتهائي موثر نظام (Optimal Optical System) جي تصوير لڳي ٿي.

1. طاق، چراغ ۽ شيشو: بهترين آپٽيڪل ترتيب

آيت ۾ ٽي عنصر بيان ڪيا ويا آهن:

مشڪوة (طاق)

مصباح (چراغ)

زجاجة (شيشو/فانوس)

طاق بطور ريفليڪٽر

طاق هڪ اهڙي جاءِ آهي جيڪا ٽنيان بند هوندي آهي. جديد آپٽڪس موجب، جيڪڏهن روشني ڪنهن مقعر (concave) سطح جي سامهون هجي ته اها ٽٽي وڃڻ بدران اڳتي موٽائي ويندي آهي. اهڙي ريت روشني ضايع ٿيڻ بدران مرڪوز ٿي وڃي ٿي.

شيشو بطور لينس

چراغ کي شيشي ۾ رکڻ سان شعاعون منتشر ٿيڻ بدران منظم ٿين ٿيون. جيڪڏهن شيشو صاف، شفاف ۽ اعليٰ “ريفريڪٽو انڊيڪس” رکي ٿو ته اهو

روشنيءَ کي ستاري جهڙي چمڪ ڏئي ٿو. قرآن جو لفظ "كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ" (موتي جهڙو تارو) اهڙي ئي درخشندگيءَ ڏانهن اشارو ڪري ٿو.

نتيجو:

هي ترتيب روشنيءَ کي وڌ کان وڌ موثر بڻائڻ جو هڪ اعليٰ نمونو پيش ڪري ٿي.

2. "يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ": پاڪيزگي ۽ استعداد

هي جملو گهري معنائن سان ڀرپور آهي:

"ان جو تيل لڳ ڀڳ پاڻ ئي چمڪي پوي، جيتوڻيڪ باهه ان کي نه ڇُهي."

تفسيري لحاظ کان، هي زيتون جي تيل جي صفائي ۽ اعليٰ معيار جو بيان آهي.

سائنسي طور، اهو هڪ لطيف استعارو لڳي ٿو جيڪو مادّي دنيا جي ان حقيقت ڏانهن اشارو ڪري ٿو ته مادو پنهنجي اندر توانائيءَ جي صلاحيت رکي ٿو.

جيتوڻيڪ زيتون جو تيل پاڻمرادو روشني نٿو ڏئي، پر ان جي انتهائي پاڪيزگي ان کي جلڻ لاءِ تيار رکي ٿي.

روحاني طور، اهو مومن جي دل جي استعداد آهي—جيڪا حق جي روشنيءَ لاءِ اڳ ۾ ئي تيار هجي.

3. "نورٌ علىٰ نور": تعميري مداخلت ۽ ليزر جو تصور

"نور مٿان نور" جو تصور روحاني لحاظ سان هدايت جي واڌ ۽ روشنيءَ جي تسلسل جو بيان آهي.

فزڪس ۾ جڏهن روشنيءَ جون لهرون هڪجهڙي فاز (Phase) ۾ ملي وڃن ته انهن جي شدت وڌي وڃي ٿي—ان کي Constructive Interference چون ٿا.

ليزر ٽيڪنالاجي انهي اصول جي اعليٰ مثال آهي، جتي فوٽون هڪ ئي رخ ۽ فاز ۾ سفر ڪن ٿا، جنهن سان انتهائي طاقتور شعاع پيدا ٿئي ٿي.

"نورٌ علىٰ نور" روشنيءَ جي شدت ۽ تڪميل جي انهي اصول سان حيرت انگيز مشابهت رکي ٿو.

4. "لا شرقية ولا غربية": نباتاتي توازن

زيتون جو وڻ "نه اوڀر وارو آهي نه اولهه وارو"—يعني اهڙي جاءِ تي آهي جتي ان کي متوازن سج جي روشني ملي ٿي.

نباتيات موجب، متوازن روشني فوٽوسنٿهسس لاءِ ضروري آهي. جيتري متوازن سج جي روشني، اوترو پختو ميوو ۽ شفاف تيل.

اهو بيان سائنسي طور به معقول آهي ۽ تمثيل جي حسن کي وڌائي ٿو.

تنقيدي نقطه نظر

علمي ديانتداريءَ سان اهو به ياد رکڻ گهرجي ته سيئي اسلامي عالِم قرآن کي جديد سائنسي نظريات سان ڳنڍڻ جي حمايت نٿا ڪن. سندن موقف آهي ته سائنس بدلجندڙ آهي، جڏهن ته قرآن اٽل آهي.

تنهنڪري مٿيان سائنسي حوالا "حتمي تفسير" نه پر انساني فهم جي هڪ ڪوشش طور ڏسڻ گهرجن.

خلاصو ۽ حتمي تجزيو

هن تفصيلي مطالعي مان چند اهم نتيجا نڪرن ٿا:

اصل مقصد هدايت آهي

آيتِ نور جو بنيادي مقصد الله جي معرفت ۽ مومن جي دل ۾ ايمان جي نور جي ڪيفيت بيان ڪرڻ آهي.

تمثيل جي جامعيت

الله تعاليٰ جيڪا مثال چونڊي آهي، اها مادي دنيا جي اصولن سان اهڙي مطابقت رکي ٿي جو جديد سائنس جو شاگرد به حيران رهجي وڃي.

روحانيت ۽ فطرت جي هم آهنگي

طاق جو ريفليڪٽر هجڻ، شيشي جو لينس وانگر ڪم ڪرڻ، ۽ "نور مٿان نور" جو تصور—اهي سڀ حقيقتون ڏيکارين ٿيون ته قرآن جو اسلوب فطرت جي قانونن سان ٽڪراءُ نٿو رکي.

آخرڪار، آيتِ نور انسان کي اهو سيکاري ٿي ته حقيقي روشني الله کان آهي. جيئن چراغ طاق ۾ رکيل هجي، تيئن مومن جو دل جڏهن وحي جي شيشي ۾ محفوظ ٿئي ٿو، تڏهن ايمان جي شعاع ستاري وانگر چمڪي ٿي.

اهو نور جڏهن هدايت جي نور سان ملي ٿو، تڏهن "نورٌ علىٰ نور" جو منظر پيدا ٿئي ٿو—

۽ انسان جي اندر اونداهين جو خاتمو ٿي وڃي ٿو.

الله جنهن کي چاهي ٿو، انهيءَ نور ڏانهن رهنمائي ڪري ٿو.

۽ اهو ئي هن آيت جو اصل پيغام آهي:

نور، جيڪو دلن کي روشن ڪري، عقلن کي بيدار ڪري، ۽ انسان کي پنهنجي رب ڏانهن وٺي وڃي.

العنڪبوت: مادي مضبوطي ۽ سماجي ڪمزوريءَ جو قرآني ۽ سائنسي تجزيو
1. تمهيد: هڪ ننڍڙي مثال ۾ وڏو سبق

جڏهن ربُّ العالمين قرآنِ حڪيم ۾ ڪنهن ننڍڙي، حقير سمجهي ويندڙ مخلوق جو ذڪر ڪري ٿو، تڏهن ان مثال جي پٺيان حڪمتن جا بي انتها خزانا لڪل هوندا آهن. سوره العنڪبوت جي آيت نمبر 41 ۾ الله تعاليٰ انهن ماڻهن جي مثال "مڪڙيءَ جي گهر" سان ڏئي ٿو، جيڪي الله کي ڇڏي ٻيا سهارا ڳولين ٿا.
بظاهر هي هڪ سادي تشبيہ لڳي ٿي، پر جڏهن ان کي جديد مٽيريل سائنس (Material Science) ۽ حشراتي حياتيات (Entomology) جي روشنيءَ ۾ پڙهجي ٿو، تڏهن هڪ عجيب تضاد سامهون اچي ٿو:
انفرادي ريشو انتهائي مضبوط، پر اجتماعي گهر نهايت ڪمزور.
اهو ئي تضاد هن آيت جي فڪري گهرائيءَ کي ظاهر ڪري ٿو.

2. قرآني متن ۽ لسانی باريڪيون

الله تعاليٰ فرمائي ٿو:

"مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا..."
(سوره العنڪبوت: 41)

ترجمو:
"جيڪي ماڻهو الله کانسواءِ ٻيا اولياءَ بڻائن ٿا، انهن جي مثال مڪڙيءَ وانگر آهي جنهن پنهنجو گهر ٺاهيو..."

هتي لفظ "اتَّخَذَتْ" مؤنث صيغي ۾ آهي، يعني "هن (ماده) ٺاهيو".
صدين تائين هن کي محض عربي اسلوب سمجهيو ويو، پر جديد حياتيات واضح ڪري ٿي ته جالا ٺاهڻ، شڪار پڪڙڻ ۽ ريشو ٺاهڻ جو اصل ڪم "ماده مڪڙي" ئي ڪندي آهي. نر مڪڙي وٽ اهڙا ترقي يافته ريشمي غدود ناهن، جيڪي هن معيار جو جال ٺٽي سگهن.
اهو لطيف لفظي انتخاب قرآن جي اعجازِ بياني جو ثبوت آهي.

3. مڪڙيءَ جو ريشو: قدرت جو انجنيئرنگ معجزو

مڪڙيءَ جو ريشو (Spider Silk) جديد سائنس لاءِ حيرت جو موضوع آهي. اهو رڳو هڪ ڌاڳو ناهي، پر انتهائي نفيس پروٽين مان ٺهيل هڪ حياتياتي مواد آهي، جنهن جون مادي خوبيون انساني صنعتن کي چئلينج ڪن ٿيون.

الف) اسٽيل کان وڌيڪ مضبوطي

وزن ۽ ٿولهه جي تناسب سان مڪڙيءَ جو ريشو اسٽيل کان تقريباً 4 کان 5 ڀيرا وڌيڪ مضبوط هوندو آهي. ساڳئي وزن جي اسٽيل جي تار جي ڀيٽ ۾ ريشو وڌيڪ بوجهه سهي سگهي ٿو.

ب) نائلون کان وڌيڪ لچڪ

هي ريشو انتهائي لچڪدار آهي. اهو ٽٽڻ کان اڳ پنهنجي اصل ڊيگهه کان ڪيترا ڀيرا وڌيڪ ڇڪجي سگهي ٿو، ۽ توانائي جذب ڪرڻ جي غير معمولي صلاحيت رکي ٿو.

ج) هوائي جهاز جي مثال

طبيعيات دانن جي حساب موجب، جيڪڏهن مڪڙيءَ جي ريشم مان پينسل جيتري موٽي رسي تيار ڪئي وڃي ۽ اها ڪلوميٽرن تائين ڊگهي هجي، ته اها نظرياتي طور هڪ بوئنگ 747 جهاز جي لينڊنگ واري رفتار کي آهستي روڪي سگهي ٿي.

عملي طور اهڙي رسي ٺاهڻ ممڪن ناهي، ڇو ته ان لاءِ لکين مڪڙين جو ريشو گهربل هوندو، پر هي حساب ڪتاب ريشم جي مادي طاقت جو اندازو ڏئي ٿو.

4. پوءِ به "اوهن البيوت" ڇو؟

قرآن فرمائي ٿو:

"وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ"

"بيشڪ سيني گهرن مان سڀ کان ڪمزور گهر مڪڙيءَ جو آهي."

هاڻي سوال پيدا ٿئي ٿو:

جڏهن ريشو ايترو مضبوط آهي، ته گهر کي ڪمزور ڇو سڏيو ويو؟

ان جو جواب ٻن سطحن تي ملي ٿو: مادي ۽ سماجي.

5. مادي ناپائيداري

ريشو انفرادي طور مضبوط آهي، پر جڏهن ان مان جال ٺاهيو وڃي ٿو، ته اهو

ماحول جي هڪ معمولي تبديليءَ سان ٽٽي پوي ٿو.
هوا جو هلڪو جهوڪو
بارش جو هڪ ڦڙو
يا انساني هٿ جي معمولي حرڪت
جال کي تباهه ڪرڻ لاءِ ڪافي آهن.
اهو گهر نه گرميءَ کان بچائي ٿو، نه سرديءَ کان، نه ڪنهن وڏي دشمن کان تحفظ ڏئي ٿو.
يعني مادي طور مضبوط ڌاڳا گڏ ٿي جڏهن هڪ “گهر” بڻجن ٿا، ته اهو عملي تحفظ مهيا نٿو ڪري.

6. اصل ڪمزوري: سماجي ۽ اخلاقي

قرآن “ريشم” جي نه، “گهر” جي مثال ڏئي ٿو.
گهر صرف ڀتين جو نالو ناهي، پر محبت، تحفظ، وفا ۽ سڪون جو نالو آهي.
مڪڙيءَ جو گهر هن لحاظ کان بدترين مثال آهي.

الف) جنسي درندگي

ڪيترين قسمن ۾ ماده مڪڙي ملاپ کان پوءِ نر کي قتل ڪري کائي وڃي ٿي.
جنهن گهر جي بنياد ئي ساٿي جي قتل تي هجي، اهو گهر ڪهڙي طرح مضبوط ٿي سگهي ٿو؟

ب) اولاد جو رويو

ڪجهه نسلن ۾ ٻچا پنهنجي ماءُ کي ئي غذا بڻائين ٿا.
يعني خاندان جي اندر ئي بقا لاءِ جدوجهد آهي، محبت نه.

ج) شڪار جو مرڪز

مڪڙيءَ جو جال رهائش لاءِ نه، پر شڪار لاءِ ٺاهيو ويندو آهي.
جيڪو به ان ۾ ڦاسي ٿو، اهو مهمان نه پر مقتول آهي.
اهو گهر سڪون جو مرڪز نه، پر موت جو ڦندو آهي.

7. ايماني پيغام

اے انسان!
الله تعاليٰ توکي مڪڙيءَ جي مثال سان خبردار ڪري ٿو ته جيڪي ماڻهو الله کي

چڏي دنياوي سهارن، طاقتور ماڻهن، دولت يا ڪوڙن معبودن تي ڀروسو ڪن ٿا، انهن جو سهارو مڪڙيءَ جي گهر وانگر آهي.
ظاهر ۾ مضبوط، اندر ۾ خالي.
ٻاهر کان نفيس، اندر کان ناپائيدار.
اهو سهارو دنيا جي هلڪي جهوڪي سان ٽٽي سگهي ٿو، آخرت جي طوفان کي ڪيئن سهي سگهندو؟

8. توحيد جي رسي بمقابله مڪڙيءَ جو جال

قرآن ٻئي هنڌ فرمائي ٿو:
"وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا"
“الله جي رسيءَ کي مضبوط پڪڙيو.”
الله جي رسي (توحيد، ايمان ۽ حق) ئي اصل مضبوط سهارو آهي.
ان جي ڀيٽ ۾ دنيا جا سيئي جالا ڪمزور آهن.
مڪڙيءَ جو ريشو اسان کي الله جي تخليقي قدرت ڏيکاري ٿو،
۽ مڪڙيءَ جو گهر اسان کي دنيا جي بي ثباتي ياد ڏياري ٿو.

9. علم ۽ ايمان جو ميل

جڏهن جديد ليبارٽريون مڪڙيءَ جي ريشم جي قوت ماپين ٿيون،
۽ جڏهن حشراتي سائنس ان جي سماجي نظام کي بيان ڪري ٿي،
ته اهي حقيقتون قرآن جي مثال کي وڌيڪ روشن ڪن ٿيون.
هي مثال ڪو سائنسي ڪتاب نه، پر ايماني بصيرت آهي.
قرآن سائنس سان ٽڪراءُ نٿو ڪري، بلڪه انسان کي غور و فڪر جي دعوت ڏئي ٿو.

10. نتيجو

مڪڙيءَ جي مثال ۾ هڪ وڏو سبق لڪل آهي:
مادي طاقت هميشه حقيقي طاقت نه هوندي آهي.
سماجي ۽ اخلاقي استحڪام کان سواءِ ڪا به عمارت پائيدار ناهي.
الله کانسواءِ هر سهارو مڪڙيءَ جي گهر وانگر ڪمزور آهي.
هي ننڍڙي مخلوق دراصل انسان کي پنهنجي غرور کان آزاد ڪرڻ لاءِ آهي.

جيڪو پنهنجي رب کي وساري دنيا جي جالن ۾ ڦاسي وڃي ٿو، اهو سمجهي ته
هن جو سهارو ڪيترو نازڪ آهي.
بيشڪ، سڀ کان مضبوط سهارو الله جي توحيد آهي،
۽ سڀ کان ڪمزور سهارو مڪڙيءَ جو گهر.
"وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ"
"بيشڪ سڀني گهرن مان سڀ کان ڪمزور گهر مڪڙيءَ جو آهي، جيڪڏهن اهي
ڄاڻن ها."
الله تعاليٰ اسان کي سچ جي مضبوط رسيءَ سان وابسته رکي،
۽ باطل جي جالن کان محفوظ فرمائي. آمين.

ماکي جي مک: وحيِ الٰهی، فطری انجينئرنگ ۽ جديد سائنس جو عظيم سنگم

1. تمهيد: ننيڙي مک ۾ وڏي حڪمت
ڪائناتِ هستي ۾ الله تعاليٰ جي تخليق جا لا تعداد مظاهر موجود آهن، پر ڪجه اهڙا جاندار آهن جن کي خالقِ ڪائنات پنهنجي قدرتي نشانين جي طور تي پيش ڪري ٿو. انهن ۾ شهد جي مک (Honeybee) سرِ فهرست آهي.
قرآنِ مجيد چودهن سؤ سال پراڻو آهي، ۽ جديد سائنس جي جديد دريافتون جڏهن شهد جي مک تي گڏجي ڏنو وڃن ٿيون، ته عقل انسان حيران ٿي وڃي ٿو. هي رڳو هڪ حشره (Insect) نه آهي، پر هڪ مڪمل سماجي نظام، هڪ ماهر انجينئر، هڪ بهترين ڪيميا دان ۽ الله جي وحی جو جيتي جاڳتي تصوير آهي.
2. قرآني وحی ۽ جبلتِ حيواني
سورة النحل جون آيتون 68 ۽ 69 اسان کي مکهيءَ جي زندگي جو بنيادي سبق ڏين ٿيون:
"وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ * ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا..."
(سورة النحل: 68-69)
ترجمو:
"۽ تنهنجي رب مک ۾ اهڙو خفيه اشارو وجهي ڇڏيو ته مٿاچڙين، وڻن ۽ پين انهن جڳهن ۾ جتي ماڻهو رهندا آهن، پنهنجو گهر ٺاهي. پوءِ هر قسم جي ميويءَ مان پنهنجو کاڌو حاصل ڪر ۽ پنهنجي رب جي مقرر ڪيل آسان رستن تي هلندي ره."
هتي لفظ "وحی" انتهائي اهميت رکي ٿو. لغوي لحاظ سان وحی جو مطلب آهي "دل ۾ خفيه اشارو وجهڻ". حياتياتي اصطلاح ۾، اسان ان کي جبلت (Instinct) چئون ٿا. مک کي ڪوبه سکول يا استاد نه گهرجي. پيدا ٿيندي ئي اهو ڄاڻي ٿو ته ڇتو ڪيئن ٺاهي، رس ڪٿي ۽ ڪيئن گڏ ڪرڻو، ۽ ملڪه جي اطاعت ڪيئن ڪرڻي آهي.

اهو پروگرامنگ سڌو سنئون خالقِ ڪائنات جي طرفان آهي، ۽ قرآن ان کي وحی جي اصطلاح ۾ بيان ڪري ٿو.

3. عربي گرامر ۽ ماده مک جو ڪردار

قرآن جي فصاحت جو هڪ وڏو نمونو ان آيتن ۾ استعمال ٿيل مؤنث صيغو آهي:

اتَّخِذِي (تو گهر ٺاهي)

كُلِي (تو ڪاڌو حاصل ڪر)

فَاسْلُكِي (تو هل)

صدين تائين انسان اهو سمجهندو رهيو ته شايد مک جو سربراهه نر آهي يا سيني مکين جو مجموعو مرد آهي. پر جديد حياتيات ڏيکاريو آهي ته ورڪر مکيون (Worker Bees)، جيڪي سمورو انتظام، کاڌو گڏ ڪرڻ ۽ ڇتو ٺاهڻ جو ڪم ڪن ٿيون، سڀ ماده (Females) آهن. نر مکيون (Drones) صرف افزائش نسل لاءِ آهن ۽ انهن جو ڪوبه حصو مک جي شروعاتي انتظام ۾ ناهي. چوڏهن سؤ سال اڳ هڪ اهڙي ٻولي ۾ مؤنث صيغو استعمال ڪرڻ، جڏهن انسان کي جنس جو علم به نه هو، قرآن جي منجانب الله هجڻ جو قطعي ثبوت آهي.

4. مکھیءَ جو ڇتهه: انجينئرنگ ۽ رياضي جو معجزو

شهد جي مک پنهنجا ڇتا هميشه مسدس (Hexagon) شڪل ۾ ٺاهيندي آهي. سائنسدان سوال ڪيو ته مسدس ڇو؟

دائره، چورس (Square) يا ٽڪنبو (Triangle) استعمال ڪرڻ سان يا ته خالي جڳهيون بچنديون يا موم (Wax) وڌيڪ خرچ ٿيندو.

1999 ۾ ٿهامس هيليز (Thomas Hales) رياضي طور ثابت ڪيو ته مسدس ئي اهڙي شڪل آهي جنهن ۾ گهٽ ۾ گهٽ موم استعمال ڪندي گهڻو کان گهڻو شهد ذخيره ٿي سگهي.

هي ننڍڙي مک ڪيئن اهڙي پيچيده رياضي ڄاڻي؟ اهو ئي قرآن جو وحی جو راز آهي، جيڪو مک کي گهر ٺاهڻ سيکارين.

5. مک جي اناٽومي: ٻه پيٽ

قرآن ۾ لفظ "بُطُونِهَا" (انهن جا پيٽ) استعمال ٿيو آهي، جيڪو جمع آهي. جديد

حياتيات ڏيکاري ٿي ته مک جي نظامِ هضم ۾ ٻه الڳ پيٽ آهن:
کاڌو هضم ڪرڻ وارو معدو (Food Stomach)
شهد گڏ ڪرڻ وارو معدو (Honey Stomach / Crop)
شهد ۾ خاص انزائمز شامل آهن جيڪي رس کي شهد ۾ تبديل ڪن ٿيون، ۽ مک اهو شهد واپس ڇتو ۾ وجهي ٿي، جسم ۾ جذب نه ڪندي.
اهو قرآن جو لفظ "بطون" استعمال ڪرڻ سائنسي طور تي بلڪل درست آهي.

6. شهد: شفاء بخش محلول

قرآن فرمائي ٿو: ﴿فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ﴾ (ان ۾ انسانن لاءِ شفاء آهي).
جديد سائنس ڏيکاري ٿي ته شهد ۾ 200 کان وڌيڪ ڪيمياوي جز موجود آهن، جيڪي انساني صحت لاءِ اڪسير آهن.
اينٽي بيڪٽيريل خصوصيت: هائيڊروجن پر آڪسائيڊ (H_2O_2) ۽ Defensin-1 پروٽين بيڪٽيريا ختم ڪن ٿا، جنهن سبب شهد هزارين سال خراب نه ٿيندو.
زخم ۽ جلي جلد جو علاج: Modern hospitals ۾ Medical Grade Honey استعمال ٿيندو آهي، جيڪو انفڪشن روڪي نئون ٽشو ٺاهي ٿو.
کهانسي ۽ نظام هضم: تحقيق مطابق شهد کاڌي کان وڌيڪ مؤثر آهي ۽ معدي جي السر خلاف مدافعت رکي ٿو.

7. مک جو رقص: ڪميونيڪيشن جو معجزو

قرآن فرمائي ٿو: ﴿فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا﴾ (رب جي مقرر ڪيل آسان رستن تي هل).
مکھیءَ جو Waggle Dance ان آيت جو عملي مظاهرو آهي:
جڏهن ڪا مک نئون پھول ڳولي ٿي، اها ڇتي ۾ واپس اچي خاص رقص ڪري ٻيون مکين کي سمت ٻڌائي ٿي.
رقص جو زاويه سورج جي سمت مطابق آهي، ۽ رفتار فاصلي جو تعين ڪري ٿي.
هي منظم نظام قرآن جي “سبل” جي تعليم سان مطابقت رکي ٿو.

8. سماجي نظام ۽ ملڪہ جي اطاعت

شهد جي مک جو ڇتو سپر آرگنزم وانگر ڪم ڪري ٿو:

ملڪہ (Queen): صرف انبا ڏيندي ۽ خوشبو (Pheromones) سان نظم برقرار رکي ٿي.
ورڪر (Workers): موم ٺاهي، شهد گڏ ڪن ٿيون، ٻچن جي پرورش ڪن ٿيون ۽ دفاع ڪن ٿيون.
پهره دار (Guards): ڇتي جي دروازي تي حفاظت ڪن ٿا.
انهي نظام کان انسان سماجي تنظيم ۽ قرباني جو سبق وٺي سگهي ٿو.

9. ماحولي اهميت: مکيون ختم ٿي وڃن

FAO مطابق، جيڪڏهن مکيون ختم ٿي وڃن، انسان کي چند سالن ۾ بقا لاءِ شديد مسئلا پيش اچي سگهن ٿا، ڇاڪاڻ ته 70٪ فصلون ۽ پهل مکیءَ جي پولينيشن تي دارومدار رکن ٿيون.
قرآن ۾ مکیءَ جي وحیءَ جو ذڪر ان انساني بقا جي اهميت طرف اشارو آهي.

10. نتيجو: وحی، سائنس ۽ ايمان جو سنگم

شهد جي مک جي مطالعي مان اهو ظاهر ٿئي ٿو ته:
هي ڪائنات ڪنهن اتفاقي حادثي جو نتيجو ناهي.
ننيڙي مک ۾ نقشہ سازي، ڪميونيڪيشن، انجينئرنگ ۽ طب جو خزانو آهي.
قرآن جي بيان ۽ جديد سائنس جي تصديق هڪٻئي کي مضبوط ڪن ٿيون.
اها مطابقت اهلِ ايمان لاءِ يقين جو سبب آهي ۽ اهلِ عقل لاءِ غور و فڪر جي دعوت.

ماءُ جو کير ۽ ٻن سالن جي رضاعت: قرآن جو حڪم ۽ جديد سائنس جي شاهدي
هڪ تحقيقي ۽ ادبي جائزو

مقدمو: خالق جي حڪمت ۽ سائنس جي سوجهه

اسلام دينِ فطرت آهي. ان جا حڪم نه رڳو عبادتن تائين محدود آهن، پر انساني زندگيءَ جي هر پهلوءَ کي سڌو، سنواريندڙ ۽ سنڀاليندڙ آهن. جڏهن اسان ٻار جي پرورش جي سڀ کان اهم بنياد، يعني "رضاعت" (ماءُ جو کير پيارڻ) بابت قرآن مجيد جون هدايتون پڙهون ٿا، تڏهن محسوس ٿئي ٿو ته هي رڳو مذهبي حڪم نه، پر فطرت سان مڪمل هم آهنگيءَ جو اعلان آهي.

اڄ جڏهن جديد طب، حياتياتي ڪيميا ۽ اطفاليات جي تحقيق ماءُ جي کير جي ساخت، افاديت ۽ اثرن کي خوردبين هيٺ پرکيو آهي، تڏهن اها سائنسي شاهدي قرآن جي حڪمت کي وڌيڪ روشن ڪري ٿي. سائنس جو عدسو اهو ڏيکاري ٿو، جيڪو وحي صديون اڳ بيان ڪري چڪي هئي.

پهريون حصو: قرآن جو واضح حڪم ۽ رضاعت جي مدت

الله تعاليٰ قرآن پاڪ ۾ ماءُ جي ذميواري ۽ ٻار جي حق کي نهايت واضح لفظن ۾ بيان ڪيو آهي:

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ۖ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ

(۽ مائرون پنهنجن ٻارن کي پورا ٻه سال کير پيارين، اهو حڪم ان لاءِ آهي جيڪو رضاعت کي مڪمل ڪرڻ چاهي.)

(سوره بقره: 233)

ٻئي هنڌ ارشاد آهي:

وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ

(۽ ان جو کير ڇڏائڻ ٻن سالن ۾ آهي.)

(سوره لقمان: 14)

هنن آيتن مان ٻه بنيادي حقيقتون واضح ٿين ٿيون:

ماءُ جو کير ٻار جو فطري ۽ شرعي حق آهي.

رضاعت جي مڪمل ۽ مثالي مدت ٻه قمري سال آهن.
قرآن جو هي حڪم ڪنهن مخصوص دور يا سماج تائين محدود ناهي؛ اهو هر زماني لاءِ فلاح ۽ صحت جو اصول آهي.

ٻيو حصو: سائنسي نگاهه – ماءُ جو کير: هڪ "زنده معجزو"

جديد سائنس هن حقيقت کي مڃي ٿي ته ماءُ جو کير صرف غذا نه آهي، پر هڪ "زنده سيال" (Living Fluid) آهي، جيڪو ٻار جي عمر، بيمارين ۽ ضرورتن مطابق پنهنجو مزاج ۽ مقدار بدلائيندو رهي ٿو.

1. ڪولوسٽرم: پهريون تحفو، پهريون تحفظ

پيدائش کان پوءِ ماءُ جي ڇاتي مان نڪرندڙ پيلو گاڙهو کير "ڪولوسٽرم" سڏبو آهي. سائنسدان ان کي "پهرين ويڪسين" چون ٿا. هي اينٽي باڊيز (خاص ڪري IgA)، سفيد رت جي خلين ۽ حفاظتي عنصرن سان ڀرپور هوندو آهي.
نئون ڄاول ٻار جڏهن دنيا ۾ قدم رکي ٿو، تڏهن سندس مدافعتي نظام اڃا ڪمزور هوندو آهي. ڪولوسٽرم هن لاءِ حفاظتي قلعي جو ڪم ڪري ٿو. اهو کيس جراثيم، وائرس ۽ بيمارين کان بچائي ٿو.

2. مڪمل غذا – قدرت جو مڪمل نظام

ماءُ جي کير ۾ پروٽين، چربي، ليڪٽوز، وٽامن ۽ معدنيات اهڙي تناسب سان موجود آهن، جو انساني ٻار جي هاضمي لاءِ سڀ کان مناسب آهن. ڊبي جو کير (فارمولا) ڪڏهن به ان حياتياتي پيچيدگيءَ جو مقابلو نٿو ڪري سگهي، ڇاڪاڻ ته ماءُ جي کير ۾ زنده حفاظتي عنصر موجود آهن، جيڪي مصنوعي کير ۾ ناهن.

3. ٻار جي جسماني ۽ ذهني ترقي

عالمي اداره صحت (WHO) ۽ يونيسيف جي رپورٽن موجب ماءُ جو کير پيئندڙ ٻارن ۾:
اسهال ۽ نمونيا جهڙين بيمارين جو خطرو گهٽجي وڃي ٿو.
دماغي ترقي بهتر ٿئي ٿي ۽ سندن ذهني صلاحيت وڌيڪ مضبوط ٿئي ٿي.
مستقبل ۾ موٽاپي، ذيابيطس ۽ بلڊ پريشر جو امڪان گهٽجي ٿو.
ماءُ جو کير رڳو جسم کي طاقت نٿو ڏئي، پر ذهن کي روشني ۽ دل کي استحڪام ڏئي ٿو.

4. ماءُ لاءِ به رحمت

هي عمل رڳو ٻار لاءِ فائديمند ناهي، پر ماءُ لاءِ به نعمت آهي. تحقيق ٻڌائي ٿي ته جيڪي مائرون پنهنجن ٻارن کي کير پيارين ٿيون، تن ۾:

چاتي ۽ بيضه داني جي ڪينسر جو خطرو گهٽجي ٿو.

زچگيءَ کان پوءِ رحم جلد پنهنجي اصل حالت ۾ موٽي اچي ٿو.

وزن گهٽ ڪرڻ ۾ مدد ملي ٿي.

گويا رضاعت ماءُ ۽ ٻار ٻنهي لاءِ شفا، سڪون ۽ صحت جو سرچشمو آهي.

ٽيون حصو: ٻن سالن جي مدت جي حڪمت

سوال اڀري ٿو ته قرآن ٻه سال ئي ڇو مقرر ڪيا؟

جديد سائنس ٻڌائي ٿي ته ٻار جو مدافعتي نظام زندگيءَ جي پهرين ٻن سالن ۾ تيزيءَ سان ترقي ڪري ٿو. ڇهين مهيني کان پوءِ جڏهن ٻار زمين تي گهوٽڻ يا هلڻ شروع ڪري ٿو، هر شيءِ کي هٿ لائي ٿو ۽ وات ۾ وجهي ٿو، تڏهن ڪيس جراثيم سان مقابلي لاءِ وڌيڪ تحفظ جي ضرورت پوي ٿي.

عالمي اداره صحت سفارش ڪري ٿو:

پهريان ڇهه مهينا صرف ماءُ جو کير (Exclusive Breastfeeding).

ڇهين مهيني کان پوءِ ٿوري خوراڪ سان گڏ ٻه سال يا وڌيڪ عرصي تائين ماءُ جو کير جاري رکڻ.

اهو سائنسي مشورو عين ان مدت جي تصديق ڪري ٿو، جنهن جو ذڪر قرآن ڪري چڪو آهي. گويا سائنس اڄ ان حڪمت کي سمجهي رهي آهي، جيڪا وحي صديون اڳ بيان ڪئي.

روحاني ۽ نفسياتي پهلو

ماءُ جو کير رڳو غذائي عمل ناهي؛ اهو محبت، رحمت ۽ روحاني تعلق جو مظاهرو آهي. جڏهن ٻار ماءُ جي هنج ۾ کير پيئتو آهي، تڏهن هو رڳو جسماني غذا حاصل نٿو ڪري، پر دل جي گرمي، جذباتي تحفظ ۽ نفسياتي استحڪام به حاصل ڪري ٿو.

هي لمحو ماءُ ۽ ٻار جي وچ ۾ هڪ اهڙو بندهن پيدا ڪري ٿو، جيڪو سڄي زندگي قائم رهي ٿو. قرآن جو حڪم دراصل انساني فطرت جي حفاظت جو

حڪم آهي.

حاصلِ ڪلام

ماءُ جو کير الله تعاليٰ جو هڪ انمول تحفو آهي، جنهن جو ڪو نعم البدل ناهي. اهو غذا به آهي، دوا به آهي ۽ دعا به آهي. قرآن پاڪ جو ٻن سالن جي رضاعت بابت حڪم جديد سائنسي تحقيق سان مڪمل هم آهنگ آهي.

اڄ جي دور ۾ جڏهن مصنوعي خوراڪ ۽ مصروفيتن جي ڪري هي فطري عمل گهٽجي رهيو آهي، تڏهن ضرورت آهي ته سماج مائرن جي حوصلا افزائي ڪري، کين سهڪار ڏئي ۽ هن الهي حڪمت کي عام ڪري.

قرآن جي روشني ۽ سائنس جي شاهدي گڏجي هڪ ئي سچ بيان ڪن ٿيون:

ماءُ جو کير ٻار لاءِ زندگيءَ جو پهريون ۽ سڀ کان مڪمل تحفو آهي.

زمين جي مقناطيسي ڍال: ”سَقْفًا مَّحْفُوظًا“ جي سائنسي تشريح
(جديد تحقيق: زمين جو حفاظتي نظام 4.2 ارب سالن کان فعال آهي)

اسان هڪ اهڙي سياري تي رهون ٿا، جيڪو هر لمحي خلا مان ايندڙ خطرن جي ور چڙهيل آهي، پر اسان کي پنهنجي روزمرهه زندگيءَ ۾ ان جو احساس به ناهي ٿيندو. سج، جيڪو روشني ۽ حياتيءَ جو سرچشمو آهي، ساڳئي وقت پنهنجي اندرين ائٽمي عمل (Fusion Reaction) جي نتيجي ۾ مسلسل اربين تابڪار ذرڙا (Solar Winds) خلا ۾ اڇلائي رهيو آهي. جيڪڏهن اهي خطرناڪ ذرڙا سڌيءَ طرح زمين تائين پهچي وڃن ها، ته اسان جو ڪرهه هوائي ڇترجي وڃي ها، سمنڊن جو پاڻي ياپ بڻجي اڏامي وڃي ها، ۽ زمين به شايد مريخ وانگر هڪ بنجر ۽ ويران سيارو بڻجي وڃي ها.

پر الله رب العزت انسان کي هتي آباد ڪرڻ کان اڳ ئي زمين لاءِ هڪ اهڙو حفاظتي نظام تخليق ڪيو، جيڪو غير مرئي هوندي به انتهائي موثر آهي. اهو نظام آهي زمين جو مقناطيسي ميدان—هڪ الهي انتظام، هڪ خاموش محافظ.

قرآني اشارو: محفوظ ڇت

قرآن پاڪ ۾ الله تعاليٰ ارشاد فرمائي ٿو:

﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَّحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ﴾

“۽ اسان آسمان کي هڪ محفوظ ڇت بڻايو، پر اهي ان جي نشانين کان منهن موڙين ٿا.”

(سوره الأنبياء: 32)

صدين تائين مفسرن “سقفًا محفوظًا” مان مراد ظاهري آسمان يا ڪرهه هوائي ورتو. بيشڪ ڪرهه هوائي به اسان لاءِ هڪ حفاظتي پرت آهي، جيڪا نقصانڪار شعاعن کي روڪي ٿي. پر جديد سائنس ان کان به متاهين هڪ ٻئي حفاظتي نظام جو انڪشاف ڪيو آهي—زمين جو مقناطيسي ميدان (Earth’s Magnetic Field)، جيڪو خلا ۾ هزارين ميلن تائين پکڙيل آهي ۽ زمين کي تابڪار هوائن کان بچائي ٿو.

هيءَ غير مرئي ڇت حقيقت ۾ هڪ الهي انتظام جو عجيب مظاهرو آهي.

سائنسي حقيقت: مقناطيسي ڍال ڪيئن ڪم ڪري ٿي؟

سائنس ٻڌائي ٿي ته زمين جي مرڪز (Core) ۾ پگهليل لوهو ۽ نِڪَل انتهائي گرم حالت ۾ گردش ڪري رهيا آهن. زمين جي پنهنجي گردش سبب اهو پگهليل ڌاتو هڪ وڏي برقي جنريٽر (Dynamo) جو ڪم ڪري ٿو. هن عمل سان برقي رو پيدا ٿئي ٿي، جيڪا طاقتور مقناطيسي لهرن کي جنم ڏئي ٿي.

اهي مقناطيسي لهرون زمين جي چوڌاري هڪ وسيع غلاف ٺاهي ڇڏين ٿيون، جنهن کي "ميگنيٽو سفِيئر" (Magnetosphere) سڏيو وڃي ٿو. جڏهن سج مان ايندڙ تابڪار آندهيون زمين ڏانهن وڌن ٿيون، تڏهن هي مقناطيسي ڍال انهن کي موڙي خلا ۾ پري ڌڪي ڇڏي ٿي. نتيجي ۾ زمين جو ڪرهه هوائي ۽ زندگي محفوظ رهي ٿي.

سائنسدان جان ٽارڊُنو جو چوڻ آهي ته:

"جيڪڏهن هي مقناطيسي قوت موجود نه هجي ها، ته زمين شايد هڪ بنجر سيارو هجي ها."

گويا زمين جي پيٽ ۾ ابلندڙ لوهي دريا، خلا ۾ پکڙيل حفاظتي حصار بڻجي اسان جي حياتيءَ جي بقا جو سامان بڻيا آهن.

4.2 ارب سالن جي قدامت: نئين تحقيق جو انڪشاف

گهڻي عرصي تائين سائنسدانن جو خيال هو ته زمين جو مقناطيسي نظام لڳ ڀڳ 3.5 ارب سال اڳ فعال ٿيو. پر تازو تحقيقي جريدے Science ۾ شايع ٿيل هڪ اهم مطالعي پراڻن اندازن کي بدلائي ڇڏيو.

محققن مغربي آسٽريليا جي "جئڪ هِلز" مان مليل قديم ترين زرڪون قلمائن جو تجزيو ڪيو. انهن قلمائن جي اندر محفوظ مقناطيسي (Zircon Crystals) نشانين مان معلوم ٿيو ته زمين جو مقناطيسي ميدان گهٽ ۾ گهٽ 4.2 ارب سال اڳ موجود هو.

هي انڪشاف انتهائي اهم آهي، ڇاڪاڻ ته اهو زمين جي ابتدائي دور سان تعلق رکي ٿو—اهو وقت جڏهن زمين نئين نئين ٺهي رهي هئي ۽ سج جون تابڪار هوائون اڄ کان ڏهه ڀيرا وڌيڪ شديد هيون.

سوچڻ جهڙي ڳالهه آهي:

جڏهن خطرو سڀ کان وڌيڪ هو، تڏهن حفاظتي نظام به اڳواٽ فعال هو!
ڇا اهو سڀ اتفاق هو؟ يا ڪنهن عليم و حڪيم رب جي اڳواٽ منصوبا بندي؟

مريخ: هڪ عبرتناڪ مثال

زمين جي مقناطيسي ڍال جي اهميت کي سمجهڻ لاءِ مريخ (Mars) جو مثال ڪافي آهي. سائنسدانن موجب نظام شمسي جي شروعاتي دور ۾ مريخ تي به ڪرهه هوائي ۽ شايد پاڻي موجود هو. ان وٽ به هڪ مقناطيسي ميدان هو. پر لڳ ڀڳ 4 ارب سال اڳ، ڪنهن سبب ڪري ان جو اندروني ڊائنمو بند ٿي ويو ۽ مقناطيسي قوت ختم ٿي وئي.

نتيجو اهو نڪتو جو سج مان ايندڙ تابڪار هوائن مريخ جو ڪرهه هوائي آهستي آهستي ڇٽر ڪري ختم ڪري ڇڏيو. پاڻي جا ماليڪيول خلا ۾ پکڙجي ويا ۽ اڄ مريخ هڪ سرد، سُڪو ۽ بي جان سيارو بڻجي ويو آهي.

مريخ جي خاموش ريگستاني ميدانن ۾ شايد اها ئي ڪهاڻي دفن آهي ته حفاظتي ڇت کان سواءِ زندگي ناممڪن آهي.

روحاني تاثر ۽ دعوتِ فڪر

زمين جي اندر ابلندڙ ڌاتو، ان مان پيدا ٿيندڙ مقناطيسي لهرون، خلا ۾ پکڙيل حفاظتي حصار، ۽ اربين سالن تائين جاري رهندڙ هي نظام—ڇا اهو سڀ ڪجهه بي مقصد ۽ بي ترتيب آهي؟

جديد سائنس جڏهن انهن رازن تان پردو کڻي ٿي، تڏهن هڪ باشعور انسان جو دل چوي ٿو ته هي ڪائنات اندهي اتفاقن جو نتيجو نه آهي، پر هڪ حڪمت پري تخليق آهي.

قرآن جو لفظ "سقفًا محفوظًا" اڄ سائنسي تحقيق جي روشنيءَ ۾ نئين معنائن سان روشن ٿئي ٿو. آسمان صرف هڪ خوبصورت منظر نه، پر هڪ حفاظتي ڇت آهي. هڪ الهي حصار، جيڪو خاموشيءَ سان اسان جي حفاظت ڪري رهيو آهي.

الله تعاليٰ جو سوال اڄ به گونجي ٿو:

"فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ"

"پوءِ اوهين پنهنجي رب جي ڪهڙين نعمتن کي ڪوڙ چوندؤ؟"

نتيجو

زمين جو مقناطيسي ميدان، 4.2 ارب سالن کان فعال حفاظتي نظام، سج جي خطرناڪ هوائن کان بچاءُ، ۽ مريخ جي عبرتناڪ مثال—اهي سڀ حقيقتون گڏجي هڪ عظيم تصوير پيش ڪن ٿيون.

هي تصوير ٻڌائي ٿي ته انسان لاءِ زمين جي رهڻ لائق بڻائڻ هڪ اتفاقي عمل نه هو، پر هڪ اڳواٽ ترتيب ڏنل نظام هو.

سائنس جڏهن حقيقتن کي ظاهر ڪري ٿي، ته ايمان ان حقيقتن کي معنيٰ ڏئي ٿو.
۽ جڏهن قرآن ”محفوظ ڇت“ جو ذڪر ڪري ٿو، ته جديد تحقيق ان جي تائيد ۾ سر جهڪائي ٿي.

زمين واقعي هڪ محفوظ گهر آهي—
۽ ان جو محافظ هڪ عليم، قدير ۽ رحيم رب آهي.

مڪه مڪرمہ جي مرڪزيت ۽ سائنسي افسانا جو تنقيدي ۽ تحقيقي جائزو)

اڄ جي ڊجيٽل دور ۾ سوشل ميڊيا ۽ انٽرنيٽ تي اهڙن مضمونن ۽ وڊيوز جي ڪا کوٽ ناهي، جن ۾ مڪه مڪرمہ ۽ خانہ ڪعبه جي عظمت کي جديد سائنس سان "ثابت" ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وڃي ٿي. اهي تحريرون گهڻو ڪري نيڪ نيت مسلمانن طرفان شيئر ڪيون وڃن ٿيون، جن جو مقصد اسلام جي حقانيت کي اجاگر ڪرڻ هوندو آهي.

پر افسوس سان چوڻو پوي ٿو ته انهن مان گهڻا دعوائون جذباتي آهن، تحقيق کان خالي آهن، ۽ ڪڏهن ڪڏهن صريح ڪوڙ تي ٻڌل هوندا آهن. سچي عقيدي سان گڏ غلط سائنسي نظريا اهڙي نموني ملائي پيش ڪيا وڃن ٿا، جو عام پڙهندڙ لاءِ سچ ۽ افسانو ڌار ڪرڻ ڏکيو ٿي پوي ٿو.

هن تحقيقي جائزي جو مقصد اهو آهي ته انهن مشهور دعوائن کي علمي، ديني ۽ سائنسي معيار تي پرکيو وڃي، جيئن ايمان جي بنياد مضبوط دليلن تي هجي، نه کي ريت جي محل تي.

پهريون حصو: ديني ۽ تاريخي دعوائن جو جائزو

دعويٰ 1: ڪعبو زمين تي ٺهيل پهريون گهر آهي

قرآن پاڪ ۾ الله تعاليٰ فرمائي ٿو:

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ

"بيشڪ سڀ کان پهريون گهر جيڪو ماڻهن لاءِ مقرر ڪيو ويو، اهو ئي آهي جيڪو بڪه (مڪه) ۾ آهي، برڪت وارو ۽ جهانن لاءِ هدايت آهي." (آل عمران: 96)

هيءَ آيت قطعي دليل آهي. هن ڳالهه تي ڪو سائنسي تڪرار يا بحث نه آهي، ڇاڪاڻ ته هي ايماني حقيقت آهي، جنهن جو سرچشمو وحي آهي.

دعويٰ 2: مڪه زمين جو پهريون خشڪي وارو ٽڪرو هو

ڪجهه روايتن ۾ حضرت ابنِ عباسؓ جو قول ملي ٿو ته زمين پاڻيءَ مان ڪعبه جي هنڌ کان پکڙجي. پر محدثين جي تحقيق مطابق اهي روايتون "موقوف"

آهن، يعني نبي ﷺ جو فرمان ناهن. ڪي محقق انهن کي اسرائيليات سان به جوڙين ٿا.

نه قرآن ۾ اهڙي وضاحت آهي، نه ڪنهن صحيح مرفوع حديث ۾. تنهن ڪري هن ڳالهه کي قطعي عقيدو بڻائڻ درست ناهي.

دين ۾ جيڪو ثابت نه هجي، ان کي ايمان جو حصو بڻائڻ احتياط جي خلاف آهي.

دعويٰ 3: بيت المعمور سڌو ڪعبه جي مٿان آهي

احاديث ۾ بيت المعمور جو ذڪر ملي ٿو، جيڪو فرشتن جو قبلو آهي. ڪي آثار ٻڌائن ٿا ته اهو ڪعبه جي سڌ ۾ آهي.

هي غيبي حقيقت آهي، جنهن تي ايمان رکيو وڃي ٿو. پر اها ڳالهه سائنسي ليبارٽري ۾ ماپي يا پرکي نٿي سگهجي، ڇاڪاڻ ته اهو روحاني جهان سان تعلق رکي ٿو.

ٻيو حصو: سائنسي دعوائن جو تنقيدي جائزو

هاڻي انهن دعوائن ڏانهن اچون ٿا، جيڪي "جديد سائنس" جي نالي سان پيش ڪيا وڃن ٿا.

دعويٰ 4: مڪه جون پٿريون دنيا جون سڀ کان پراڻيون آهن

هي دعويٰ جديد ارضيات (Geology) جي بنيادي حقيقتن سان ٽڪراءُ ۾ آهي. ريڊيو ميٽرڪ ڊيٽنگ موجب دنيا جون قديم ترين پٿريون ڪينيڊا ۽ آسٽريليا ۾ مليون آهن، جن جي عمر لڳ ڀڳ 4 ارب سال آهي.

جزيره نما عرب جي ارضياتي بناوت ان کان گهڻو پوءِ جي آهي (تقريباً 600–900 ملين سال پراڻي).

تنهن ڪري مڪه جي پٿرن کي "دنيا جو قديم ترين" قرار ڏيڻ سائنسي لحاظ کان غلط آهي.

دعويٰ 5: مڪه زمين جي خشڪيءَ جو جغرافيائي مرڪز آهي

ڪجهه تحريرن ۾ هڪ مصري پروفيسر جو حوالو ڏنو وڃي ٿو، جنهن موجب مڪه خشڪيءَ جي مرڪز ۾ آهي.

پر زمين هڪ بيضوي گول آهي، ۽ "مرڪز" جو تعين ڪرڻ رياضيءَ جو پيچيده

مسئلو آهي. مختلف طريقن سان مرڪز مختلف هنڌن تي نڪري ٿو.
ڪي جديد حساب ڪتاب ان ڪي ترڪيءَ جي ويجهو ڏيکارين ٿا.
ان دعويٰ جي ڪا بين الاقوامي، Peer-Reviewed سائنسي تصديق موجود ناهي. تنهن ڪري ان کي قطعي سائنسي حقيقت طور پيش ڪرڻ مناسب ناهي.
دعويٰ 6: نيل آرم اسٽرانگ ۽ ڪعبه مان نڪرندڙ شعاع
هيءَ مشهور ترين افسانوي ڪهاڻي آهي ته چنڊ تي وڃڻ وقت نيل آرم اسٽرانگ ڪعبه مان نڪرندڙ "لامحدود شعاع" ڏٺي.
نه نيل آرم اسٽرانگ اهڙو ڪو بيان ڏنو، نه ناسا جي رڪارڊ ۾ اهڙو ڪو حوالو آهي.
فزڪس موجب ڪا به شعاع "لامحدود" نٿي ٿي سگهي؛ ان جي توانائي فاصلي سان گهٽجندي رهي ٿي.
هيءَ ڪهاڻي مڪمل طور من گهڙت آهي.
دعويٰ 7: مڪه ۾ مقناطيسي قوت صفر آهي
زمين جو مقناطيسي ميدان سڄي دنيا ۾ موجود آهي. مڪه ۾ به قطب نما بلڪل صحيح ڪم ڪري ٿو.
زمين جا مقناطيسي قطب ڪينيڊا ۽ انٽارڪٽيڪا پرسان آهن، نه ڪي مڪه ۾.
"زيرو ميگنيٽزم" ۽ صحت بابت دعوائون به بي بنياد آهن.
دعويٰ 8: ڪائنات جي هر شيءِ اينٽي ڪلاڪ وائز گهمي ٿي
اهو صحيح آهي ته ڪيترائي سيارا ۽ ڪهڪشائون مخالف گهڙي وار گردش ڪن ٿا، ۽ طواف به انهيءَ رخ ۾ ٿئي ٿو.
پر اهو چوڻ ته "هر شيءِ" اهڙي طرح گهمي ٿي، سائنسي لحاظ کان غلط آهي.
ڪي چنڊ، سيارا ۽ طوفان گهڙي وار به گردش ڪن ٿا.
تنهن ڪري ان مشاهدي کي ڪائناتي قانون بڻائڻ مبالغو آهي.
حتمي نتيجو ۽ فڪري پيغام
هن تفصيلي جائزي مان واضح ٿئي ٿو ته انٽرنيٽ تي مڪه مڪرمہ بابت گهڻا "سائنسي معجزا" يا ته غلط فهميون آهن، يا مبالغو، يا سراسر ڪوڙ.
اسان جو ايمان قرآن ۽ صحيح حديث تي ٻڌل آهي. خانہ ڪعبه جي عظمت

ڪنهن سائنسي سرٽيفڪيٽ جي محتاج ناهي. اهو الله جو پهريون گهر آهي،
اسان جو قبلو آهي، روحانيت جو مرڪز آهي.
جڏهن اسين بي بنياد دعوائون دين سان جوڙيون ٿا، ۽ پوءِ اهي سائنس جي
ڪسوٽيءَ تي غلط ثابت ٿين ٿيون، ته نقصان اسلام کي پهچي ٿو. ماڻهو سمجهن
ٿا ته شايد سچو دين به اهڙن افسانن تي ٻيٺل آهي.
اسلام سچائيءَ جو دين آهي. سچ کي ڪوڙ جي سهاري جي ضرورت ناهي.
اسان جو فرض آهي ته:
جيڪو قرآن ۽ صحيح حديث سان ثابت آهي، ان تي مضبوط بيهون.
جيڪو ضعيف يا من گهڙت آهي، ان کي رد ڪريون.
جذبات کان وڌيڪ تحقيق کي اهميت ڏيون.
ڇاڪاڻ ته ايمان جڏهن علم سان گڏ هجي، تڏهن مضبوط ٿئي ٿو.
۽ جڏهن سچائي دليل سان گڏ هجي، تڏهن روشن ٿئي ٿي.
والله اعلم بالصواب

قرآني معجزو: انساني تخليق جو راز ۽ جديد ايمبريالاجي
سوره الطارق جي آيت نمبر 7 جي روشنيءَ ۾ هڪ تحقيقي ۽ فڪري جائزو

قرآن مجيد ربِ ڪائنات جو آخري ۽ مڪمل ڪلام آهي، جيڪو قيامت تائين انسانيت لاءِ هدايت جو سرچشمو رهندو. هي ڪتاب صرف عبادتن ۽ عقيدن جو مجموعو ناهي، بلڪه علم، حڪمت ۽ فڪر جو اهڙو بي ڪنارو سمنڊ آهي، جنهن جي گهرائين تائين پهچڻ انساني عقل لاءِ آسان ڪم ناهي. چوڏهن سؤ سال اڳ نازل ٿيل هي الاهي ڪتاب ڪائنات، انسان ۽ فطرت جي باري ۾ اهڙا اشارات پيش ڪري ٿو، جن کي سمجهڻ لاءِ جديد سائنس کي صديون لڳي ويون.

قرآن جو سائنسي اعجاز ان ڳالهه ۾ ناهي ته اهو فزڪس يا بائلاجي جي درسي ڪتاب وانگر فني اصطلاحن سان ڀريل هجي؛ بلڪه ان جو اعجاز هن ۾ آهي ته جڏهن به اهو ڪائناتي يا انساني حقيقتن جو ذڪر ڪري ٿو، ته ان جو بيان اهڙو جامع، بليغ ۽ گهڻ رخي هوندو آهي، جو هر نئين سائنسي دريافت سان ان جا نوان پهلو کلي پون ٿا.

هن ادبي ۽ تحقيقي مقالي ۾ اسان سوره الطارق جي انهن آيتن تي غور ڪنداسين، جتي انسان کي پنهنجي تخليق تي نظر ڪرڻ جي دعوت ڏني وئي آهي:

فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝ خُلِقَ مِن مَّاءٍ دَافِقٍ يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ

(ترجمو: "پس انسان کي ڏسڻ گهرجي ته هو ڪهڙي شيءِ مان پيدا ڪيو ويو آهي. هو هڪ اُڇلندڙ پاڻيءَ مان پيدا ڪيو ويو آهي، جيڪو پٺي ۽ سينه جي هڏن جي وچ مان نڪري ٿو.")

اسان جي بحث جو مرڪز خاص طور تي هيءَ فقره آهي:

"يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ"

پهريائين نظر ۾ هيءَ آيت جديد اناٽومي سان ٽڪراءُ ۾ لڳي ٿي، ڇو ته مرد ۾ مني خصين ۾ ٺهي ٿي، جيڪي جسم کان ٻاهر اسڪروٽم ۾ هوندا آهن، ۽ عورت ۾ بيضو بيضه داني ۾ ٺهي ٿو، جيڪو پيٽ جي هيٺئين حصي ۾ هوندو آهي. پوءِ

قرآن ڇو ٿو چوي ته هي پاڻي "پٺي ۽ سينه جي وچ" مان نڪري ٿو؟
هن سوال جو جواب ايمبرياﻻجي جي دنيا ۾ لڪل آهي.
حصو اول: لفظن جو لساني ۽ تفسيري جائزو
الصلب (پٺي / ريڙهه جي هڏي)
عربي ۾ "صلب" مان مراد ريڙهه جي هڏي يا مضبوط پٺي آهي. گهڻن مفسرن هن مان مرد جي پٺي مراد ورتي آهي، ڇاڪاڻ ته پٺي طاقت ۽ نسلي تسلسل جي علامت سمجهي ويندي هئي.
الترائب (سينه جون هڏيون / پسليون)
"ترائب" جو لفظ سينه جي مٿئين حصي، هار پائڻ واري جڳهه يا پسليءَ واري علائقي لاءِ استعمال ٿيندو آهي. ڪن مفسرن ان مان عورت جو سينه مراد ورتو، جڏهن ته ڪي ان کي عام سينه يا پسليءَ جي علائقي طور سمجهن ٿا.
جيڪڏهن آيت کي ظاهري معنائن ۾ پڙهجي ته مطلب ٿيندو ته انسان مرد ۽ عورت ٻنهي جي پاڻيءَ جي ميلان سان پيدا ٿئي ٿو، ۽ انهن جي اهم عضون ڏانهن اشارو ڪيو ويو آهي.
پر جيڪڏهن ان کي وڌيڪ گهري نظر سان ڏسجي ته اهو اشارو انسان جي توليدي نظام جي "اصل جڳهه" ڏانهن به ٿي سگهي ٿو.
يخرج (نڪري ٿو)
هي لفظ لازمي ناهي ته صرف اخراج جي لمحي ڏانهن اشارو ڪري، بلڪه ڪنهن شيءِ جي "اصل ماخذ" يا ابتدا کان نڪرڻ جي معنىٰ به ڏئي سگهي ٿو.
حصو دوم: جديد ايمبرياﻻجي جي روشنيءَ ۾ حقيقتون
هاڻي اچون ٿا جديد سائنسي ڇاڻ ڏانهن.
1. توليدي عضون جي ابتدا
جڏهن انساني جنين ماءُ جي پيٽ ۾ صرف ڪجهه هفتن جو هوندو آهي، تڏهن ان جي توليدي نظام جي بنياد وڌي ويندي آهي.
حمل جي لڳ ڀڳ پنجين هفتي ۾ جنين جي اندر هڪ خاص بناوت ظاهر ٿئي ٿي، جنهن کي "يو رو جينيٽل رج" چيو وڃي ٿو. هي بناوت ڪٿي ٺهي ٿي؟
اهو ريڙهه جي هڏي جي ٻنهي پاسن ۽ هيٺين پسليءَ جي ويجهو ٺهي ٿو.

اهو ئي علائقو آهي جيڪو ”صلب ۽ ترائب“ جي وچ ۾ اچي ٿو.
ان رج مان پوءِ ”گونبز“ ٺهن ٿا، جيڪي اڳتي هلي يا ته خصيا بڻجن ٿا يا بيضه دانيون.
هيءَ ايمبرِيالاجي جي بنيادي حقيقت آهي ته توليدي عضون جي ابتدا مٿئين پيٽ ۾، ريڙهه جي هڏي ۽ پسليءَ جي ويجهو ٿيندي آهي.

2. عضون جو هيٺ لهڻ

جنين جي واڌ سان گڏ هي عضوا پنهنجي اصل جڳهه تي نٽا رهن.
مرد ۾ خصيا پيٽ مان گذري آخرڪار اسڪروٽم ۾ پهچن ٿا.
عورت ۾ بيضه دانيون هيٺ پيڙو ۾ اچي بيهن ٿيون.
پر انهن جي اصل جڳهه ۽ شروعاتي ٺهڻ وارو مقام مٿي وارو ئي علائقو آهي.

3. رت ۽ اعصاب جي فراهمي

بالغ انسان ۾ به توليدي عضون کي رت پهچائڻ واريون شريانيس سڌو دل مان نڪرندڙ وڏي شريان ”ايورٽا“ مان نڪرنديون آهن، جيڪو ريڙهه جي هڏي جي ويجهو آهي.
ساڳئي طرح انهن کي ڪنٽرول ڪندڙ اعصاب به ريڙهه جي هڏي جي انهيءَ حصي مان نڪرندا آهن.
هي حقيقت ان ڳالهه جو ثبوت آهي ته انهن عضون جو اصل مرڪز مٿي وارو علائقو آهي، نه هيٺيون.

4. لمف سسٽم

لمفيٽڪ نظام به ڏيکاري ٿو ته خصين ۽ بيضه دانيءَ جو لمف واپس پيٽ جي مٿئين حصي ۾ وڃي ٿو، جيڪو انهن جي اصل مقام ڏانهن اشارو ڪري ٿو.

حصو سوم: اعتراضن جو جائزو

ڪجهه ماڻهو چون ٿا ته قرآن بالغ انسان جي باري ۾ ڳالهائي رهيو آهي، جنين جي باري ۾ نه.
پر عربي بيان ۾ ڪنهن شيءِ جو ذڪر ان جي ”اصل“ سان ڪرڻ بلاغت جو اعليٰ انداز آهي. جيئن اسين چوندا آهيون ته ”هي ميوو فلاڻي باغ جو آهي“، جيتوڻيڪ اهو هاڻي پي شهر ۾ هجي.

ساڳيءَ ريت، توليدي مادو پنهنجي ابتدا ۾ "صلب ۽ ترائب" واري علائقي سان لاڳاپيل آهي.

فڪري توازن جي ضرورت

اهو پڻ ضروري آهي ته اسين اهڙين آيتن جي تفسير ڪندي احتياط سان ڪم وٺون. قرآن هدايت جو ڪتاب آهي، سائنس جو درسي ڪتاب نه.

جديد سائنسي معلومات سان هم آهنگي ڏسڻ ايمان کي مضبوط ڪري سگهي ٿي، پر قرآن کي هر نئين سائنسي نظريي سان زبردستي ملائڻ مناسب ناهي.

سائنس بدلجندڙ آهي؛ قرآن جو پيغام مستقل آهي.

نتيجو

سوره الطارق جي آيت

"يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ"

انسان کي پنهنجي تخليق تي غور ڪرڻ جي دعوت ڏئي ٿي.

جديد ايمبريالاجي ٻڌائي ٿي ته توليدي عضون جي ابتدا ريڙهه جي هڏي ۽ پسليءَ جي وچ واري علائقي ۾ ٿيندي آهي. رت، اعصاب ۽ لمف جو نظام به انهيءَ اصل مقام ڏانهن اشارو ڪري ٿو.

هيءَ هم آهنگي ڪيترن ايمان وارن لاءِ حيرت ۽ شڪر جو سبب بڻجي ٿي. پر اصل مقصد صرف سائنسي تصديق نه، بلڪه اهو آهي ته انسان پنهنجي ابتدا کي سمجهي، عاجزي اختيار ڪري، ۽ پنهنجي رب جي عظمت کي سڃاڻي.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

"پوءِ اوهين پنهنجي رب جي ڪهڙين نعمتن کي ڪوڙو ٺهرايو ٿا؟"

عنوان: ڇا خدا پنهنجي ئي ٺاهيل "قانونِ فطرت" جو قيدي آهي؟
(سرسيد جي بنيادي "نظريه نيچريت" جو قرآني ۽ سائنسي جائزو)

اوڻيهين صدي عيسوي برصغير جي مسلمانن لاءِ سخت آزمائشن جو دور هو. سياسي اقتدار هٿان نڪري چڪو هو، ذهني اعتماد ٽٽي رهيو هو، ۽ مغربي سائنس ۽ فلسفي جي يلغار هر پاسي کان فڪر تي ڇانيل هئي. يورپ نيوٽن جي فزڪس، تجربي پرستي ۽ ماديت پرستانه نظرين جي بنياد تي پاڻ کي ڪامياب ۽ برتر سمجهڻ لڳو هو. ڪائنات کي هڪ وڏي مشين يا "گهڙي" وانگر پيش ڪيو ويو، جيڪا مقرر ڪيل قانونن تي هلندي رهي ٿي ۽ جنهن ۾ ڪنهن مافوق الفطرت مداخلت جي گنجائش ناهي.

اهڙي ماحول ۾ سرسيد احمد خان مسلمانن کي جديد تعليم ڏانهن آڻڻ لاءِ بي مثال جدوجهد ڪئي. سندن اهو قدم پنهنجي جاءِ تي هڪ وڏو ڪارنامو هو. پر ساڳئي وقت، مغربي فڪر جي اثر هيٺ اچي، هنن ڪوشش ڪئي ته اسلام کي به ان ئي مادي سائنس جي ترازو تي توري سمجهن. هنن اوڻيهين صديءَ جي سائنس کي "حتمي سچ" سمجهي، قرآن جي تفسير به ان مطابق ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. هتي ئي فڪري انحراف جي شروعات ٿي.

سرسيد جو بنيادي اصول: قولِ خدا ۽ فعلِ خدا

سرسيد هڪ مشهور اصول پيش ڪيو:

"قرآن خدا جو قول آهي ۽ ڪائنات خدا جو فعل؛ ۽ اهو ناممڪن آهي ته خدا جي قول ۽ فعل ۾ تضاد هجي."

هي اصول پنهنجي ذات ۾ درست آهي. بيشڪ خدا جو ڪلام ۽ خدا جي تخليق پاڻ ۾ ٽڪراءُ نٿا رکن. پر مسئلو تڏهن پيدا ٿيو جڏهن "فعلِ خدا" يعني فطرت جي معنيٰ سرسيد ان ئي طرح سمجهي جيئن مغربي ماديت پرست سائنسدان سمجهندا هئا—يعني اهڙا قانون جيڪي اٽل آهن ۽ جن ۾ ڪنهن به استثنا جي گنجائش ناهي.

سرسيد جي نظر ۾ خدا ڪائنات ٺاهي، قانون مقرر ڪري، ۽ پوءِ انهن قانونن جو

پابند ٿي ويو. نتيجي طور، جيڪڏهن قرآن ۾ ڪو اهڙو واقعو بيان ٿئي ٿو جيڪو بظاهر قانونِ فطرت کان هٽي لڳي، ته ان کي يا ته تمثيل قرار ڏنو وڃي يا ان جي تاويل ڪئي وڃي.

سوال اهو آهي: ڇا قرآن جو خدا اهڙو ئي آهي؟ ڇا هو پنهنجي قانونن جو قيدي آهي؟

1. قرآني نقطه نظر: خدا مسبب الاسباب آهي

قرآن جو پيغام صاف آهي: الله تعاليٰ "قادرِ مطلق" آهي. هو هر شيءِ تي قدرت رکي ٿو ۽ هر لحظو ڪائنات ۾ متصرف آهي.

الله تعاليٰ دنيا ۾ سبب ۽ نتيجي جو نظام قائم ڪيو آهي—باهه ساڙي ٿي، پاڻي پياس اجهائي ٿو، هوا سانس لاءِ ضروري آهي. هي "سنت الله" آهي. پر قرآن واضح ڪري ٿو ته الله انهن سببن جو محتاج ناهي. هو جڏهن چاهي، سبب کي معطل ڪري سگهي ٿو.

حضرت ابراهيم عليه السلام جو واقعو ان جي روشن مثال آهي:

"قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ"

(اسان چيو: اي باهه! ابراهيم لاءِ ٿڌي ۽ سلامتي بڻجي وڃ.)

هتي باهه پنهنجي فطري خاصيت، يعني ساڙڻ، کان روڪي وئي. جيڪڏهن خدا قانونِ فطرت جو پابند هجي ها، ته اهو ممڪن نه هجي ها. قرآن بار بار چوي ٿو: "إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ" — الله جيڪو چاهي ٿو سو ڪري ٿو.

2. عقلي دليل: ڪاريگر ۽ مشين

فرض ڪريو ڪو ماهر ڪاريگر هڪ مشين ٺاهي ٿو. اها مشين پنهنجي مقرر ڪيل قانونن تي هلندي رهي ٿي. ڇا ڪاريگر ان مشين جو قيدي آهي؟ نه. هو جڏهن چاهي، ان ۾ مداخلت ڪري سگهي ٿو، ان کي بند يا تبديل ڪري سگهي ٿو. ساڳيءَ ريت، الله ڪائنات جو خالق آهي. قانون به ان جا ٺهيل آهن. جيڪڏهن هو انهن کان مٿانهون نه هجي، ته پوءِ هو قادرِ مطلق ڪيئن سڏبو؟

معجزو دراصل ان ڳالهه جو اعلان آهي ته هي نظام پاڻمرادو نٿو هلي؛ ان جي پويان هڪ بااختيار ذات موجود آهي.

3. جديد سائنس جو رخ

سرسيد جنهن سائنس کان متاثر هئا، اها “ڪلاسڪي فزڪس” هئي، جيڪا ڪائنات کي هڪ مڪمل مشين تصور ڪندي هئي. پر ويهين صديءَ ۾ سائنس پاڻ بدلجي وئي.

ڪوانٽم فزڪس

ايٽمي سطح تي سائنسدانن ڏٺو ته غير يقيني اصول (Uncertainty Principle) ڪم ڪري ٿو. ڪيتريون ئي شيون احتمالي آهن، نه ڪي قطعي. يعني سائنس صرف اهو ٻڌائي سگهي ٿي ته “عام طور تي ڇا ٿيندو آهي”، نه ته “ڪڏهن به ڇا نه ٿيندو”.

بگ بينگ

جديد ڪاسمولوجي ٻڌائي ٿي ته ڪائنات هڪ ابتدا رکي ٿي. جيڪڏهن قانون پاڻ وجود ۾ آيا، ته پوءِ انهن کان مٿانهون ڪو سبب ضرور آهي.

اهڙيءَ ريت، جنهن سائنس کي سرسيد حتمي سمجهيو، اها پاڻ تبديل ٿي وئي. ان مان ظاهر ٿئي ٿو ته بدلجندڙ نظريائن کي بنياد بڻائي قرآن جي قطعي بيانن جي تاويل ڪرڻ احتياط کان خالي آهي.

نتيجو: توازن جي ضرورت

سرسيد احمد خان جي ڪوشش کي مڪمل طور رد ڪرڻ انصاف نه ٿيندو، ڇاڪاڻ ته جديد تعليم لاءِ سندن جدوجهد تاريخي اهميت رکي ٿي. پر سندن اهو نظريو ته خدا قانونِ فطرت کي ٽوڙي نٿو سگهي، قرآني تعليمات سان هم آهنگ ناهي.

قرآن جو خدا قانون جو خالق آهي، نه قيدي. هو سببن ذريعي به ڪم ڪري ٿو ۽ سببن کان سواءِ به. معجزا ان جي قدرت جا نشان آهن، نه ته عقل جي توهين.

اسان کي گهرجي ته نه ته اندهي مرعوبيت ۾ اچي دين کي سائنس جي تابع ڪريون، ۽ نه وري عقل کان بيزار ٿي هر سوال کي رد ڪريون. سچو رستو توازن جو آهي—جتي ايمان ۽ عقل گڏ هلن.

والله اعلم بالصواب.

سائنس جي هڪ تڪراري دعويٰ: نظريۂ ارتقا (Theory of Evolution) — هڪ علمي ۽ تنقيدي جائزو

اڄ جي دنيا ۾ سائنس جي نالي سان جيڪو نظريو سڀ کان وڌيڪ بحث هيٺ آهي، اهو چارلس ڊارون جو پيش ڪيل "نظريۂ ارتقا" آهي. اسڪولن، ڪاليجن ۽ ميڊيا ذريعي نئين نسل کي اهو خيال ڏنو وڃي ٿو ته زندگي سادن ڪيميائي جزن مان پاڻمرادو وجود ۾ آئي ۽ پوءِ لکين ڪروڙين سالن جي ارتقائي عمل سان انسان تائين پهتي.

تنقيد ڪندڙن جو سوال آهي: ڇا هي واقعي مڪمل طور ثابت ٿيل حقيقت آهي؟ ڇا سائنس خدا جي تصور کي غير ضروري قرار ڏئي ڇڏيو آهي؟

هي تحرير انهن سوالن کي هڪ تنقيدي زاويه کان ڏسڻ جي ڪوشش ڪري ٿي. البت اهو به ذهن ۾ رکڻ گهرجي ته عالمي سائنسي برادري جي اڪثريت ارتقا کي حياتيات جو بنيادي نظريو مڃي ٿي، جڏهن ته ڪجهه مفڪر ان بابت سوال اٿارين ٿا.

1. فوسلز جو رڪارڊ: ڇا گم ٿيل ڪڙيون اڃا به گم آهن؟

ڊارون پنهنجي ڪتاب The Origin of Species ۾ لکيو هو ته جيڪڏهن سندس نظريو درست آهي ته زمين جي تهن ۾ اهڙا بيشمار فوسلز ملڻ گهرجن جيڪي هڪ نسل کان ٻي نسل ڏانهن تدريجي تبديلي ڏيکارين.

تنقيد ڪندڙ چون ٿا ته فوسلز جو رڪارڊ اڪثر جاندارن کي اوچتو مڪمل شڪل ۾ ظاهر ٿيندي ڏيکاري ٿو، ۽ پوءِ اهي ڊگهي عرصي تائين تقريباً ساڳيا رهندا آهن. هن حالت کي "Stasis" چيو وڃي ٿو.

خاص طور "ڪيمبرين ڌماڪو" (Cambrian Explosion) جو حوالو ڏنو وڃي ٿو، جتي لڳ ڀڳ 530 ملين سال اڳ حياتي جون گهڻيون پيچيده صورتون اوچتو فوسل رڪارڊ ۾ ظاهر ٿيون. تنقيدي موقف اهو آهي ته ايتري تيزيءَ سان اهڙي پيچيدگيءَ جو ظاهر ٿيڻ ارتقائي وضاحت لاءِ هڪ چئلينج آهي.

پر ساڳئي وقت ڪيترائي حياتيات دان چون ٿا ته فوسل رڪارڊ نامڪمل هجڻ

باوجود ڪيترن عبوري مرحلن جا ثبوت فراهم ڪري ٿو، ۽ تحقيق جاري آهي.
2. ڊي اين اي (DNA) جو سوال: معلومات ڪٿان آئي؟
جديد حياتيات ۾ ڊي اين اي کي زندگيءَ جو بنيادي ڪوڊ چيو وڃي ٿو. اهو اربين ڪيميائي حروفن تي ٻڌل اهڙو نظام آهي جيڪو جاندار جي بناوٽ ۽ ڪارڪردگيءَ جون هدايتون ڏئي ٿو.
تنقيد ڪندڙ دليل ڏين ٿا ته "معلومات" هميشه ڪنهن ذهين ماخذ کان ايندي آهي. جيئن جيڪڏهن سمنڊ ڪناري واري واريءَ تي "Welcome Home" لکيل هجي ته ماڻهو سمجهي ٿو ته اهو ڪنهن انسان لکيو آهي، اتفاق سان نه ٿيو آهي.
ساڳي طرح اهي سوال ڪن ٿا ته ڊي اين اي جهڙي پيچيده معلومات ڪيئن محض بي جان ڪيميائي عملن مان پيدا ٿي سگهي ٿي؟
ان جي مقابلي ۾ حياتيات دان وضاحت ڪن ٿا ته قدرتي چونڊ (Natural Selection)، ميوٽيشنز (Mutations) ۽ جينيٽڪ عملن جي ذريعي معلومات ۾ واڌ ۽ تبديلي ممڪن آهي، ۽ ان موضوع تي ليبارٽري ۽ نظرياتي تحقيق جاري آهي.
3. ناقابلِ تخفيف پيچيدگي (Irreducible Complexity)
ڪجهه مفڪر "ناقابلِ تخفيف پيچيدگي" جو تصور پيش ڪن ٿا، جنهن جو مطلب آهي اهڙو حياتياتي نظام جيڪو ڪيترن حصن تي ٻڌل هجي ۽ جيڪڏهن هڪ اهم حصو به ختم ڪيو وڃي ته سڄو نظام ڪم نه ڪري.
مثال طور بئڪٽيريا جو فليجيليم (Flagellum) — هڪ ننڍڙي موٽر جهڙو نظام جيڪو بئڪٽيريا کي حرڪت ڏئي ٿو. ان ۾ ڪيترائي پروٽين حصا گڏجي ڪم ڪن ٿا.
تنقيد ڪندڙ چون ٿا ته اهڙو مڪمل نظام تدريجي ارتقا سان ڪيئن ٺهي سگهي ٿو؟ جڏهن ته ارتقا جا حامي چون ٿا ته اهڙا نظام اڳ ۾ موجود سادن حصن مان تدريجي طور ترقي ڪري سگهن ٿا، ۽ ڪيترن حصن جا مختلف ڪم به ٿي سگهن ٿا.
مائڪرو بمقابله ميڪرو ارتقا
هڪ ٻيو بحث "مائڪرو ارتقا" ۽ "ميڪرو ارتقا" جي وچ ۾ فرق تي آهي.
مائڪرو ارتقا مان مراد هڪ ئي نسل اندر ننڍيون تبديليون آهن، جهڙوڪ ڪتن

جون مختلف نسلون يا بيڪٽيريا جو دوائن خلاف مزاحمت پيدا ڪرڻ.
ميڪرو ارتقا مان مراد ڊگهي عرصي ۾ اهڙيون تبديليون آهن جيڪي نئين نسلن جي وجود جو سبب بڻجن.
تنقيد ڪندڙ چون ٿا ته مائڪرو ارتقا جو مشاهدو ته ٿيو آهي، پر ميڪرو ارتقا جو سڌو مشاهدو نه ٿيو آهي. جڏهن ته سائنسدانن جو موقف آهي ته ميڪرو ارتقا ڊگهي عرصي جي مائڪرو تبديلين جو نتيجو آهي، جنهن جا ثبوت جينيٽڪس ۽ فوسلز ۾ ڏسي سگهجن ٿا.

فلسفو يا سائنس؟

تنقيد ڪندڙن جو خيال آهي ته جديد سائنس تي "ماديت پرستي" جو اثر آهي، جنهن موجب هر ڳالهه کي صرف مادي سببن سان سمجهڻ جي ڪوشش ڪئي وڃي ٿي، ۽ ڪنهن خالق جي تصور کي سائنسي دائري کان ٻاهر رکيو وڃي ٿو. هو چون ٿا ته جيڪڏهن "ذهين ڊيزائن" جي امڪان کي اڳواٽ رد ڪيو وڃي، ته پوءِ ارتقا ئي واحد وضاحت بچي ٿي.
پر ٻئي پاسي سائنسدان چون ٿا ته سائنس جو طريقو ئي اهو آهي ته مشاهدي ۽ تجربن جي بنياد تي قدرتي سببن جي ڳولا ڪئي وڃي، ۽ مابعدالطبيعاتي سوال الڳ دائري سان تعلق رکن ٿا.

نتيجو: کليل ذهن سان جائزو

نظريهٔ ارتقا حياتيات ۾ هڪ بنيادي فريم ورڪ طور پڙهايو وڃي ٿو، ۽ ان جي حق ۾ وڏي مقدار ۾ سائنسي تحقيق موجود آهي. ساڳئي وقت ڪجهه مفڪر ان بابت سوال اٿارين ٿا ۽ متبادل وضاحتون پيش ڪن ٿا.
حقيقي علمي رويو اهو آهي ته بحث کي دليل، تحقيق ۽ احترام سان اڳتي وڌايو وڃي. نه ته انڌي قبوليت، ۽ نه ئي انڌو انڪار؛ پر تحقيق، تنقيد ۽ فڪري ايمانداري.
ڪائنات ۽ زندگيءَ جو سوال صرف سائنسي نه، پر فلسفي ۽ روحاني به آهي. ڪنهن لاءِ ارتقا قدرتي قانونن جي عظمت جو اظهار آهي، ته ڪنهن لاءِ اها به هڪ اعليٰ حڪمت جي نشاني آهي.
آخرڪار، علم جي دنيا ۾ سوال ڪرڻ به ضروري آهي ۽ ثبوتن کي سمجهڻ به.

سچ جي تلاش جذبي سان نه، پر تحقيق، توازن ۽ بصيرت سان ٿيندي آهي۔
والله اعلم بالصواب۔

ڪانءُ: قدرت جو ذهين ترين استاد ۽ جديد سائنس — هڪ سائنسي ۽ قرآني جائزو

ڪائنات جو هر ذرو پنهنجي خالق جي حڪمت جو آئينو آهي. جبلن جي خاموشي هجي يا سمنڊن جي موجن جو شور، هر شيءِ ڪنهن نه ڪنهن صورت ۾ پنهنجي رب جي عظمت بيان ڪري ٿي. حيوانات جي دنيا ۾ جيڪڏهن ڪنهن پرندي پنهنجي ذهانت، سماجي شعور ۽ حيرت انگيز عادتن سبب سائنسدانن کي حيران ڪيو آهي ته اهو آهي — ڪانءُ. جديد تحقيق ڪيس “پرن وارو بندر” (Ape with wings) سڏي ٿي، ڇاڪاڻ ته سندس ذهني صلاحيتون ڪيترن ميمڻن ۽ بندرن جي برابر سمجهيون وڃن ٿيون. اچو ته هن حيرت انگيز مخلوق جي زندگيءَ جا ڪجهه پهلو سائنسي ۽ قرآني روشنيءَ ۾ ڏسون.

عقل، شعور ۽ ذهني صلاحيت

ڪانءُ جو دماغ جسامت ۾ ننڍو هوندو آهي، پر ان ۾ لڳ ڀڳ 1.5 ارب نيورونز موجود آهن. دماغي خليات جي اها گهڻي ڪثافت سبب سندن دماغ ۾ سگنلن جي منتقلي انتهائي تيز رفتار سان ٿيندي آهي. جرمني جي يونيورسٽي آف ٽوبنگن جي تحقيق موجب، ڪانءُ جي منطقي سوچ ستن ورهين جي ٻار يا ڪجهه بندرن جي برابر سمجهي وڃي ٿي.

بي بي سي جي مشهور ڊاڪيومينٽري Inside the Animal Mind ۾ ڏيکاريو ويو ته هڪ ڪانءُ اٺ مرحلن تي ٻڌل هڪ پيچيده پهيلي ڪجهه ئي لمحن ۾ حل ڪري ڪاتو حاصل ڪيو. اهو منظر ڏسي سائنسدان به حيران ٿي ويا، ڇوته اهڙي تسلسل واري سوچ عام پرندن ۾ گهٽ ڏٺي ويندي آهي.

قرآن ۽ ڪانءُ — انسان جو پهريون استاد

قرآن مجيد ۾ ڪانءُ جو ذڪر هڪ تاريخي واقعي ۾ ملي ٿو. جڏهن حضرت آدم عليه السلام جي ٻن پٽن مان هڪ (قابيل) پنهنجي ڀاءُ (هابيل) کي قتل ڪيو ته ڪيس لاش لڪائڻ جو طريقو معلوم نه هو. الله تعاليٰ هڪ ڪانءُ موڪليو، جنهن زمين کوٽي ٻي ڪانءَ جي لاش کي دفن ڪرڻ جو طريقو ڏيکاريو (سوره المائده:

31). اهڙيءَ طرح انسان کي تدفين جو سبق مليو.

سائنسي لحاظ کان به ڪانءُ کي زمين کوٽڻ ۽ شيون لڪائڻ ۾ مهارت حاصل آهي. هو “Cache” يعني ذخيره اندوزي ڪندو آهي — کاڌو زمين ۾ لڪائي پوءِ ياد رکي ٿو ته ڪٿي رکيو اٿس. شايد انهيءَ صلاحيت سبب کيس انهيءَ واقعي ۾ بطورِ معلم چونڊيو ويو. هيءَ ڳالهه ايمان کي وڌيڪ تازگي ڏئي ٿي ته فطرت جي هر تخليق ڪنهن نه ڪنهن حڪمت سان جڙيل آهي.

چهري جي سڃاڻپ ۽ يادگيري

ڪانءُ صرف عام پرندو نه، پر انتهائي تيز يادگيري وارو جاندار آهي. واشنگٽن يونيورسٽي جي پروفيسر جان مارزلف جي تحقيق مطابق، جيڪڏهن ڪو ماڻهو ڪانءَ کي تڪليف پهچائي، ته هو سندس چهرو پنجن سالن کان وڌيڪ عرصي تائين ياد رکي سگهي ٿو. نه صرف پاڻ خبردار رهي ٿو، پر پنهنجي ساٿين کي به خبردار ڪري ٿو.

هي سماجي يادگيري سندن اجتماعي بقا لاءِ اهم آهي. هو خطري جي صورت ۾ آواز ذريعي ٻين کي سڏ ڪن ٿا، جڻ ڪو الرٽ سسٽم هجي. اهڙي تنظيم ۽ مواصلاتي نظام سندن سماجي شعور جو ثبوت آهي.

دوستي ۽ تحفا

ڪانءُ احسان شناس پڻ آهي. آمريڪا جي شهر سيئٽل ۾ رهندڙ ڇوڪري “گيبي مين” جي ڪهاڻي مشهور آهي، جنهن روزانو ڪانءَ کي کاڌو ڏيندي هئي. ڪجهه وقت کان پوءِ انهن ڪانئن کيس مختلف ننڍا تحفا ڏيڻ شروع ڪيا — بٽڻ، موتي، ڌاتُ جا ٽڪرا، ۽ هڪ ڀيري ته گم ٿيل ڪئميرا لينس جو ڍڪ به واپس آڻي ڏنو.

سائنسدانن جو چوڻ آهي ته ڪانءُ چمڪندڙ شين ڏانهن متوجه ٿين ٿا، پر ڪنهن انسان لاءِ اهڙو منظم تحفن جو سلسلو سندن سماجي ۽ ذهني پيچيدگيءَ کي ظاهر ڪري ٿو.

سماجي نظام ۽ “عدالت”

ڪانءَ جو جٿو منظم زندگي گذاري ٿو. جيڪڏهن ڪو ڪانءُ گروهه جي اصولن جي ڀڃڪڙي ڪري ته ٻيا گڏ ٿي ردعمل ڏين ٿا. ڪنهن ساٿي جي موت تي به

ڪيترائي ڪانءُ گڏ ٿين ٿا، جنهن کي ڪجهه ماهر "Mourning Gathering" چون ٿا. ان موقعي تي هو شور ڪري خطري جي جڳهه کي سڃاڻين ٿا ته جيئن ٻيا به خبردار رهن.

هي اجتماعي رويو سندن سماجي ترتيب، تعاون ۽ خطري جي تجزئي جي صلاحيت ڏيکاري ٿو.

اوزار ٺاهڻ جي مهارت

ڪانءُ انهن ٿورن جاندارن مان آهي، جيڪي پنهنجي ضرورت مطابق اوزار ٺاهين ٿا. هو تارين کي موڙي ڪنڊي جي شڪل ڏين ٿا ته جيئن سوراخ مان ڪيڙا ڪڍي سگهن. ڪڏهن ڪڏهن سخت ميوا روڊ تي اڇلائين ٿا ته گاڏيون کين ٽوڙي ڇڏين، پوءِ سگنل ٻاڙهو ٿيڻ تي آرام سان وڃي کڻي اچن ٿا.

هي رٿابندي ۽ صبر سندن ذهني بلوغت جو ثبوت آهي. اوزار ٺاهڻ جي صلاحيت اڳي صرف انسان يا ڪجهه بندرن سان منسوب ڪئي ويندي هئي، پر هاڻي ڪانءُ به ان فهرست ۾ شامل آهي.

آواز جي نقل ۽ هاضمو

ڪانءُ وٽ "Syrinx" نالي خاص عضوو هوندو آهي، جنهن جي مدد سان هو مختلف آواز ڪڍي سگهي ٿو، ۽ ڪجهه حالتن ۾ انساني آواز جي نقل به ڪري سگهي ٿو. جيتوڻيڪ هو طوطي جيان ڳالهائيندڙ نه آهن، پر سندن صوتي تنوع قابلِ ذڪر آهي.

کائڻ جي لحاظ کان، ڪانءَ وٽ ڏند نه هوندا آهن. هو ننڍڙا ڪنڪر يا واري نگلين ٿا، جيڪي سندن معدي ۾ خوراڪ کي پيسڻ ۾ مدد ڪن ٿا — ڄڻ قدرتي چڪي هجي.

ماحولياتي ڪردار — قدرت جو صفائي ڪندڙ

ڪانءُ مردار ۽ گندگي کائي ماحول کي صاف رکڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪري ٿو. جيڪڏهن اهڙا پرندا نه هجن ته شهرن ۾ ڳوٺن ۾ بيماريون تيزيءَ سان پکڙجن. انهيءَ لحاظ سان ڪانءُ فطرت جي صفائي واري نظام جو اهم حصو آهي.

حاصلِ ڪلام

ڪانءُ جي زندگي ٻڌائي ٿي ته عقل ۽ شعور صرف وڏي جسامت سان لاڳاپيل نه

آهن، پر اهي خالق جي عطا آهن. هڪ ننيڙو پرندو، جنهن کي عام ماڻهو شايد
معمولي سمجهي، سائنسدانن لاءِ تحقيق جو موضوع بڻجي ويو آهي.

قرآن جو اهو ذڪر ته ڪانءُ انسان جو پهريون استاد بڻيو، جديد تحقيق جي
روشنيءَ ۾ وڌيڪ بامعنيٰ محسوس ٿئي ٿو. اهو ايمان ۽ عقل جي وچ ۾ هڪ
حسين سنگم پيش ڪري ٿو — جتي فطرت جي مطالعي سان خالق جي عظمت
وڌيڪ واضح ٿئي ٿي.

بيشڪ، ڪانءُ جي ڪاري پرن ۾ به حڪمت جو نور لڪل آهي. جڏهن هو آسمان
تي پر پکيڙي اڏامي ٿو يا زمين کوٽي ڪجهه لڪائي ٿو، تڏهن لڳي ٿو ڄڻ قدرت
پنهنجي راز ڀري ڪتاب جو هڪ نئون ورق کوليو هجي.

سبحان الله — جنهن هر مخلوق کي ان جي ضرورت موجب عقل، فطرت ۽
ڪردار عطا ڪيو.

ڪائنات جو عظيم ترين معمو: بليڪ هول — سائنس ۽ قرآن جي روشنيءَ ۾ هڪ فڪري جائزو

ڪائنات جي بي پناهه وسعتن ۾ ڪي اهڙا راز لڪل آهن، جتي انساني عقل حيران ٿي بيهي رهي ٿي. ستارن جي چمڪ، ڪهڪشائن جي گردش ۽ زمان و مڪان جي اڻکٽ خاموشيءَ جي وچ ۾ هڪ اهڙو وجود به آهي، جيڪو نظر نٿو اچي، پر پنهنجي موجودگيءَ سان سڄي فضا کي هلايو ڇڏي — اهو آهي بليڪ هول.

هي ڪو عام "سوراخ" نه، پر مادّي ۽ وقت جو اهڙو اسرار آهي، جتي طبعيات جا ڄاڻل قانون ڪمزور ٿي پون ٿا. اچو ته هن عجيب ڪائناتي حقيقت کي سائنس ۽ قرآني آيتن جي پسمنظر ۾ سمجهڻ جي ڪوشش ڪريون.

1. بليڪ هول ڇا آهي؟ (سائنسي وضاحت)

سائنسي تعريف موجب، بليڪ هول خلا جو اهو علائقو آهي جتي مادو انتهائي گهڻي ڪثافت سان سُڪي وڃي ٿو، ۽ ان جي ڪشِش ثقل ايتري طاقتور ٿي وڃي ٿي جو روشني به ان مان نڪري نٿي سگهي.

◾ ڪثافت (Density)

جيڪڏهن فرض ڪيو وڃي ته ڌرتيءَ کي ايترو دٻايو وڃي جو اهو هڪ ننڍڙي مٽر جي داڻي جيترو رهجي وڃي، ته ان جي ڪشش اهڙي ٿي پوندي جو اهو بليڪ هول بڻجي سگهي ٿو. هي مثال سائنسدان بليڪ هول جي شدت بيان ڪرڻ لاءِ ڏين ٿا.

◾ ايونٽ هورائزن (Event Horizon)

بليڪ هول جي چوڌاري هڪ حد هوندي آهي، جنهن کي "ايونٽ هورائزن" سڏيو وڃي ٿو. اها اهڙي سرحد آهي، جتان پوءِ واپسي ناممڪن آهي. هتان بچڻ لاءِ جنهن رفتار جي ضرورت آهي، اها روشنيءَ جي رفتار (تقريباً 300,000 ڪلوميٽر في سيڪنڊ) کان به وڌيڪ هجي ٿي — ۽ ڪائنات ۾ ڪا به شيءِ روشنيءَ کان تيز سفر نٿي ڪري سگهي. تنهن ڪري جيڪو به هن حد کي پار

ڪري، سو هميشه لاءِ غائب ٿي وڃي ٿو.

◾ وقت جو سست ٿيڻ (Time Dilation)

آئن اسٽائن جي اضافيت واري نظريي موجب، بليڪ هول جي ويجهو وقت سست ٿي وڃي ٿو. جيڪڏهن ڪو انسان نظرياتي طور بليڪ هول جي ڪناري تي هڪ ڪلاڪ گذاري، ته ڌرتيءَ تي شايد ڪيترائي سال گذري وڃن. وقت جو هي ڦيرو انساني فهم کان مٿي آهي.

2. قرآني اشارا — هڪ فڪري مطالعو

سورۃ التڪوِير (آيت 15-16) ۾ اچي ٿو:

فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ۙ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ

“مان قسم کڻان ٿو انهن جي، جيڪي پوئتي هٽن ٿا، هلندا رهن ٿا ۽ سميٽي وڃن ٿا.”

ڪجهه مفڪر هنن لفظن کي جديد ڪائناتي حقيقتن سان ڳنڍين ٿا:

◾ الْخُنَّسِ (لڪل شيون)

بليڪ هول نظر نٿا اچن، ڇوته هو روشني به جذب ڪري وٺن ٿا. سندن موجودگي سڌي طرح ڏسڻ ۾ نه پر اثرن مان ظاهر ٿئي ٿي.

◾ الْجَوَارِ (هلندڙ)

ستارا ۽ ڪائناتي اجسام پنهنجي مدار ۾ هلندا رهن ٿا. بليڪ هول به ڪهڪشائن جي مرڪزن ۾ حرڪت ڪن ٿا يا ڪڏهن آزادانه خلا ۾ سفر ڪن ٿا.

◾ الْكُنَّسِ (سميٽيندڙ)

بليڪ هول پنهنجي چوڌاري موجود مادو، گيس ۽ ستارن کي پاڻ ڏانهن ڇڪي جذب ڪن ٿا. هن عمل کي ڪجهه سائنسدان تمثيلي طور “Cosmic Vacuum Cleaner” سان ڀيٽين ٿا.

البت اهو ياد رکڻ ضروري آهي ته قرآن جو اصل مقصد هدايت آهي، نه فلڪيات جي فني تفصيل. ڪائناتي آيتن تي تدبر انسان کي خالق جي قدرت جو احساس ڏيارڻ لاءِ آهي، جڏهنته سائنسي اصطلاحن سان انهن جي سڌي برابري ڪرڻ احتياط طلب ڪم آهي.

3. جديد تحقيق ۾ اهم دريافتون

◾ پهرين تصوير

10 اپريل 2019 تي Event Horizon Telescope منصوبي تحت M87 ڪهڪشان جي مرڪز ۾ موجود بليڪ هول جي پهرين تصوير جاري ڪئي وئي. ان جو وزن سج کان لڳ ڀڳ 6.5 ارب ڀيرا وڌيڪ آهي. هي انساني تاريخ ۾ فلڪيات جو اهم سنگِ ميل هو.

◾ سنگيوليرٽي (Singularity)

بليڪ هول جي مرڪز ۾ هڪ اهڙو نقطو تصور ڪيو وڃي ٿو جتي ڪثافت بيحد وڌي وڃي ٿي. موجوده فزڪس جا قانون هتي مڪمل وضاحت مهيا نٿا ڪري سگهن. اهو علائقو اڃا به تحقيق جو موضوع آهي، ۽ سائنسدان ڪوانٽم گريوٽي جهڙن نظريائن تي ڪم ڪري رهيا آهن.

4. ڇا بليڪ هول ڪائنات جو انت آهن؟

ڪجهه سائنسدانن جو خيال آهي ته بليڪ هول پراڻي مادّي کي جذب ڪري، توانائيءَ جي صورت ۾ خارج ڪن ٿا، ۽ ڪائناتي ارتقا ۾ اهم ڪردار ادا ڪن ٿا. ستارن جي ٽٽڻ ۽ نون نظامن جي ٺهڻ ۾ به سندن اثر شامل آهي.

قرآن ۾ قيامت جي منظرن جو ذڪر اچي ٿو، جهڙوڪ:

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ

“۽ جڏهن تارا بي نور ٿي ويندا”

هي آيت ڪائنات جي آخري مرحلن جي ياد ڏياري ٿي، پر ان کي سڌي طرح ڪنهن خاص سائنسي نظريي سان جوڙڻ بدران ان مان خالق جي قدرت ۽ انجامِ ڪائنات تي غور ڪرڻ گهرجي.

نتيجو: سائنس، تدبر ۽ ايمان

بليڪ هول جي دريافت انسان کي سيکاري ٿي ته ڪائنات صرف اهو نه آهي جيڪو اکين سان ڏسجي ٿو. نظر کان اوجهل به حقيقتون آهن، جن کي سمجهڻ لاءِ عقل، تحقيق ۽ عاجزي ضروري آهي.

انسان پنهنجي تيز ترين خلائي رفتار (مثلاً اپولو 10 جي لڳ ڀڳ 39,900 ڪلوميٽر في ڪلاڪ) تي فخر ڪري سگهي ٿو، پر بليڪ هول جي ڪشش کان بچڻ لاءِ روشنيءَ جي رفتار به ناڪافي آهي. اهو فرق انسان جي محدوديت ۽

ڪائنات جي عظمت جو احساس ڏياري ٿو.

قرآن تدبر جي دعوت ڏئي ٿو، جڏهنته سائنس مشاهدي ۽ تجربن ذريعي راز کولڻ جي ڪوشش ڪري ٿي. جڏهن ٻئي پنهنجي پنهنجي دائري ۾ رهندي اڳتي وڌن ٿا، تڏهن علم ۽ ايمان جو هڪ حسين ميل پيدا ٿئي ٿو.

آخرڪار، بليڪ هول هجي يا ڪو ٻيو ڪائناتي راز — اهي سڀ انسان کي اهو سيکارين ٿا ته هو پنهنجي علم تي غرور نه ڪري، پر جستجو جاري رکي، سوال ڪري، ۽ حقيقت جي تلاش ۾ عاجزي اختيار ڪري.

والله اعلم بالصواب.

معراجِ مصطفیٰ ﷺ ۽ جديد سائنس: هڪ تفصيلي تقابلي ۽ تحقيقي جائزو

مقدمہ

واقعهٔ معراج، حضور اڪرم حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ جي حياتِ طيبہ جو اهو روح پرور ۽ حيرت انگيز باب آهي، جيڪو صدين کان ايمان و يقين وارن جي دلين کي روشن ڪندو رهيو آهي ۽ عقل پرست ذهنن کي سوچ جي نون افقن ڏانهن وٺي ويندو رهيو آهي. هي صرف هڪ سفر نه هو، پر اهو خالق ۽ مخلوق جي وچ ۾ قربت جو اعليٰ ترين لمحہ، ڪائنات جي لڪل رازن جو مشاهدو، ۽ زمان و مڪان جي حدن کان ماورا حقيقت جو جلوو هو.

هڪ ئي رات جي ٿوري حصي ۾ مڪي کان بيت المقدس، پوءِ ستن آسمانن کان ٿيندي سدرة المنتهیٰ تائين رسائي، انبياءِ ڪرام سان ملاقاتون، جنت ۽ دوزخ جا مشاهدا، ۽ پوءِ ساڳي رات واپس پنهنجي بستري تي واپسي—اهو سڀ انساني عقل لاءِ حيران ڪندڙ آهي.

اسان اڄ اڪيهن صديءَ ۾ بيٺا آهيون، جتي سائنس ڪائنات جي اهڙن اسرارن کي کوليو آهي، جيڪي ڪڏهن افسانو سمجهيا ويندا هئا. هن تفصيلي مضمون ۾ اسان جو مقصد معراج کي سائنس سان "ثابت" ڪرڻ ناهي، ڇو ته معجزو سائنسي تجربن جي حدن کان مٿانهون هوندو آهي؛ پر اهو ڏيکارڻ آهي ته جديد سائنس جا نظريا ڪيئن انساني ذهن لاءِ هن عظيم واقعي کي سمجهڻ جا نوان در کولين ٿا.

حصو پهريون: معراج جي بنيادي حقيقت (اسلامي نقطهٔ نظر)

1. اسراء ۽ معراج: ٻن مرحلن جو سفر

معراج جو واقعو ٻن اهم مرحلن تي مشتمل آهي:

(الف) اسراء:

هي سفر مسجد الحرام (مڪو) کان مسجد الاقصیٰ (بيت المقدس) تائين ٿيو.

قرآن مجيد جي سورة الاسراء جي پهرين آيت ۾ ارشاد آهي:

"پاڪ آهي اها ذات، جنهن پنهنجي بندي کي رات جي هڪ حصي ۾ مسجد

الحرام کان مسجد الاقصیٰ تائين سير ڪرائي."

(ب) معراج:

مسجد الاقصیٰ کان پوءِ آسمانن ڏانهن عروج جو سفر، جنهن جو اشارتاً ذڪر سورة النجم ۾ آهي ۽ تفصيل احاديثِ متواتره ۾ ملي ٿو.

2. جسماني يا روحاني سفر؟

اهلِ سنت جي جمهور عالمن جو متفقه عقيدو آهي ته معراج روح ۽ جسم ٻنهي سان، جاڳندڙ حالت ۾ ٿيو. جيڪڏهن اهو رڳو خواب هجي ها ته قريش ايترو انڪار نه ڪن ها، ڇو ته خواب ۾ ته هر ڪو سفر ڪري سگهي ٿو. معجزو انهيءَ ڳالهه ۾ آهي ته اهو جسماني سفر هو.

3. قدرتِ الٰهي جو اصول

معراج کي سمجهڻ لاءِ بنيادي نڪتو اهو آهي ته اهو قدرتِ الٰهيءَ سان ٿيو. سائنس فطرت جي قانونن جو مطالعو ڪري ٿي، جڏهن ته معجزو انهن قانونن کان مٿانهون هوندو آهي. جنهن رب باهه ۾ ساڙڻ جي خاصيت رکي آهي، اهو حضرت ابراهيمؑ لاءِ ان کي گلزار بڻائي سگهي ٿو. ساڳيءَ طرح، جيڪو زمان ۽ مڪان جا قانون ٺاهيندڙ آهي، اهو پنهنجي محبوب ﷺ لاءِ انهن کي بدلائي يا معطل ڪري سگهي ٿو.

حصو ٻيون: معراج ۽ جديد سائنسي نظريا (تقابلي جائزو)

1. رفتار ۽ براق جو تصور

سڀ کان پهريون سوال اهو پيدا ٿئي ٿو ته مڪي کان بيت المقدس ۽ پوءِ ڪائنات جي وسعتن تائين جو سفر ڪيئن ٿوري وقت ۾ ٿيو؟

روشنيءَ جي رفتار

سائنس موجب ڪائنات ۾ سڀ کان تيز رفتار روشنيءَ جي آهي، جيڪا لڳ ڀڳ 3 لک ڪلوميٽر في سيڪنڊ آهي. جيڪڏهن ڪو وجود هن رفتار سان سفر ڪري، ته مڪي کان بيت المقدس جو فاصلو سيڪنڊن ۾ طئي ٿي سگهي ٿو.

براق جو معنوي اشارو

حديثن ۾ اچي ٿو ته حضور ﷺ هي سفر "براق" تي ڪيو. لفظ "براق" عربي لفظ "برق" مان نڪتل آهي، جنهن جو مطلب آهي بجلي يا چمڪ. اهو نالو پاڻ ۾

رفتار ۽ نورانيت جو اشارو رکي ٿو. اهو ممڪن آهي ته اها سواري نور يا توانائيءَ تي مبني هجي، جيڪا عام مادي سواري کان مختلف هجي.

جيڪڏهن انسان اڄ سپر سونڪ جهاز ٺاهي سگهي ٿو، ته خالقِ ڪائنات پنهنجي محبوب لاءِ نوراني سواري ڇو نه موڪلي سگهي؟

2. زمان ۽ مڪان جو سمٽجڻ (Time and Space Folding)

معراج جو سڀ کان پيچيده پهلو وقت جو آهي. حضور ﷺ ڳڻي مشاهدي کان پوءِ موٽي آيا، جڏهن ته زمين تي شايد چند لمحا گذريا هئا.

آئن اسٽائن جو نظريو اضافيت

آئن اسٽائن ثابت ڪيو ته وقت مطلق ناهي، پر اضافي آهي.

رفتار ۽ وقت:

جيئن جيئن رفتار وڌي ٿي، وقت آهستي گذري ٿو. جيڪڏهن ڪو روشنيءَ جي رفتار جي ويجهو سفر ڪري، ته ان لاءِ وقت تقريباً بيهجي وڃي ٿو.

ڪششِ ثقل ۽ وقت:

جتي ڪششِ ثقل وڌيڪ هوندي آهي، اتي وقت آهستي گذري ٿو.

اهڙيءَ طرح، جيڪڏهن معراج جو سفر نوراني رفتار سان ٿيو، ته زميني وقت تقريباً بيهي سگهي ٿو، جڏهن ته حضور ﷺ پنهنجي وقت جي فريم ۾ ڳڻو سفر ڪري سگهن ٿا.

ورم هولز ۽ طي المڪان

جنرل ريليٽوٽي موجب "ورم هولز" اهڙا نظرياتي رستا آهن، جيڪي ڪائنات جي ٻن پري هنڌن کي پاڻ ۾ ملائي سگهن ٿا. جيڪڏهن زمان ۽ مڪان کي موڙيو وڃي، ته ڳڻو فاصلو هڪ پل ۾ طئي ٿي سگهي ٿو.

اسلامي اصطلاح ۾ ان کي "طي المڪان" چئبو آهي. اهو ممڪن آهي ته الله تعاليٰ پنهنجي محبوب ﷺ لاءِ ڪائنات جا رستا سميٽ ڇڏيا هجن.

3. ست آسمان ۽ اعليٰ ابعاد (Higher Dimensions)

معراج ۾ ست آسمانن جو ذڪر آهي. جديد سائنس، خاص طور اسٽرنگ ٿيوري، چوي ٿي ته ڪائنات رڳو ٽن ابعاد تي مشتمل ناهي، پر ان کان وڌيڪ ابعاد به ٿي سگهن ٿا.

ممڪن آهي ته اهي "ست آسمان" ڪائنات جا اعليٰ ابعاد يا متوازي جهان هجن، جيڪي عام انساني حواس کان اوجهل آهن. معراج جي رات حضور ﷺ کي انهن ابعاد جو مشاهدو ڪرايو ويو.

4. جسماني سفر ۽ شقِ صدر

خلا ۾ سفر ڪرڻ لاءِ انساني جسم کي سخت حالتن کي برداشت ڪرڻو پوي ٿو:

آڪسيجن جي کوٽ

انتهائي گرمي يا سردي

تابڪاري شعاعون

اسلامي روايتن موجب معراج کان اڳ "شقِ صدر" ٿيو، جنهن ۾ حضور ﷺ جو سينو چيريو ويو، دل پاڪ ڪئي وئي، ۽ ايمان سان ڀري وئي.

سائنسي انداز ۾ ڏسجي ته اهو هڪ الٰهي تياري هئي، جنهن سان حضور ﷺ جو جسم هن غير معمولي سفر لاءِ موزون بڻايو ويو.

5. ٽيلي پورٽيشن (آني منتقلي)

ڪوانٽم فزڪس ۾ "ٽيلي پورٽيشن" جو تصور موجود آهي، جنهن ۾ معلومات يا ذرات هڪ هنڌ کان ٻئي هنڌ فوري منتقل ٿي سگهن ٿا. جيتوڻيڪ اهو اڃا شروعاتي مرحلي ۾ آهي، پر اهو ظاهر ڪري ٿو ته آنی منتقلي نظرياتي طور ناممڪن ناهي.

الله تعاليٰ، جيڪو مادو ۽ توانائيءَ جو خالق آهي، پنهنجي محبوب ﷺ کي هڪ پل ۾ هڪ هنڌ کان ٻئي هنڌ منتقل ڪرڻ تي قادر آهي.

حصو ٽيون: مشاهداتِ معراج

1. انبياءِ ڪرام سان ملاقات

بيت المقدس ۾ سڀني انبيائن جي امامت ڪرڻ ۽ پوءِ آسمانن تي ملاقاتون، حضور ﷺ جي عالمي قيادت ۽ ختمِ نبوت جو اعلان هو.

2. جنت ۽ دوزخ جو مشاهدو

اعمال جي نتيجن جا منظر ڏيکاريا ويا، جيئن امت کي يقين ۽ ايمان سان خبردار ڪري سگهجي.

3. سدرة المنتهىٰ ۽ قربِ الٰهي

سدرة المنتهیٰ اهو مقام آهي، جتي حضرت جبرائيلؑ به اڳتي وڌڻ کان رڪجي ويا. ان کان اڳتي حضور ﷺ کي خاص قرب نصيب ٿيو. اتي نماز جو تحفو مليو، جيڪا مؤمن جي معراج آهي.

نتيجو ۽ خلاصو

هن تقابلي جائزي مان ڪجهه اهم نتيجا سامهون اچن ٿا:

معجزو ۽ سائنس ۾ فرق:

معراج هڪ معجزو آهي، سائنس ان جي توجيه ڏئي سگهي ٿي، پر ان کي محدود نٿي ڪري سگهي.

عقل کان مٿانهون، عقل جي خلاف نه:

معراج غير معقول ناهي، بلڪه فوق العقل آهي.

سائنس جي ترقي ۽ ايمان:

جيئن جيئن سائنس اڳتي وڌي رهي آهي، معراج جهڙا واقعا عقل لاءِ وڌيڪ قابلِ قبول ٿين ٿا.

نظريو اضافيت "طي الزمان" کي سمجهڻ ۾ مدد ڏئي ٿو.

اسٽرنگ ٿيوري اعلیٰ ابعاد جو تصور ڏئي ٿي.

ڪوانٽم فزڪس آنی منتقلي جا امڪان ڏيکاري ٿي.

حتمي پيغام

معراج اسان کي سيکاري ٿو ته ڪائنات رڳو مادي حقيقت تي مشتمل ناهي، بلڪه ان کان مٿانهون به جهان موجود آهن. سائنس اڄ جنهن حقيقت کي ڳولي رهي آهي، حضور اڪرم ﷺ ان کي چوڏهہ سئو سال اڳ مشاهدو ڪري آيا هئا.

هي واقعو سائنس جي عاجزي ۽ خالق جي لامحدود قدرت جو روشن ثبوت آهي. ۽ نماز—جيڪا معراج جي رات تحفي طور ملي—هر مؤمن لاءِ روحاني معراج جو ذريعو آهي.

"سائنس قرآن جي حضور ۾" هڪ متحرڪ تحقيقي مشن آهي، جنهن جو مقصد حق جي تلاش آهي. پڙهندڙن جي سوالن، اعتراضن ۽ جديد ڪوانٽم فزڪس جي پيچيده قانونن کي نظر ۾ رکندي هن تحرير کي نئين سر ترتيب ڏنو ويو آهي.
اسان جو مقصد قرآن پاڪ کي سائنس سان ثابت ڪرڻ هرگز ناهي، ڇو ته وحي الٰهي انساني تجربن ۽ ليبارٽرين جي حدن کان متانهون آهي؛ پر اهو ڏيکارڻ آهي ته جتي انساني سائنس جون سرحدون ختم ٿين ٿيون، اتي قرآن جو علم پنهنجي نور سان جلوه گر ٿئي ٿو.

1. قرآني واقعو: معجزو يا علمِ ڪتاب؟

سورة النمل (آيتون 38-40) ۾ هڪ حيرت انگيز واقعو بيان ٿيو آهي. جڏهن حضرت سليمان عليه السلام ملڪہ سبا جي آمد کان اڳ سندس تخت پنهنجي درٻار ۾ حاضر ڪرائڻ جو ارادو ڪيو، تڏهن درٻار ۾ ٻه پيشڪشون سامهون آيون:

پهريون عرض:
هڪ طاقتور جن (عفريت) عرض ڪيو ته هو درٻار جي برخاست ٿيڻ کان اڳ تخت حاضر ڪري سگهي ٿو. هي مادي قوت ۽ جسماني طاقت جو اظهار هو.

ٻيو عرض:
هڪ شخص، جنهن وٽ "علمٌ من الڪتاب" يعني "ڪتاب جو علم" موجود هو، عرض ڪيو:
"مان ان کي توهان جي پلڪ جهپڪڻ کان اڳ توهان وٽ حاضر ڪري ڇڏيندس."
۽ قرآن ٻڌائي ٿو ته ائين ئي ٿيو.

تحقيقي نڪتو

هتي قرآن لفظ "جادو" يا "ڪرشمہ" استعمال نٿو ڪري، پر "علم" جو ذڪر ڪري ٿو. هي انتهائي اهم نڪتو آهي. ان مان ظاهر ٿئي ٿو ته تخت جي منتقلي ڪنهن اعليٰ قانونِ فطرت (Higher Law) جي تحت ٿي، جنهن کي اهو صاحبِ

علم ڄاڻندو هو.

اهو واقعو اسان کي سوچڻ تي مجبور ڪري ٿو ته شايد ڪائنات جا ڪي اهڙا قانون آهن، جيڪي اڄا انساني سائنس جي پهچ کان ٻاهر آهن.

2. قانونِ فطرت ۽ انساني تسخير

اڪثر چيو ويندو آهي ته فزڪس جا قانون ڪنهن جي تابع ناهن. بيشڪ اهي قانون الله تعاليٰ جا مقرر ڪيل آهن، پر الله انسان کي عقل ۽ علم عطا ڪيو آهي ته هو انهن قانونن کي سمجهي ۽ پنهنجي فائدي لاءِ استعمال ڪري.

ڪوشش ۽ علم جو اصول

اڄ انسان بجلي، ڪششِ ثقل، ايٽمي توانائي ۽ لهرن جي قانونن کي سمجهي، انهن کي مسخر ڪري چڪو آهي. جهاز آسمانن ۾ اڏام ڪن ٿا، راڪيٽ خلا ۾ وڃن ٿا، ۽ انٽرنيٽ ذريعي معلومات سيڪنڊن ۾ دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ تائين پهچي ٿي.
ساڳيءَ ريت، اهو صاحبِ علم شايد ڪائنات جي ڪنهن اهڙي قانون کان واقف هو، جيڪو مادو هڪ هنڌ کان ٻئي هنڌ لمحن ۾ منتقل ڪرڻ جي صلاحيت رکي ٿو.

انبياءَ ۽ خاص بندا

الله تعاليٰ پنهنجي خاص بندن کي اهڙو علم عطا ڪري ٿو، جيڪو عام ماڻهن جي پهچ کان ٻاهر هوندو آهي. هي قانونن جي ڀڃڪڙي نه، پر انهن جي اعليٰ درجي جو استعمال آهي. جيئن ڪو ماهر سائنسدان عام ماڻهوءَ کان وڌيڪ فطري قانونن کي سمجهي سگهي ٿو، تيئن اهو شخص به ڪنهن بلند علم جو حامل هو.

3. جديد سائنس جو عجز ۽ اپالو 10 جو مثال

جڏهن اسان جديد سائنس جي ترقيءَ تي فخر ڪريون ٿا، تڏهن ڪجهه حقيقتون ياد رکڻ گهرجن.

تيز ترين رفتار:

انسان جي تيار ڪيل تيز ترين خلائي جهاز اپالو 10 هو، جنهن جي رفتار لڳ ڀڳ 39,900 ڪلوميٽر في ڪلاڪ هئي.
جيڪڏهن يمن کان فلسطين تائين تقريباً 2500 ڪلوميٽر جو فاصلو طئي ڪرڻو هجي، ته هن رفتار سان به چار منٽ لڳن ٿا.

قرآني بيان:

قرآن جنهن منتقلي جو ذڪر ڪري ٿو، اها پلڪ جهپڪڻ کان اڳ مڪمل ٿي وئي. هي تقابلي جائزو ڏيکاري ٿو ته اهو علم موجوده سائنسي رفتار کان بي حد متانهون هو. اهو ڪو معمولي فاصلن جو سفر نه، پر زمان ۽ مڪان جي حدن کان آزاد منتقلي هئي.

4. ڪوانٽم فزڪس ۽ ٽيلي پورٽيشن

اڄ سائنسدان "ڪوانٽم ٽيلي پورٽيشن" تي تجربا ڪري رهيا آهن. هن عمل ۾ ايٽمي ذرن جي معلومات هڪ هنڌ کان ٻئي هنڌ منتقل ڪئي ويجي ٿي. پر جڏهن وڏن اجسام (Macro Objects) جهڙوڪ هڪ تخت جي ڳالهه اچي ٿي، ته سائنس اڃا به لاچار نظر اچي ٿي.

ڊي ڪوهرنس (Decoherence)

ڪوانٽم ميڪانيڪس موجب، ڪنهن وڏي جسم جي اربين کربين ايٽمن کي هڪ ئي وقت ڪوانٽم حالت ۾ رکڻ انتهائي مشڪل آهي، ڇو ته ماحول جي اثر سان اهي حالتون ٽٽي وڃن ٿيون.

ان ڪري موجوده سائنس لاءِ اهڙي منتقلي ناممڪن سمجهي وڃي ٿي.

اسان جو موقف

قرآن معلوم فزڪس جي حدن ۾ محدود ناهي. اهو اهڙي علم جي خبر ڏئي ٿو، جتي مادو ۽ وقت جي حقيقت بدلجي سگهي ٿي. اهو واقعو اسان کي ياد ڏياري ٿو ته ڪائنات ۾ اهڙا قانون به ٿي سگهن ٿا، جيڪي اڃا انساني تحقيق کان اوجهل آهن.

5. ڇا ماضي جون قومون وڌيڪ ترقي يافته هيون؟

قرآن بار بار ياد ڏياري ٿو ته اڳيون قومون طاقت، تعمير ۽ زميني تسخير ۾ وڏي مهارت رکنديون هيون (سورة روم: 9).

ممڪن آهي ته تختِ ملڪۂ سبا جي منتقلي انهيءَ علم ۽ ٽيڪنالاجيءَ جي هڪ جهلڪ هجي، جيڪا وقت سان گم ٿي وئي.

مصر جا اهرام، قديم عمارتون ۽ آثارِ قديمه ان ڳالهه جو ثبوت آهن ته قديم قومون به عظيم فني ۽ سائنسي قابليتن جون مالڪ هيون.

شايد انسان اڄ ترقيءَ جي چوٽيءَ تي نه، پر ڪنهن گم ٿيل علم جي ڳولا ۾ آهي.

6. تاريخي ۽ مذهبي پس منظر

نالي جي وضاحت

قرآن پاڪ ملڪۂ سبا جو نالو "بلقيس" بيان نٿو ڪري. هي نالو تاريخي ۽ اسرائيلي روايتن مان آيو آهي. اسان قرآني اصطلاح "ملڪۂ سبا" کي ئي اختيار ڪريون ٿا.

ٻين مذهبن ۾ ذڪر

ملڪہ سبا جو ذڪر بائبل ۾ به "Queen of Sheba" جي نالي سان ملي ٿو (سلاطين اول، باب 10؛ متي 12:42). يهودي ۽ عيسائي روايتن ۾ به هوءَ هڪ داناءَ ۽ باوقار حڪمران طور پيش ڪئي وئي آهي.

خلاصو ۽ نتيجو

تختِ ملڪہ سبا جو واقعو قرآن جي هڪ اهڙي نشاني آهي، جيڪا انسان کي مادي حدن کان ٻاهر نڪرڻ ۽ ڪائناتي حقيقتن تي غور ڪرڻ جي دعوت ڏئي ٿي.

اهو ڏيکاري ٿو ته مادو فوري طور منتقل ٿي سگهي ٿو، جيڪڏهن اعليٰ قانون ڪم ڪن.

اهو جادو نه، پر "علمِ ڪتاب" هو.

اهو ظاهر ڪري ٿو ته ڪائنات جا قانون الله جي عطا ڪيل علم جي تابع ٿي سگهن ٿا.

اڄ سائنس اپالو 10 جي رفتار ۽ ڪوهرنس جي مسئلن ۾ ڦاٿل آهي، جڏهن ته قرآن صديون اڳ اهڙي علم جي انتها جو اشارو ڏئي چڪو آهي.

هي واقعو اسان کي عاجزي سيکاري ٿو. اهو ٻڌائي ٿو ته انساني علم جي حد آهي، پر الٰهي علم لامحدود آهي.

آخرڪار، تختِ ملڪۂ سبا جي منتقلي رڳو هڪ تاريخي قصو ناهي؛ اهو انسان لاءِ فڪر، تحقيق ۽ ايمان جي راهه ۾ هڪ روشن چراغ آهي—جيڪو ٻڌائي ٿو ته ڪائنات جا راز اڃا کولڻا آهن، ۽ علم جي هر نئين منزل انسان کي پنهنجي رب جي وڌيڪ سڃاڻپ ڏانهن وٺي وڃي ٿي.

ڇا چيونٽيون واقعي “ڳالهيون” ڪن ٿيون؟ قرآن جو 1400 سال پراڻو دعويٰ ۽ جديد سائنس

علمي تمهيد

ڪائنات جي هر ننڍڙي ۽ وڏي مخلوق ۾ الله جو علم ۽ حڪمت نمايان آهي. جڏهن انسان هن دنيا کي ڏسي ٿو، ته هر جاندار جي زندگيءَ ۾ اهڙا نظام نظر اچن ٿا جيڪي حيران ڪن ٿا. انهن مان هڪ دلچسپ مثال “چيونٽي” آهي. قرآن پاڪ ۾ هڪ اهڙو واقعو بيان ٿيو آهي، جيڪو 1400 سال اڳ به انساني سوچ کي چونڊيندڙ آهي. اهو واقعو صرف مذهبي سبق نه آهي، پر جديد سائنس جي روشنيءَ ۾ ڏٺو وڃي، ته اهو انفرادي ۽ سماجي حياتيات (Behavioral and Social Biology) ۾ هڪ عظيم سائنسي مشاهدو آهي.

سورة النمل (آيت 18) ۾ الله تعاليٰ فرمائي ٿو:

"۽ جڏهن (سليمان عليه السلام جو لشڪر) چيونٽين جي وادي تي پهتا ته هڪ چيونٽي چوڻ لڳي: “اے چيونٽيو! پنهنجن بلن ۾ لڪا وڃو، نه ته سليمان ۽ سندس لشڪر توهان کي ڪچل ڏين ۽ توهان کي خبر به نه ٿيندي.”

هتي لفظ قَالَتْ نَمْلَةٌ ۽ ٻين کي خبردار ڪرڻ جو عمل، هڪ واضح ڪميونيڪيشن (Communication) کي ظاهر ڪري ٿو.

جديد سائنس جي روشني ۾ چيونٽيون

اڄ سائنسدان، خاص طور تي Myrmecologists (چيونٽين جا ماهر) ٻڌائون آهي ته چيونٽيون خاموش نه رهيون، پر مسلسل هڪٻئي سان ڳالهيون ڪن ٿيون. انهن جو مواصلاتي نظام انساني تصور کان به وڌيڪ پيچيده آهي.

چيونٽيون ٽن بنيادي طريقن سان هڪٻئي سان رابطو ڪن ٿيون، جيڪي قرآن پاڪ جي بيان ڪيل "وارننگ سسٽم" جي تصديق ڪن ٿا:

1. ڪيميائي سگنلز (Pheromones)

چيونٽيون پنهنجي جسم مان خاص ڪيميائي مواد خارج ڪن ٿيون، جنهن کي فيرومون (Pheromones) چوندا آهن.

خطري جو الارم:

جيڪڏهن هڪ چيونٽي ڪنهن خطر کي محسوس ڪري ٿي، جهڙوڪ وڏو لشڪر اچڻ وارو هجي، ته اها فوراً Alarm Pheromones فضا ۾ ڇڏيندي آهي۔

اهي ڪيميائي ذرات فوري طور تي وادي ۾ پکڙجي ويندا آهن، ۽ باقي سڀ چيونٽيون فوراً خبردار ٿي وينديون آهن ته "خطره آهي، لڪا وڃو يا دفاع لاءِ تيار ٿي وڃو!"

هي عمل بلڪل قرآن ۾ بيان ڪيل “پلڪ جهپڪڻ کان اڳ خبردار ڪرڻ” جي مقابلي ۾ آهي۔

2. آواز ۽ ٿرٿراهٽ (Sound & Vibration)

ڪيئي قسم جون چيونٽيون پنهنجي پيٽ جي حصي (Gaster) کي رگڙيندي ذريعي آواز پيدا ڪن ٿيون۔ Stridulation

ساڳئي طرح، اهي زمين تي سر ٽڪرائڻ يا چنچڻ سان به ٿرٿراهٽ پيدا ڪن ٿيون، جيڪا ٻين کي خطري جي اطلاع ڏئي ٿي۔

اهو آواز ۽ ٿرٿراهٽ انساني آوازن کان الڳ، پر انتهائي موثر طريقو آهي، جيئن چيونٽيون هڪٻئي کي خطرن بابت فوري ٻڌائي سگهن۔

3. لمس (Touch)

چيونٽيون پنهنجن Antennas (سڻن) کي هڪٻئي سان ڇهندي، فوري پيغام جي تبادلي لاءِ استعمال ڪن ٿيون۔

اهو طريقو خاص طور تي انهن حالتن ۾ مفيد آهي، جتي هوا يا زمين تي سگنل پهچڻ ۾ مشڪل هجي۔

قرآن ۽ سائنس جو ميل

1400 سال اڳ صحراءِ عرب ۾ مائڪروسڪوپ، ليبارٽري، يا جديد آلات نه هئا۔

ان دور ۾ ڪيئن ڪو انسان اندازو لڳائي سگهي ها ته چيونٽيون اهڙي پيچيده نظام سان هڪٻئي سان ڳالهيون ڪن ٿيون؟

قرآن پاڪ جو بيان اهو صاف ڪري ٿو ته اها هڪ خالق جي طرفان ڏنل علم جي نشاني هئي، جنهن نه رڳو انسان کي سبق ڏئي، پر مخلوقات جي تنظيم ۽ علم کي به ظاهر ڪري ٿي۔

قرآن ۾ چيونٽين جو خبردار ڪرڻ جو ذڪر، صرف مذهبي سبق ناهي، پر جديد سائنس سان مڪمل هم آهنگ آهي.

انساني علم جي جديد تحقيق ٻڌائي ٿي ته چيونٽيون ڪيئن خطرن کي محسوس ڪري، ڪيئن پيغام پهچائن ۽ ڪيئن پنهنجو سماجي نظام برقرار رکن.

اهو پڻ ظاهر ڪري ٿو ته قرآن جو علم صرف انساني فهم کان مٿانهون آهي، جتي مخلوقات جي ننڍڙي کان ننڍڙي عمل ۾ به حڪمت ۽ قانون موجود آهي.

سائنس جي جديد تصديق

آج، سائنسدان چيونٽين جي Ant Communication تي تحقيق ڪري چڪا آهن:

چيونٽيون Pheromones ذريعي رستي جو نقشو ٻڌائين ٿيون، کائڻ جي جاءِ جو پتہ ڏين ٿيون، ۽ خطرن بابت اطلاع ڏين ٿيون.

ذريعي انهن جي سماجي رابطي کي سائنسي Vibration ۽ Stridulation طريقي سان ماپڻ ممڪن آهي.

ذريعي فوراً فيصلو ڪرڻ ۽ خطرن کي تارگيٽ Touch Communication ڪرڻ جو نظام انهن کي هڪ انتهائي منظم سماجي مخلوق بڻائي ٿو.

ان مان ظاهر ٿئي ٿو ته قرآن پاڪ ۾ چيونٽين جي ڳالهائڻ جو بيان نه رڳو روحاني سبق آهي، پر حياتياتي سائنس ۾ هڪ اڳواٽانه مشاهدو پڻ آهي.

نتيجو

قرآن پاڪ جو بيان ثابت ڪري ٿو ته مخلوقات جي ننڍڙي کان ننڍڙي عمل ۾ به علم ۽ حڪمت موجود آهي.

چيونٽين جو مواصلاتي نظام، فهرومونز، آواز ۽ لمس ذريعي، قرآن جي بيان سان مڪمل هم آهنگ آهي.

انساني سائنس اج به انهن عملن کي ماپي رهي آهي، پر 1400 سال اڳ قرآن ۾ انهن جو ذڪر ٿي چڪو هو.

اهو واقعو اسان کي يقين ڏياري ٿو ته قرآن صرف مذهبي ڪتاب نه، پر هڪ اهڙو ڪتاب آهي جيڪو قدرت ۽ حياتيات جي اسرار کي اڳ ۾ ظاهر ڪري ٿو.

علم، ايمان ۽ سائنس جو پيغام

چيونٽين جي هي نظام اسان کي ڏيکاري ٿو ته الله جي علم ۾ ڪا حد ناهي.
انسان کي صرف اوڳاڙي (Observation) ۽ تحقيق ڪرڻي آهي.
قرآن جا معجزا صرف روحاني سبق نه آهن، پر سائنس جي نظر سان پڻ انهن کي سمجهڻ ۽ تصديق ڪرڻ ممڪن آهي.
ننڍين مخلوقات ۾ به حڪمت جي نشاني آهي، جيڪا انساني شعور ۽ سائنس جي اوزارن ذريعي دريافت ڪئي وڃي ٿي.
آخرڪار، قرآن ۽ جديد سائنس جو ميل اسان کي اهو سيکاري ٿو ته ايمان ۽ علم هڪٻئي جا مددگار آهن. چيونٽيون اسان کي خبردار ڪن ٿيون، نه رڳو خطري کان، پر ان ڳالهه کان به ته الله جو علم لامحدود آهي، ۽ هر ننڍڙي وجود ۾ به سندس حڪمت روشن آهي.

فرشتن جو سفر ۽ انساني حساب: هڪ علمي مغالطو ۽ وضاحت

قرآن پاڪ جي آيتن ۾ انساني شعور جي حد کان بلند حقيقتون بيان ڪيون ويون آهن، جيڪي روحاني ۽ ڪائناتي اسرار کي ظاهر ڪن ٿيون. پر بعض وقت، ڪجهه تحقيقون يا دعوائون انهن مقدس آيتن کي صرف مادي سائنس جي اوزار سان ماپڻ جي ڪوشش ڪن ٿيون. اهڙي هڪ دعويٰ آهي ته قرآن مان فرشتن جي رفتار بابت "روشني جي رفتار" جو فارمولا نڪري ٿو.

هي دعويٰ نه رڳو سائنسي طور ضعيف آهي، پر قرآن جي اصل حڪمت جي به خلاف آهي. اسان هتي ان مغالطي کي تفصيل سان بيان ڪريون ٿا ۽ واضع ڪنداسين ته قرآن جو پيغام ڪنهن به مادي حساب يا فارمولن تائين محدود ناهي.

1. غير مادي مخلوق کي مادي ترازو سان تولڻ (Category Error)

اسلامي عقيدي مطابق فرشتا نوري مخلوق آهن، جيڪي عالمِ غيب سان واسطو رکن ٿا.

انساني سائنس ۾ Speed = Distance / Time جو فارمولو صرف انهن شيءِ تي لاڳو ٿئي ٿو جيڪي مادي وجود رکن ٿيون.

جڏهن اسان چوندا آهيون ته "فرشتا روشني جي رفتار سان هلن ٿا"، ته اسان بغير شعور جي هڪ غير مادي مخلوق کي مادي قانونن جي تابع بڻائي رهيا آهيون، جيڪو عقيدتي لحاظ سان غلط آهي.

الله تعاليٰ جي طاقت ۽ علم انساني سائنس جي محدوديت کان ڪٿي به مٿي آهي. فرشتن جي رفتار يا عمل جي طبيعت جو پورو علم صرف الله وٽ آهي، ۽ انساني محاسبو ان کي سمجهڻ لاءِ ڪافي ناهي.

2. هڪ هزار ۽ پنجاهه هزار سال: عدد يا وسعت؟

قرآن ۾ هڪ هنڌ هڪ ڏينهن جي مقدار 1,000 سال (السجده: 5) ۽ ٻي هنڌ 50,000 سال (المعارج: 4) بيان ڪئي وئي آهي.

عربي زبان ۾ اهڙا اعداد اڪثر ڪثرت ۽ وسعت کي بيان ڪرڻ لاءِ استعمال ٿين

ٿا، نه ڪي مادي رياضي يا وقت جي حساب لاءِ.
مقصد صرف اهو آهي ته انسان سمجهي سگهي:
"خالق جي ڪائنات انتهائي وسيع آهي، ۽ سندس هڪ لمحو اسان جي صديءَ جي برابر آهي."
اهڙي بيان جو مقصد ڪوڊ يا فارمولا ڏاهڻ نه آهي، پر روحاني ۽ اخلاقي شعور کي اجاگر ڪرڻ آهي.

3. مبالغہ آرائي ۽ نقصانڪار دعوائون

جيڪڏهن اسان زبردستي 1,000 سال واري آيت کي روشني جي رفتار سان جوڙيون، ته پوءِ 50,000 سال واري آيت کي ڪهڙي فارمول سان ماپون؟
اهڙي حساب ڪتاب سان نه صرف سائنس جي اوزارن تي قرآن کي ٿڪيو ويندو، پر اصل پيغام گم ٿي ويندو.
قرآن جو مقصد وقت جي اضافيت (Time Dilation) ۽ الله جي عظمت کي سمجهائڻ آهي، نه ته فرشتن جي مخصوص رفتار کي طئي ڪرڻ.
اهو ساڳئي ڳالهه آهي جيئن اسان ڪائنات جي وسعت کي صرف ميٽر يا ڪلوميٽر ۾ ماپڻ جي ڪوشش ڪريون، جڏهن حقيقت ۾ ان کي انساني تصور کان گهڻو مٿي رکيو ويو آهي.

4. سائنس ۽ قرآن جو تعلق: محدوديتن جي سڃاڻپ

سائنس انساني تجربن، مشاهدي ۽ مادي قانونن جي روشني ۾ ڪم ڪري ٿي.
جڏهن اسان فرشتن يا عالم غيب جا مسئلا وٺون ٿا، ته سائنس پنهنجو اثر وڃائي ٿي، ڇاڪاڻ ته:
فرشتا نوري مخلوق آهن، ۽ انهن جو وجود انساني حواس ۽ آلات سان مڪمل طور ماپي نه ٿو وڃي.
قرآن جو معجزو اها آهي ته هن 1400 سال اڳ وقت جي اضافيت ۽ ڪائناتي وسعت جو تصور ڏنو، جڏهن ته انسان سمجهندو هو ته وقت هر جڳهه هڪجهڙو گذرندو آهي.
اهو واضع ڪري ٿو ته قرآن کي سائنس جي حاڪميت هيٺ آڻڻ هڪ علمي مغالطو آهي.

5. نتيجا ۽ عملي سبق

فرشتا ۽ عالم غيب: انساني مادي اوزارن ۽ حساب ڪتاب سان انهن جي طبيعت کي ماپڻ ممڪن ناهي.

قرآني اعداد: 1,000 سال ۽ 50,000 سال جهڙا اعداد وسعت ۽ وڏي حقيقت جو اظهار ڪن ٿا، نه ته مخصوص فارمولن جو اعلان.

سائنس ۽ ايمان: قرآن جي معجزات ايمان ۽ هدايت ۾ آهن، نه ته مادي فارمولن يا ليبارٽري تجربن ۾.

وقت جي اضافيت: قرآن انساني شعور کي ٻڌائي ٿو ته وقت جي تجربو هر جڳهه هڪجهڙو ناهي، ۽ الله جو علم ۽ حڪمت ان کان گهڻو مٿي آهي.

6. آخري پيغام

قرآن پاڪ جو مقصد صرف انسان کي معلومات ڏيڻ نه آهي، پر روحاني شعور، ايمان ۽ خالق جي عظمت کي اجاگر ڪرڻ آهي.

اسان کي سائنس کي قرآن تي "حاڪم" نه بڻائڻ گهرجي، بلڪه قرآن جي روشني ۾ سائنس جي فهم کي وڌائڻ گهرجي.

فرشتن جو سفر، وقت جي اضافيت ۽ عالمي وسعت جا اصول انساني شعور کان گهڻو مٿي آهن.

قرآن جو اعجاز هميشه اسان کي سبق ڏيندو، پر ان کي صرف مادي حساب يا فارمولن تائين محدود ڪرڻ هڪ علمي مغالطو آهي.

اهڙي سوچ سان اسان ايمان ۽ علم کي گڏ ڪري سگهون ٿا، ۽ قرآن جي حقيقت کي صحيح معنائن ۾ سمجهي سگهون ٿا.

ڇا اسان جي ڪائنات اڪيلي آهي؟ ملٽي ورس (Multiverse) جو نظريو ۽ "رَبِّ الْعَالَمِين" جي وسعت

صدين تائين انسان اهو سمجهندو رهيو ته ڌرتي ئي سڄي ڪائنات آهي. پر جيئن ئي سائنس پنهنجا قدم وڌايو، حقيقتن جا پردا ڪليلن. معلوم ٿيو ته ڌرتي نظامِ شمسي جو هڪ ننڍڙو ذرڙو آهي. پوءِ انسان دريافت ڪيو ته اسان جو سج فقط ملڪي وي (Milky Way) گليڪسيءَ ۾ موجود اربين ستارن مان هڪ آهي. ۽ هاڻي جديد ترين دور ۾، جيمز ويب جهڙي ٽيلي اسڪوپس اسان کي اهو ٻڌائين ٿيون ته اسان جي گليڪسي جهڙيون ڪروڙين گليڪسيس ڪائنات ۾ موجود آهن، جيڪي اسان جي مشاهدي لائق آهن.

پر رڪجو! جديد ڪاسمولوجي (Cosmology) اسان کي اڃا به وسيع سوچ جي دعوت ڏئي ٿي. هڪ نظريو آهي جيڪو انساني شعور کي حيران ڪري ٿو: ملٽي ورس (Multiverse) جو نظريو.

ملٽي ورس ڇا آهي؟

جديد فزڪس ۽ اسٽريگ ٿيري (String Theory) جي بنياد تي سائنسدان اهو ممڪن سمجهن ٿا ته جنهن کي اسان "اسان جي ڪائنات" سڏيون ٿا، اها شايد اڪيلائي ناهي.

ملٽي ورس جو نظريو چوي ٿو ته اسان جي هي عظيم الشان ڪائنات، جنهن جي وسعت جو اسان اندازو لڳائي به نٿا سگهون، اهو شايد وجود جي هڪ لامتناهي سمندر ۾ تيرندڙ هڪ "بلبلو" آهي. ۽ ان سمندر ۾ اهڙا ان گنت ٻيا "بلبلے" يا ٻيون ڪائناتون موجود ٿي سگهن ٿيون، جن جا پنهنجا طبعياتي قانون (Physical Laws) ٿي سگهن ٿا.

هي نظريو اڃا سائنسي طور هڪ Hypothesis آهي، پر رياضي جي اصولن موجب اهو ممڪن آهي.

قرآن جو تناظر: "الْعَالَمِين" جي وسعت

جيڪو ماڻهو هن جديد سائنس کي نظر ۾ رکندي قرآن جي پهرين آيت پڙهي ٿو،

اهو پنهنجي عاجزي ۾ سجدو ڪرڻ تي مجبور ٿي وڃي ٿو.
قرآن جو آغاز هن تعارف سان ٿئي ٿو:
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِين
(سڀ تعريفون الله لاءِ آهن جيڪو سڀني جهانن جو پالڻهار آهي)
غور ڪريو! الله تعاليٰ اهو نه چيو ته هو "ربّ السموات والأرض" آهي (آسمانن ۽ ڌرتي جو رب)، يا "ربّ الكون" آهي (هڪ ڪائنات جو رب).
الله تعاليٰ لفظ چونڊيو: "الْعَالَمِين".
هي عَالَم جي جمع آهي. عربي گرامر ۾ هي هڪ وسيع جمع آهي، جيڪا هر قسم جي وجود، هر قسم جي مخلوق، ۽ هر قسم جي جهان کي شامل ڪري ٿي.
ان ۾ انسانن جو عالم، جنات جو عالم، فرشتن جو عالم، ۽ طبعياتي ڪائنات جا سڀئي ممڪن عوالم شامل آهن.
ساتَ ڌرتين ۽ ملٽي ورس جو اشارو
قرآن هڪ جاءِ تي اهڙو اشارو ڏئي ٿو جيڪو ملٽي ورس جي تصور سان حيرت انگيز مطابقت رکي ٿو.
سورة الطلاق ۾ ارشاد آهي:
اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ... (الطلاق: 12)
"الله اهو آهي جنهن ست آسمان پيدا ڪيا ۽ ڌرتي جي قسم جا به اهيئي جهڙا..."
ست آسمانن جو ذڪر ته عام آهي، پر "ڌرتي جي قسم به اهيئي جهڙا" جو بيان هميشه مفسر لاءِ حيرت جو سبب رهيو آهي.
ڪجهه جديد مفڪر سمجهن ٿا ته هي آيت شايد اسان جي ڌرتي جهڙين ٻين ڌرتين يا ٻين جهانن (Parallel Worlds / Multiverse layers) جي موجودگي جي لطيف اشارا ڏئي ٿي.
عربي ۾ ست جو عدد اڪثر ڪثرت (Multiplicity) ڏيکارڻ لاءِ استعمال ٿيندو آهي، جيڪو محدود نه پر لامحدود امڪانن جو اظهار آهي.
سائنس ۽ ايمان جو تعلق
جيڪڏهن سائنس اهو ثابت ڪري ٿي ته اسان جي ڪائنات کان علاوه به ڪروڙين ٻيون ڪائناتون (Multiverse) موجود آهن، ته ڇا قرآن جي بيان تي

ڪو فرق پوندو؟

نه! بلڪه "رَبِّ الْعَالَمِين" جو مفهوم وڌيڪ واضح ۽ نکهرجي ويندو.

اسان کي معلوم ٿيندو ته الله صرف انهي هڪ ڪائنات جو رب نه آهي، پر انهن سيني لامتناهي ڪائناتن، انهن سيني ملٽي ورسز جو واحد خالق، مالڪ ۽ پالينڙ آهي.

جيئن سائنس ڪائنات کي وسيع ڪري ٿي، الله جي عظمت ۽ ڪبريائي جو شعور اجا وڌيڪ وڌي ٿو.

ادبي تصوير: خالق جي ڪبريائي

هر ذرڙو، هر ڪشش، هر روشني جو شعاع، سڀ الله جي حڪمت جو پيغام ڏئي ٿو.

شاعر جي لفظن ۾:

"هر هڪ ذرڙو فضا جو داستان ٻڌائي ٿو،

هر هڪ جهونڪو هوا جو آئي پيغام ڏئي ٿو."

هي اسان کي ياد ڏياري ٿو ته ڪائنات جي وسعت صرف مادو ناهي، بلڪه روحاني ۽ علمي وسعت جو به اظهار آهي.

نتيجو

اسان جي ڪائنات شايد اڪيلي نه هجي؛ ملٽي ورس جو تصور سائنس جي نظرئي تحت ممڪن آهي.

قرآن جي "الْعَالَمِين" لفظ هر ممڪن جهان ۽ وجود کي شامل ڪري ٿو، جيڪو انساني سائنس جي ڪنهن به دريافت کان اڳ بيان ڪيو ويو.

ست آسمان ۽ ست ذرتيون شايد اسان جي نظر کان لڪل ٻين جهانن جو لطيف اشارو ڏين ٿيون.

سائنس ۽ ايمان گڏجي انسان جي شعور کي وڌائين ٿا: سائنس وسيع ڪائنات جي وسعت ڏيکاري ٿي، جڏهن ته قرآن خالق جي ڪبريائي کي واضح ڪري ٿو.

اهڙي سوچ سان اسان کي معلوم ٿئي ٿو ته الله تعاليٰ صرف اسان جي ننيڙي ڪائنات جو نه، پر سيني جهانن ۽ ممڪن ملٽي ورسز جو رب آهي.

قرآن مجيد ۾ مڇر جي مثال ۽ جديد سائنس جا انڪشاف: هڪ حيرت انگيز مطالعو

قرآن مجيد صرف عبادات جي ڪتاب ناهي، پر اهو انسان کي غور و فڪر ۽ تدبر جي دعوت ڏيندڙ هڪ زنده ۽ جاويدانه ڪتاب آهي. ان جي هر لفظ ۾ حڪمتن جا خزانا سمويا ويا آهن، جيڪي انسان جي شعور کي وسعت ڏيڻ لاءِ نازل ڪيا ويا آهن. الله رب العزت پنهنجي قدرت جي نشانيون ظاهر ڪرڻ لاءِ وڏي کان وڏي ننڍي مخلوق تائين مثالون پيش فرمائيون آهن، جن مان هڪ انتهائي اهم ۽ فڪر انگيز مثال آهي "مڇر"، جنهن جو ذڪر سورة البقره ۾ اچي ٿو.

1400 سال اڳ ڏنل هي مثال، جديد سائنس جي دور ۾ هڪ نئين معجزاتي رخ سان ظاهر ٿئي ٿو، ۽ ايمان ۾ اضافي جو سبب بڻجي ٿو.

قرآني پس منظر: مثال ڇو ڏني وئي؟

جڏهن قرآن مجيد ۾ مکڙي، مکهي ۽ مڇر جهڙين معمولي ۽ حقير سمجهي ويندڙ مخلوق جي مثالون پيش ڪيون ويون، ته ڪجهه ڪفار ۽ منافقين اعتراض ڪندا هئا ته الله جهڙي عظمت واري ذات جو ڪهڙو ڪم آهي ته اهڙين ننڍين ۽ بي قيمت شيون جو ذڪر ڪري؟ انهن جي نظر ۾ اهو رب جي شان جي خلاف هو.

ان اعتراض جي جواب ۾ الله تعالىٰ سورة البقره جي آيت 26 ۾ فرمائي ٿو:

"إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَن يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا..."

ترجمو: "يقيناً الله ان ڳالهه کان شرم نتو ڪري ته هو ڪو مثال بيان ڪري، مڇر جي هجي يا (اهڙي شيءِ جي) جيڪا ان کان به مٿي (يا ننڍي) هجي..."

ان مان واضع ٿئي ٿو ته الله جي نظري ۾ ڪا به مخلوق ننڍي يا حقير ناهي؛ هر شيءِ ۾ سندس قدرت ۽ حڪمت لڪل آهي، ۽ ڪنهن کي مثال طور پيش ڪرڻ ۾ ڪو عار محسوس نه ڪيو وڃي ٿو.

مڇر: جديد سائنس جي نظر ۾ هڪ پيچيده مشين

عام نظر ۾ مڇر هڪ معمولي، تڪليفده ڪيڙو آهي، جنهن کي مار ڪري ڪيڍي ڇڏيو وڃي ٿو. پر جديد سائنس، خاص طور اينٽومولوجي (Entomology) ۽

مائڪروبيالوجي جي مدد سان اهو معلوم ٿيو آهي ته مڇر هڪ ننڍڙي پر مڪمل پيچيده مخلوق آهي، جيڪا الله جي تخليق جي شاهڪار آهي.

پيچيده جسماني نظام

هڪ مڇر، جنهن جو وزن صرف چند ملي گرام هوندو آهي، ان ۾ سيئي نظام موجود آهن جيڪي وڏي جانورن ۾ هوندا آهن:

هاضمي جو نظام

اعصابي نظام (Nervous System)

خون جي گردش جو نظام

توليدي نظام

انهي ننڍڙي جسم ۾ سيني نظامن جو مڪمل ۽ هماهنگ ڪم خود هڪ حيرت آهي، جيڪا انساني سمجھ ڪان مٿي آهي.

جديد ترين سينسرز

مڇر ڪي پنهنجو شڪار ڳولڻ لاءِ آنکهون گهربل ناهن. الله ان ڪي اهڙي قدرت ڏني آهي جيڪا جديد ترين تهرمل سينسرز (حرارت محسوس ڪرڻ وارا آلات) ۽ ڪيميڪل ڊٽيڪٽرز جهڙي ڪم ڪن ٿيون.

اهو اونداهي ۾ به انسان جي جسم مان نڪرندڙ گرمي ۽ سانس سان خارج ٿيندڙ ڪاربان ڊاءِ آڪسائيڊ (CO_2) ڪي فتس ۾ محسوس ڪري ٿو.

ڪاٽڻ جو جديد ترين ميڪانزم

عام سوچ آهي ته مڇر رڳو سوئي جيان چڀي ڪري خون پيئي ٿو، پر سائنس اهو ڏيکاري ٿي ته اهو عمل انتهائي پيچيده آهي:

ماده مڇر جو ڏنڪ (Proboscis) دراصل 6 بارڪ بليڊ ۽ نالن جو هڪ مڪمل "سرجڪل ٽول ڪٽ" آهي.

ٻن بليڊن سان جلد کي چيريو وڃي ٿو،

ٻن بليڊن سان ٽشو هٽائي، رستو ٺاهيو وڃي ٿو،

هڪ نالي ذريعي لعاب داخل ڪيو وڃي ٿو جيڪو فوراً هن جڳهه کي بي حس ڪري ٿو ۽ خون کي جمڻ کان روڪي ٿو،

آخري نالي مان خون چُوسيو وڃي ٿو.

هي عمل چند سيڪندن ۾ مڪمل ٿئي ٿو، ۽ انسان کي خبر به نه پوي.
"فَمَا فَوْقَهَا" جو سائنسي مفهوم
قرآن جي آيت جو سڀ کان حيرت انگيز حصو اهو آهي جتي الله فرمائي ٿو:
"مڇر جي مثال هجي يا جيڪو ان کان مٿي هجي..."
عربي ۾ فوق جو مطلب آهي "مٿي" يا "ان کان به وڌيڪ/ ننڍو".
جديد سائنس هن ٻنهي مفهومن کي اجاگر ڪري ٿي:
مڇر کان ننڍي مخلوق (مائڪروسڪوپي دنيا)
مڇر مليريا، ڊينگي ۽ زيڪا جهڙيون بيماريون ڦهلائي ٿو.
اهي بيماريون مڇر اندر موجود جراثيم (Parasites/Viruses/Bacteria)
جي ڪري ٿين ٿيون، جيڪي مڇر کان هزارن ڀيرا ننڍا آهن.
1400 سال اڳ جڏهن مائڪروسڪوپ نه هو، قرآن انهن ننڍين مخلوق جي
پيچيده دنيا ڏانهن اشارو ڏئي ٿو.
مڇر جي جسم تي موجود مخلوق
جديد اليڪٽران مائڪروسڪوپ سان حاصل ٿيل تصويرن ۾ مڇر جي جسم تي
ٻيون ننڍيون مخلوق (Mites، Parasites وغيره) واضح ڏسڻ ۾ آيون آهن.
قرآن جي لفظن ۽ سائنس جي دريافت جي حيرت انگيز مطابقت ايمان کي
مضبوطي ڏئي ٿي.
نتيجو
مڇر جي قرآني مثال اسان کي سيکاري ٿي ته:
ڪائنات ۾ ڪا به شيءِ بي مقصد يا بي وقعت ناهي.
جيڪو مخلوق انسان کي معمولي لڳي، اهو خالق جي قدرت جو هڪ عظيم
نمونو ٿي سگهي ٿو.
جديد سائنس مڇر جي پيچيده جسماني ساخت ۽ ان جي اندر ۽ مٿان موجود
ننڍين مخلوق کي ظاهر ڪري قرآن جي آيتن ۾ لڪل حڪمتن ۽ حقانيت جي
تصديق ڪري ٿي.
ايمان وارن لاءِ هي مثال هدايت ۽ يقين ۾ اضافو آهي، جڏهن ته منڪرن لاءِ بحث
جو موضوع بڻجي سگهي ٿو.

جيئن الله فرمائي ٿو:

"ان مثال سان الله ڪيترن کي گمراهي ۾ وجهي ٿو ۽ ڪيترن کي هدايت ڏئي ٿو..."

مڇر جي هن مثال مان اسان لاءِ اهو سبق آهي ته الله جي قدرت جي ڄاڻ محدود نه آهي، ۽ هر ننڍي مخلوق ۾ پڻ حڪمت ۽ معجزو موجود آهي.

فرعون جي لاش: 3 هزار سال پراڻو معجزو جنهن جديد سائنس کي حيران ڪري ڇڏيو

انساني تاريخ ۾ حضرت موسىٰ عليه السلام ۽ فرعون جو قصو هميشه کان هڪ اهم ۽ اثرائتو واقعو رهيو آهي. قرآني داستان، بائبل ۽ ٻين تاريخي حوالن ۾ فرعون ۽ سندس لشڪر جي غرق ٿيڻ جو ذڪر ملي ٿو، خاص ڪري بحيره احمر (Red Sea) ۾. عام سوچ اها هئي ته فرعون جي لاش هميشه لاءِ غائب ٿي وئي ۽ وقت جي ريت ۾ دٻي رهي.

پر قرآن مجيد، جيڪو 14 صديون اڳ نازل ٿيو، هڪ اهڙو دعويٰ ڪري ٿو جيڪو ان وقت ڪنهن ٻئي ڪتاب ۾ موجود نه هو. سورة يونس جي آيت 92 ۾ الله تعاليٰ فرعون کي مخاطب ڪري فرمائي ٿو:

"فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً..."

ترجمو: "پس اڄ اسان تنهنجي جسم کي محفوظ ڪري ڇڏيون ٿا، ته جيئن تون پنهنجن پوئلڳن لاءِ هڪ نشاني بڻجي وڃين..."

هي هڪ انتهائي اهم تاريخي دعويٰ هئي، جنهن ۾ قرآن صريح طور تي فرعون جي لاش جي بچاءَ ۽ ان کي نسل در نسل لاءِ نشاني بڻائڻ جو اعلان ڪري ٿو.

تاريخي حقيقت ۽ جديد دريافتون

صدين گذري ويون، ۽ 19هين صدي جي آخر ۾ مصر جي “وادي الملوڪ” مان انهن فرعونن جي مميز (Mummies) دريافت ٿي، جن جو تعلق حضرت موسىٰ عليه السلام جي دور سان هو. انهن ۾ خاص طور ريمسس ٻيون (Ramses II) ۽ سندس پٽ مرنيپتاھ (Merneptah) شامل هئا.

ريمسس II مصر جو طاقتور حڪمران هو، جنهن جي حڪومت موسىٰ عليه السلام جي وقت سان ميل کائيندي آهي.

سندس پٽ مرنيپتاھ پڻ انهي ئي خاندان جو حصو هو.

انهن لاشن جي دريافت سان ئي قرآن جو 1400 سال پراڻو اعلان سچ ثابت ٿيو: فرعون جي لاش، وقت جي ڏکن ۽ تبديلين جي باوجود محفوظ رهي ۽ نسلن لاءِ

هڪ روشن نشاني بڻجي وئي.

سائنسي تصديق: ڊاڪٽر موريس بوڪاءِ جو مطالعو

1970 جي ڏهاڪي ۾ فرانس جي مشهور سرجن ۽ سائنسدان ڊاڪٽر موريس بوڪاءِ (Dr. Maurice Bucaille) انهن مميز جو سائنسي معائنو ڪيو.

ڊاڪٽر بوڪاءِ دريافت ڪئي ته هزارين سال گذرڻ باوجود اهي لاشون حيرت انگيز طريقي سان محفوظ رهيون آهن.

انهن لاشن جي حفاظت ۾ قدرت جو اهڙو اهڃاڻ موجود هو جيڪو صرف الله جي علم ۽ قدرت جي شاهڪار ٿي سگهي ٿو.

ڊاڪٽر بوڪاءِ کي حيرانگي ٿي جڏهن کيس خبر پئي ته قرآن مجيد 14 صديون اڳ ئي فرعون جي لاش جي بچاءَ جو اعلان ڪري چڪو هو. هي ان وقت جو علم ڪنهن انسان جي وس کان ٻاهر هو، جڏهن لاشون ريت ۽ مٽي جي هيٺان دٻي پيون هيون ۽ دنيا انهن کان بي خبر هئي.

قرآني بيان ۽ جديد سائنس جي مطابقت

قرآني اڳڪٿي

قرآن ٻڌائي ٿو ته فرعون جي لاش بچي ويندي ۽ هڪ نشاني بڻجي ويندي.

اها پيش گوئي ان وقت ڪئي وئي جڏهن انساني علم آثار قديمه جي سطح تي به نه پهتو هو.

سائنسي دريافت

جديد آثار قديمه ۽ مميز جي تحقيق ڏيکاري ٿي ته فرعون ۽ سندس خاندان جون لاشون هزارين سال گذرڻ باوجود محفوظ رهيون آهن.

انهن لاشن ۾ انساني جسماني ساخت، عضوا، هڏا ۽ جلد جي حفاظت اهڙي حيرت انگيز طريقي سان رهي آهي جنهن جي وضاحت صرف قدرت جي وسيع حڪمت سان ٿي سگهي ٿي.

ڊاڪٽر بوڪاءِ جو نتيجو

ڊاڪٽر بوڪاءِ تسليم ڪري ٿو ته اها معلومات ڪنهن انساني ذهانت جو نتيجو نه ٿي سگهي، پر اهو علم صرف الله جي ذات جو آهي.

قرآن مجيد جو اهو بيان صدين اڳ ئي مستقبل جي دريافتن سان مڪمل طور

مطابقت رکي ٿو.
فرعون جي لاش: نسلن لاءِ هڪ نشاني
قرآن جو هي معجزو اسان کي اهو سيکاري ٿو ته:
الله جو علم ۽ حڪمت انسان جي علم کان بلڪل بلند آهي.
تاريخي واقعن جي اڳڪٿي قرآن ۾ هزارين سال اڳ ئي ٿي چڪي هئي.
فرعون جي محفوظ لاش، هڪ زنده نشاني آهي ته الله پنهنجي وعدن ۾ سچا آهي.
هي ايمان وارن لاءِ حوصلو ۽ ثابت قدم رهڻ جو سبب آهي، جڏهن ته منڪرن لاءِ سوچڻ ۽ تدبر جو موقعو آهي.
فرعون جي لاش اڄ مصر جي عجائب گهرن ۾ موجود آهي، جتي هر ماڻهو انهي ڏسي حيرت ۾ مبتلا ٿي سگهي ٿو. قرآن جي لفظن ۽ جديد سائنس جي دريافتن جي مطابقت انسان کي الله جي عظمت، قدرت ۽ علم جي شاهڪار جي آگاهه ڪري ٿي.
نتيجو
فرعون جي لاش جو معجزو هڪ اهڙي حقيقت کي ظاهر ڪري ٿو، جنهن تي هزارين سال اڳ به قرآن ۾ روشني وڌي وئي هئي.
قرآن جي صداقت
هر لفظ ۾ حڪمت ۽ علم لڪل آهي.
مستقبل جي واقعات جو بيان ڪري انسان کي ايمان جي راهه ڏيکاري ٿو.
سائنس جي تصديق
جديد آثار قديمه ۽ سائنسي تحقيقات قرآن جي معجزات کي واضح ڪن ٿيون.
انسان جي محدود علم جي باوجود، قرآن جي بيان ڪيل حقيقتون وقت جي امتحان ۾ پوريون ٿيون.
ايمان جي حوصله افزائي
فرعون جي لاش، 3000 سال گذرڻ باوجود محفوظ رهي، جيئن قرآن ۾ وعدو ٿيو.
نسلون انهي نشاني کي ڏسي، الله جي علم ۽ قدرت جي شاهڪار کي محسوس

ڪري سگهن ٿيون.

جيئن قرآن ۾ چيو ويو: "توهان جي لاءِ عبرت، نصيحت ۽ سبق آهي".

پيشاني جھوٽي ڪيئن ٿي سگھي ٿي؟ قرآن ۽ جديد نيورو سائنس جو هڪ زنده معجزو

انسان جي جسماني ۽ روحاني ماهيت سدائين انسان لاءِ حيرت جو محور رهي آهي. اسان سوچيندا آهيون ته ڇا جھوٽ انسان جي زبان سان ڳنڍيل آهي، يا ڪنهن نه ڪنهن جسماني حصي سان؟ ڇا پيشاني گناه جي مرڪز ٿي سگھي ٿي؟
1400 سال اڳ، مڪي جي صحرا ۾، جڏهن اسلام جو سخت مخالف ابو جهَل نبي ﷺ کي نماز پڙهڻ کان روڪڻ آيو، الله تعالى هڪ سخت ۽ غير معمولي تنبيهه نازل ڪئي. سورة العلق ۾ فرمائش ڪئي وئي:
"ڪڏهن به نه! جيڪڏهن هو واپس نه آيو، ته اسان هن کي پيشاني جي وارن کان پڪڙي ڪٽي وجون ٿا، اها پيشاني جيڪا جھوٽي ۽ خطا ڪار آهي."
(سورة العلق: 15-16)
هتي غور طلب ڳالهه اها آهي ته قرآن سڌو سنئون اهو نه ٿو چوندو ته "ابو جهَل جھوٽو آهي"، پر لفظن جي چونڊ انتهائي دانشمندانه آهي: "نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ" — يعني اها پيشاني جيڪا جھوٽي ۽ خطا ڪار آهي.
صدين کان مفسر ۽ عربي ٻوليءَ جا ماهر ان آيت تي غور ڪندا رهيا. سوال اهو رهيو ته پيشاني کي جھوٽ ۽ گناه سان ڪيئن ڳنڍجي؟ پيشاني ته گوشت ۽ هڏن جو هڪ ٽڪرو آهي، جڏهن ته جھوٽ انسان جي زبان يا دل کان نڪري ٿو. بظاهري طور اهو هڪ استعارو لڳي ٿو.
پر اڄ جي دور ۾، نيورو سائنس ۽ ميڊيڪل اناٽومي ان استعارے جي پويان لڪل حقيقت کي ظاهر ڪيو آهي، جيڪا حيرت انگيز آهي.

پيشاني ۽ دماغ: جديد سائنس جي دريافت

انساني دماغ جي مطالعي ۾، خاص طور فَنڪشنل ايم آر آئي (fMRI) ۽ نيورولوجيءَ جي تحقيقات ڏيکاري آهي ته پيشانيءَ جي بالاتر حصي ۾ هڪ خاص علائقو موجود آهي جنهن کي پري فرنٽل ڪارٽيڪس (Prefrontal Cortex) چيو وڃي ٿو.
اهو دماغ جو سي اي او (CEO) آهي، جتي انسان جي سوچ، منصوبه بندي، ۽

فيصلن جو انتظام ٿئي ٿو.

اهو علائقو اخلاقي فيصلن، رويي جي ڪنٽرول، ۽ سماجي عملن جي نگراني ڪندو آهي.

حيرت انگيز ڳالهه اها آهي ته اهو ئي حصو جهوٽ ۽ گناهه جي تخليق جو مرڪز آهي.

جڏهن انسان سچ ڳالهائي ٿو، ته پري فرنٽل ڪارٽيڪس معمول مطابق ڪم ڪري ٿو، پر جڏهن ئي ڪو جهوٽ ڳالهائڻ جو ارادو ڪري ٿو يا ڪنهن غلط ڪم جي منصوبه بندي ڪري ٿو، انهي حصي ۾ شديد برقي سرگرمي (Electrical Activity) شروع ٿي وڃي ٿي.

جيڪڏهن هي حصو نقصان ۾ اچي يا ڪم ڪرڻ بند ڪري، ته انسان نه صرف اخلاقي فيصلو ڪرڻ ۾ ڏکيائي محسوس ڪندو، پر جهوٽ ڻاهڻ ۽ منصوبه بندي ڪرڻ جي صلاحيت به وڃائي ويهندو.

قرآن ۽ پيشاني: هڪ حيرت انگيز موافقت

هاڻي سوچيو: ستين صدي عيسويءَ جي عرب صحرا ۾، جتي سرجري جو تصور به نه هو، ۽ نيورو سائنس جو ڪو وجود به نه هو، اتي قرآن مجيد هڪ اهڙي حقيقت جي طرف اشارو ڪري ٿو، جيڪا اڄ سائنس سان مڪمل مطابقت رکي ٿي:

قرآن چيو: "نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ" — پيشاني جيڪا جهوٽي ۽ خطا ڪار آهي

سائنس ثابت ڪري ٿي ته پيشاني (پري فرنٽل ڪارٽيڪس) ئي انساني سوچ، منصوبه بندي، اخلاق، ۽ جهوٽ جي تخليق جو مرڪز آهي

جيڪڏهن قرآن ڪنهن انساني دماغ جي پيداوار هجي ها، ته اهو سڌو سنئون چوڻو ها: "هي انسان جهوٽو آهي". پر الله تعالى، جيڪو سڀ ڪان ڄاڻو آهي، اهو لفظ چونڊيو جيڪو اينٽوميءَ جي اعتبار سان مڪمل درست آهي.

استعارو ۽ سائنسي حقيقت

قرآن ۾ پيشاني کي گناهه سان جوڙڻ جي ٻه اهم سطحون آهن:

جهوٽي جي تخليق جو مرڪز

پري فرنٽل ڪارٽيڪس ۾ برقي سگنلن جي تبديلي انسان کي جهوٽ ڻاهڻ جي

صلاحيت ڏئي ٿي
هي حصو منصوبه بندي ۽ ارادن جي مرڪزي نگراني ڪري ٿو
اخلاقي فيصلو سازي
هي حصو انسان جي ذهني نظم، خود پرسي ۽ اخلاقي ضابطو سنڀالي ٿو
انهي حصي جي ڪم ۾ خرابي انسان کي غلط رويي ۽ گناهن ڏانهن وٺي وڃي ٿي
يعني قرآن جو بيان صرف استعارو نه، بلڪه انساني نيورو سائنس سان مڪمل مطابقت رکندڙ حقيقت آهي۔
قرآن، سائنس ۽ ايمان
هي آيت انساني فڪر لاءِ هڪ اهم سبق آهي:
الله جي علم جي مظاهري: قرآن 1400 سال اڳ ئي ڇاڻ ڏئي ٿو ته جهوٽ ۽ گناهه جو ذريعو پيشاني (دماغ جو مخصوص حصو) آهي
انساني شعور جي حدن کان ماورا: ڇا ڪو انسان يا شاعر 1400 سال اڳ اهڙي تفصيل ڄاڻي سگهي ها؟
نفسياتي ۽ اخلاقي سبق: قرآن انسان کي خبردار ڪري ٿو ته صرف زبان يا دل جي سطح تي نه، پر دماغ جي سوچ جي مرڪزي جڳهه تي سنجيدگي اختيار ڪري
هي آيت ٻڌائي ٿي ته قرآن نه رڳو عبادت يا اخلاق سيکاري ٿو، پر جسماني، دماغي ۽ نفسياتي حقيقتن کي پڻ سمجهائي ٿو۔
نتيجو
پيشاني کي ڳٽپ ۾ آڻڻ: قرآن پيشاني کي سڌو سنئون جهوٽ ۽ خطا جي مرڪز قرار ڏئي ٿو
نيورو سائنس سان مطابقت: جديد سائنس ثابت ڪري ٿي ته پري فرنٽل ڪارٽيڪس ئي انساني سوچ، منصوبه بندي، اخلاق ۽ جهوٽ جي تخليق جو مرڪز آهي
ايمان ۾ اضافو: هي هڪ زنده مثال آهي ته قرآن ڪيئن علم، سائنس ۽ اخلاقيات کي هڪ ئي فريم ۾ بيان ڪري ٿو
انساني عقل جي حدن کان مٿي: قرآن جو بيان اهو ظاهر ڪري ٿو ته اهو علم

کنهن انساني دماغ جو نه، پر خالق جي علم جو مظاهرو آهي
جيڪو به ان آيت تي غور ڪندو، ان کي يقيناً محسوس ٿيندو ته قرآن جا معجزا نه رڳو اخلاقي، تاريخي ۽ سماجي سبق آهن، پر انساني نفسيات ۽ نيورو سائنس سان مطابقت رکندڙ حيرت انگيز علم پڻ موجود آهي.

آيت جو سنڌي ترجمو:

"هرگز نه! جيڪڏهن هو واپس نه آيو، ته اسان هن کي پيشاني جي وارن کان پڪڙي ڪٺي وجون ٿا، اها پيشاني جيڪا جهوٽي ۽ خطا ڪار آهي."

(سورة العلق: 15-16)